

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VI, nr. 5 (65), mai 2022 • Apare lunar

24 pagini

Eugen Andoni

Literatura de sertar

romanul
Camil Abrudan
p.12-13

Setea

O femeie locuită de sete
luminează golul cuvântului:
spune-mi, de ce te aștept,
spune-mi, de ce
îmi legi gura,
de ce râzi,
de ce te întuneci,
de ce mă înnoptezi
în trupul tău
de eroare?

Un om cu oase de sete
numără arborii.

Există setea. Ea are dealuri de sete,
ea rostește cuvinte de sete.

Cine ești?
Cine ești?
Cine ești?
Setea înnoptează în mine
ca într-o gresie.

O femeie cu picioarele de sete
numără pietrele.

Tu ești vară, le spune. Tu ești viscol,
Tu ești liniște. Tu nu ești nimic.
Tu ești întoarcere.
Pe tine te iau de bărbat,
Pe tine te voi naște.
De tine nu-mi voi aminti.

Și deodată,
în țipăt de crin torturat,
fața ei explodează
și se oprește,
și tace,
și cu privirea în gol
zâmbește nimicului.

Cezar Baltag

Liviu Ioan STOICIU

Despre ce nu vreau să scriu

3

Constantin COROIU

15 ani fără Octavian Paler

4

Liviu ANTONESEI

Daniel Lascu, un debut postum

4

Ana DOBRE

Receptivitatea și empatia discursului critic

5

Ștefan MITROI

Ultima naștere – *Poesis*

6

Mihaela GRĂDINARIU

În miezul memoriei, văpaia și Unul

8

Gellu DORIAN

Îndrăgostit de poezie

9

Al. CISTELECAN

Tratamente anamnetice

9

Kocsis FRANCISKO

Motiv de groază – *Poesis*

11

Lina CODREANU

Miracolul din oglindă și calea spre sine

14

Adrian Dinu RACHIERU

Sorin Titel și „Simțul vieții” (V)

15

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian. Jurnal (VII)

18

Rabindranath TAGORE

Păsări rătăcitoare (1916) (II)

23

Constantin PRICOP

Constructe sociale și sisteme istorice majore

24

„Unii oameni disprețuiesc tot ce sunt incapabili să înțeleagă.” – Alexandru Paleologu

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Adina Bardaș, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Ioan Răducea, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

CUPRINS

- Liviu Ioan STOICIU**, Despre ce nu vreau să scriu 3
Nicolae PANAITE, Administrarea fricii 3
Constantin COROIU, 15 ani fără Octavian Paler 4
Liviu ANTONESCU, Daniel Lascu, un debut postum 4
Ana DOBRE, Receptivitatea și empatia discursului critic 5
Ștefan MITROI, Ultima naștere – *Poesis* 6
Radu PĂRPĂUȚĂ, Furtunile binefăcătoare ale Eugeniei Petrușe 7
Ștefan-Adrian AMARIȚEI, Entități de oriunde... 7
Mihaela GRĂDINARIU, În miezul memoriei, vâpaia și Unul 8
Ioan ȚICALO, Un director... corigent 8
Gellu DORIAN, Îndrăgostit de poezie 9
Al. CISTELECAN, Tratamente anamnetice 9
Traian D. LAZĂR, O performanță culturală 10
Kocsis FRANCISKO, Motiv de groază – *Poesis* 11
† **Eugen ANDONI**, Camil Abrudan – fragment de roman 12–13
Lina CODREANU, Miracolul din oglindă și calea spre sine 14
Cristina CHIPRIAN, Pe zimbri... pe timpuri 14
Adrian Dinu RACHIERU, Sorin Titel și „Simțul vieții” (V) 15
Dan Bogdan HANU, Post(st)ări 16
Daniel Ștefan POCOVNICU, O carte „străină” 16
Nicolae BUSUIOC, „Și ne înconjură neantul” 17
Ionel BOSTAN, Măreția porții de nuiele 17
Eugen MUNTEANU, Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal... 18
Régine LAGER, Scrisoare deschisă către un tânăr poet 19
Flavius PARASCHIV, Hail Mary 19
Christian W. SCHENK, Literatura exilului german 20
Ioan RĂDUCEA, Entuziasm al petalelor 20
Teodor PRACSIU, Teatrul „Victor Ion Popa” – Bârlad, V. Sigariu – „Guppy” 21
Victor DURNEA, C. Stere „în literatură și artă, în filosofie și morală...” 22
Rabindranath TAGORE, Păsări rătăcitoare (1916) (II) 23
Constantin PRICOP, Constructe sociale și sisteme istorice majore 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com;
www: exprescultural.ro
facebook.com / expres.cultural
ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

**84 lei / an + 24 lei taxe poștale,
42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.**

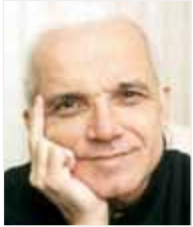
Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

**Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale pictorului Mihai Albu**

*** Responsabilitatea asupra conținutului
textelor revine în întregime autorilor.**

*** Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar
pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până
pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să
aibă maximum 7000 de caractere
și să fie în format Word.**

[dtp: valicirca@gmail.com](mailto:dtp:valicirca@gmail.com)

Liviu Ioan STOICIU

Despre ce nu vreau să scriu

„Scrie ceva despre ce nu vrei să scrii – dacă n-ai subiect de scris”, aud. Ușor de zis. N-am subiect de scris. Dar dacă scriu despre ce nu vreau să scriu, înseamnă că am subiect de scris... Stau cu ochii pe pereți. Despre ce nu vreau să scriu? De parcă ar conta. Adevărul, dacă tot veni vorba, e că am o teribilă aversiune, de ani de zile, să scriu despre politică și politicieni. Asta, după ce am pierdut primii cincisprezece ani după Revoluție scriind la ziare și reviste despre urâta viață politică de la noi. Adică mi-am ratat tinerețea (la Revoluție aveam 39 de ani) scriind publicistică „politică” de doi bani. Care nu mi-a folosit la nimic (nici măcar ca experiență la masa de scris; aș putea să scot cărți cu aceste mii de articole politice, să se vadă că am fost martor, dar n-ar interesa pe nimeni), din contră, care mi-a dăunat. Mi-am pierdut vremea, crezând că activez cu opinii și comentarii într-un domeniu esențial pentru țară, economie, societate; domeniu al politicilor-ajunse-la-putere și al politicianilor lor de la un moment dat, că politicile (doctrinile) și politicienii (de toată mâna) aduc oficial schimbări, conduc, dau direcție, votează legi; că de ei depinde viitorul „practic” al statului. Am sperat că, scriind critic despre viața politică de la noi, mai îndrept niște lucruri. Naivități, prostii. Fiind și azi convins că am avut după Revoluție ghinion la nivel de politicieni, fie ei conducători de țară, premieri, miniștri (secretari de stat, președinți de agenții; că e o armată de funcționari publici de lux), parlamentari și toată încrengătura de „aleși” și „numiți în funcții” pe plan central și local, plus președinți de partide slabe; prea mulți dovediți a fi lipsiți de clarviziune, de joasă calitate morală, corupți, administratori falimentari... E de ajuns să vezi unde a ajuns țara azi, după 31 de ani de „postcomunism” și te lămurești, suntem pe ultimul loc la nivel de trai în Europa (nivelul de trai ar trebui să conteze în primul rând), cu salarii minime și cu pensii de rușine. Lasă că România (deși s-au perindat toate culorile politice la putere) arată tot ca țară „nedezvoltată” (noi, în comparație cu țările „dezvoltate” din Europa, rămânem doar o curiozitate; anunțăm rate uriașe de creștere economică, an de an, și nu depășim statutul unei colonii; fără autostrăzi, fără industrie și agricultură performantă). La țară se trăiește în continuare „cum o da Dumnezeu”, puține sunt satele și comunele cu canalizare și apă curentă „trasă” în casă. Degeaba, dintre milioanele de români plecați să câștige o pâine amară în Occident, mulți își ridică vile și au mașini mici scumpe, care fură ochii „turiștilor”; realitatea e tristă, săracă. Politicienii „democrați” (și politica dusă de ei) sunt vinovați de tot răul cotidian – inclusiv de gestionarea abuzivă a „pandemiei” actuale, nu mai departe. Politicienii „în general” sunt culpabilizați pentru nenorocirile lumii, pentru morții și distrugerile din războaiele locale, epidemii, catastrofe...

Politicienii, în marea lor majoritate, sunt „intelectuali” cu care România ar trebui să nu se mândrească. Nu mă refer la elita culturală de la noi, singura de valoare. O intelectualitate făcută de răs, compromisă, o dată ce a fost pusă într-o poziție politică „de mare răspundere”. Rând pe rând acești intelectuali (din toate „sferele de activitate”) au ridiculizat funcțiile înalte în stat (ocupate „prin sfurile trase de partid”), dovedindu-se doar niște iresponsabili carieriști, care sunt puși pe îmbogățire necuvenită (ajunși și în pușcărie, dacă sunt și imprudenți), nu-și aduc nici

o contribuție la binele public. Brusc, veniți la putere, acești politicieni „intelectuali” se deprofesionalizează, nu-și găsesc locul, ridică din umeri când „trebuie să ia măsuri”, să găsească soluții, să salveze măcar aparențele.

Politicienii (de toate culorile, repet) sunt cei care, să mă refer la zilele noastre, să dau câteva exemple negative, au făcut praf Institutul Cultural Român, la zi, la București, dându-l pe mâna unor neaveniți (nu numai la centru, ci și în toate reprezentanțele sale din străinătate; au ajuns să le conducă politicieni „reșapați” sau copii ai lor fără haz, care n-au nici o legătură cu cultura, nici cu performanța economică). Alți politicieni de rea-credință au sabotat nedemn acum, în 2022, Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” (cel mai credibil premiu râvnit de poeții noștri, prin străduința fondatorului și organizatorului lui, Gellu Dorian și a juriului Uniunii Scriitorilor; el devenise o mare instituție), la Botoșani, politicieni ce au anunțat că vor apela la alte... „competențe,

inclusiv la jurizare”, decât cele consacrate, la acordarea premiilor; practic, desființându-l ca valoare profesională recunoscută. Alți politicieni au pus instituția revistei de patrimoniu *Familia* la Oradea (cea mai veche revistă de cultură în activitate) în subordinea unui birou al bibliotecii județene, cu demisii din funcții. Alți politicieni l-au alungat din funcție pe Adrian Alui Gheorghe (era director al Bibliotecii județene), care reușise să transforme Piatra Neamț într-un centru cultural de top, inclusiv prin manifestările literare pe care le organiza... Sigur, sunt politicieni și... politicieni. Sunt și excepții pozitive, politicieni care se respectă, numărați pe degete, conștienți că actul cultural (care dezvăluie „meandrele” sufletului românesc și ne conservă identitatea) are în primul rând posteritate – mă refer la cei de la Alba Iulia, de la Iași sau de la Târgu Jiu (care patronază mari gale organizate de Uniunea Scriitorilor, cu ajutorul financiar al Ministerului Culturii, mai mult sau mai puțin simbolic). Dar și politicieni aflați în funcții de seamă trecătoare, care ajută (cu bani la limită, e drept) reviste de cultură să apară, în întreaga țară (sau patronază teatre, opere, filarmonici, prin obligații de serviciu moștenite). Datorită acestor politicieni „deschiși la minte” viața culturală de la noi nu devine insuportabilă. Altfel, numai politician să nu fii!

3 mai 2022. BV

Nicolae PANAIT

Administrarea fricii

Desfășurarea vieții noastre este dependentă de legi și hotărâri stabilite de instituțiile puterii statului. Unele norme sunt suple, ușor de înțeles și lesne de pus în practică, altele-s greoaie, stufoase, anevoios de decodificat și cu dificultăți în aplicare. Legile sunt mai bune sau mai rele, în funcție de capacitatea, experiența, motivația și pregătirea emitenților. Normele și edictele cred că trebuie să fie cât mai clare, ușor de înțeles, fără bucle și acolade confuze; de la un capăt la altul să fie străbătute de adevăr, normalitate, respect și neîngrădirea drepturilor fundamentale ale cetățenilor.

De vreo doi ani și jumătate, trăim sub teroarea unui virus, care e inamicul invizibil ce a adus în viețile noastre frică, nesiguranță, destabilizare, privarea de libertate și... moarte. Guvernul, prin structurile sale, a gestionat, încă de la început, cum a putut și cum a știut, răspândirea covidului. Prin comunicatele emise ni s-a spus că, după prima doză de vaccin, populația vaccinată va fi imunizată într-un procent de 80-90%. Lucru neadevărat! În acest mod s-a procedat cu următoarele doze. S-a văzut și constatat că am trăit prin ipoteze de lucru și experiențe, vai!, directe pe oameni, precum cele care se fac pe cobai în laboratoare. Tot globul a fost un imens laborator condus instabil prin comunicate tot mai înfricoșătoare.

Când începem să ne adaptăm, începem să deviem, iar aceasta se încheie întotdeauna printr-un dezastru. Oamenii au nevoie de transformare, nu de adaptare. Sunt în societatea noastră persoane care, indiferent de rolul și funcția ce le au, alimentează controversa, neavând o țință clară spre clarificări și concluzii evidente. Ideile și strategiile au și consecințe! Ne pot determina să

cădem voluntar din cauza lipsei de meritocrație în altă paradigmă față de cea pe care ne-o dorim. Cred că există la decidenți o doză de schizofrenie față de adevăr. Ei spun un lucru și fac cu totul altceva. Ne mai mirăm atunci că astăzi orice adevăr moral și etic este dat peste cap, că teoriile sunt prezentate ca adevăruri absolute, că binele devine rău și răul bine! Frica ne este administrată periodic cu minuțioase calcule, pentru a deveni mai uniformi și docili. Se lucrează la o depersonalizare fără precedent. Laboratoarele de comandă au angajați instruiți care sunt setați cum dorește eșalonul superior. Răul este acceptat de societate, iar omenirea se îndepărtează atât de tare de normele morale și etice cum nu s-a mai întâmplat niciodată până acum, și aceasta aproape în toate domeniile. Pro-

testul împotriva evoluțiilor negative devine tot mai nesemnificativ. Putem spune că lumea întreagă e în frământare. Societatea noastră este bolnavă. Citim și auzim de atacuri asupra echipelor de salvare. Rezidenții se înfurie din cauza ambulanțelor care sunt în mișcare sau blochează anumite locuri pentru a împiedica salvarea de vieți. Vehiculele de urgență sunt avariate, iar hidranții pentru pompieri sunt opriți în cadrul intervențiilor. Agresivitatea din trafic și chiar de pe pistele de biciclete este tot mai mare.

Nu avem nimic de obiectat împotriva unei prevederi cumpătate, dar, pe unele portale de știri, astfel de lucruri apar zilnic. Prin interconectare globală a rețelilor digitale crește fluxul de informații, dar și teama și neajutorarea care se produc prin acest flux. Cu cât mai dese și mai puternice devin durerile, cu atât mai mult se vor extinde frica și neajutorarea.

Este iminent controlul total? Alianța ID2020 este o alianță de companii high-tech ca Microsoft, Accenture și Rockefeller, dar și de organizații umanitare precum CARE și Vaccine Alliance GAVI. Între partenerii de cooperare se numără guvernul Statelor Unite ale Americii, Comisia Uniunii Europene și Agenția Organizației Națiunilor Unite pentru Refugiați UNHCR. Potrivit *srf.ch*, această alianță plănuiește ceva revoluționar, și anume o identitate digitală transnațională, în care se vor strânge toate informațiile despre un individ: certificate de instruire, de vaccinare, statut financiar, conturi pe rețele de socializare, date produse de smartphone. Omul va putea cu ajutorul unei aplicații să decidă singur ce date salvate digital pot fi accesate de alte persoane. În legătură cu această identitate digitală se vor afla atunci și datele biometrice, astfel încât se va putea călători fără pașaport. Prin recunoașterea facială se va putea constata dacă ești sau nu vaccinat. „O lume nouă și mai frumoasă” scrie Thomas Krukem pe *srf.ch*. „Vom călători mai confortabil; cei excluși până acum vor avea acces la servicii sociale; autoritățile vor avea nevoie de mai puțină hârtie, timp și personal de securitate. Care sunt însă deficiențele acestui sistem? Când vorbim despre un astfel de control total, democrația mai există doar pe hârtie”. Scriitoarea austriacă Marie von Ebner-Eschenbach explică: „Nu trebuie să ne înșelăm singuri; cei mai aprigi inamici ai libertății sunt chiar sclavii fericiți”. Astăzi, pentru protecția datelor și libertăților noastre, din păcate, se implică doar luptători singuratici.

Constantin COROIU

contexte

15 ani fără Octavian Paler

În România de azi, orice „personulitate” (cu termenul sarcastic al lui *Alexandru Piru*) mediatizată de tabloide – și cam toată presa autohtonă este practic tabloidizată! –, ca și de puzderia de goarne și tarabe, care sunt radiourile și televiziunile, inclusiv cele publice subvenționate gras cu banii contribuabilului, atunci când își dă obștescul sfârșit este evocată, bocită și regretată ca – nu-i așa?! – o „pierdere ireparabilă”. Mari oameni care au fost, cu expresia lui *Nicolae Iorga*, fără opera și, nu o dată, fără sacrificiul cărora am fi astăzi mult mai săraci decât suntem, dar și contemporani ai noștri cărora le repugnă marea trăncăneală și impostura, muncind onest și asumându-și un cvasianonimat fecund, sunt dați uitării, fie din ignoranță, fie din răutate neputincioasă, fie din prostie fudulă. În „Viața unui om singur”, *Adrian Marino* își exprima indignarea față de o asemenea mentalitate subculturală, provincială și imorală. Unul din exemplele date de el este *Mihail Ralea*. Încât se poate spune că și din această cauză s-a ajuns la „imbecalizarea” României, cu termenul memorabil al lui *Octavian Paler*, de la moartea căruia numărăm, iată, în această lună mai – 15 ani. El însuși, deși opera i-a fost și îi este impecabil editată de *Georgeta Dimisianu*, nu e scutit de împingerea în conul de umbră, cu atât mai mult cu cât *Octavian Paler*, scriitor polyvalent și moralist în linie cioraniană, a avut și o prestație civică excepțională care i-a incomodat și i-a înfuriat pe numeroșii năpârliți după decembrie '89, pe corupții și vânzătorii de țară câtă frunză, câtă iarbă, pe „ciocoi cu body-guarzi” pe care i-a stigmatizat *Dinu Săraru* într-un excelent roman de moravuri. Îmi amintesc că bunul meu prieten, scriitorul, criticul de artă și jurnalistul experimentat *Grigore Ilisei*, la un an de la moartea lui *Octavian Paler* constata cu amărăciune cât de mult ne lipsește și ce gol imens a lăsat în societatea românească autorul „Polemilor cordiale” – polemici care, în treacă, fie zis, de la un moment dat nu au mai fost și nici nu mai puteau fi doar cordiale. A polemiza cordial cu cei ce nu merită să le faci o asemenea onoare ar însemna o impardonabilă inadecvare, iar discursul ar deveni formal și inutil.

Două cărți ale lui *Octavian Paler* – „Viața ca o coridă” și „Autoportret într-o oglindă spartă” – tratează, cum am mai avut prilejul să relev, una dintre temele sale obsedante: cea a ieșirii din biografie, a „transformării unei biografii în destin”. Când a apărut prima, am scris că nu mai citisem pagini atât de tulburătoare despre satul românesc – în particular aici era evocat satul natal transilvan *Lisa* – despre obârșia țărănească și copilăria unui fecior de țăran, de la „Viața ca o pradă” a lui *Marin Preda*. Mai târziu, într-un comentariu la „Autoportret într-o oglindă spartă”, am făcut aceeași comparație, subliniind însă că de această dată *Octavian Paler* a lărgit perspectiva epică, precum și orizontul meditației și al melancoliei. Apropo de melancolie, o caracterizare a lui *Tudorel Urian* mi se pare definitorie: „Un moralist dublat, asemenea lui *Cioran*, de un foarte subtil stilist. Multe dintre formulările memorabile ale lui *Octavian Paler* au devenit bunuri ale limbajului comun, iar stilul său sentențios, ornat cu citate revelatorii și pilde ale anticilor, este unul imediat recognoscibil. Dacă însă etica lui *Cioran* are nuanțe cinice și sarcastice, cea a lui *Paler* este una dureroasă, adesea plină de melancolie”. Altminteri, rezistența la melancolie de care *Paler* a vorbit nu o dată, pare a fi fost, în cele din urmă, contrar poate voinței sale, o iluzie. Și asta s-a dovedit a fi, spre beneficiul literaturii lui atât de recognoscibile, ca să reiau epitetul lui *Tudorel Urian*.

Melancolia lui *Octavian Paler* nu e doar cea a paradisului pierdut care este copilăria sa pe Valea Secii sau a altor *paradise*, cu termenul folosit de el, mai mult ori mai puțin pierdute, ci și una ce conține, dincolo de poezia ei amară, un sentiment al neîmplinirii, al ratării, ceea se vede mai ales în eseu „Deșertul pentru totdeauna”.

Este aici vorba, de fapt, de o altă problemă care l-a obsedat pe *Octavian Paler*: problema eșecului, a ratării, la care s-a referit și în discursul – un admirabil eseu rostit – la ceremonia aniversării a 75 de ani de viață ce a avut loc, în iulie 2001, la Uniunea Scriitorilor: „*Ei, bine, da, eu mă consider – și cu vanitate spun asta! – un ratat. Pentru că, după părerea mea, lumea e plină de ratați: toți oamenii importanți sunt, de fapt, ratați. De obicei, numai cei care au avut idealuri mici, idealuri mărunte pot spune că și-au îndeplinit toate idealurile, că și-au dat întreaga lor măsură. Mutatis-mutandis, vă amintesc că Michelangelo a fost, practic, un ratat: nu și-a împlinit nici unul din marile sale proiecte. Nu spun de faptul că visa să sculpteze munții și nu i-a sculptat, dar nici unul din ansamblurile pe care le-a proiectat n-a mai putut să fie creat... E adevărat: a spune «sunt un ratat» e o formă de vanitate deoarece arată că ai o părere excelentă, poate prea bună despre tine, despre ceea ce trebuia să faci, iar de regulă ai mai și făcut. Dar asta nu mă mulțumește*”.

Fără a da nimănui lecții, acest mare moralist al nostru, solitar prin structură și vocație, a îmbinat intimitatea creației cu ieșirea în agora, demonstrând prin propriul exemplu ceea ce a afirmat în mai multe rânduri, și anume că solitudinea nu numai că nu exclude solidaritatea cu ceilalți, cu poporul căruia îi aparții, dar chiar o presupune și îi conferă un sens profund. Mergeți cu poporul, ca să nu greșiți, iată unul din mesaje sale, în linia ilustrațiilor înaintași ardeleni. De la o vreme, *Octavian Paler* devenise o adevărată instanță morală, o instituție de care nici cei ce poate l-au urât, dacă nu chiar aceștia mai mult decât alții, pentru că nu le-a plăcut oglinda pe care le-a pus-o în față și severitatea cu care i-a judecat, nu au putut-o ignora. Mi se pare simptomatică privind complexa lui personalitate, dar și crezul său, mărturisirea cu care își încheia discursul aniversar din care tocmai am citat: „*Resimt deseori o profundă tristețe față de gradul de mitocănie la care a ajuns societatea românească. Mă uit cu profundă durere la vulgaritatea care invadează, la mahalaua care se extinde peste această țară, din toate părțile. Mă consider mai departe român, dator să simt ceea ce simt pentru că, printre lucrurile nefacultative, pentru mine, este și acela de a fi avut părinți. Cineva zicea: orice om a avut o mamă și un tată. Pentru mine e destul: am avut o mamă, am avut un tată, m-am născut într-un sat, de care sunt dezlegat într-un fel – pentru că satul acela nu mai există decât în memoria mea afectivă, el a intrat, din nenorocire, în această istorie, în această sub-istorie în care trăim cu toții și nu prea mai am ce căuta acolo, unde mă izbesc mereu de trecut. Știu bine că trecutul nu va reveni niciodată. Nu sunt atât de naiv încât să socotesc că viitorul României este în urmă, este în trecut. Ceea ce aș vrea este ca acest viitor să nu se bazeze pe un deșert, să nu intrăm – să nu intrați! – în viitor ca niște mankurți din cunoscuta legendă a acelora cărora li s-a extirpat memoria. Iată de ce eu însumi pot să nu-mi calculez cuvintele. Mulți mă consideră un fel de *Casandră*, uitând că întotdeauna și în toate profețiile ei *Casandra* a avut dreptate. Eu, din nenorocire, nu am fost înzestrat cu acest dar pe care *Apollo* i l-a dat *Casandrei*. Sunt un pesimist, dar un pesimist care nu uită nici o clipă că, așa cum zicea *Voltaire*, speranța este un aliment absolut necesar sufletului omenesc. Am găsit un mod de a concilia speranța cu disperarea: disperarea este modul meu de a spera*”.

Ca unul care m-am bucurat decenii la rând de prietenia lui *Octavian Paler*, pot depune mărturie că el a plecat din această lume, în urmă cu cincisprezece ani, cum nu se poate mai dezamăgit și mai disperat. Sunt foarte puțini cei capabili să exprime ca *Paler* atât de limpede și de neliniștitor disperarea noastră. A celor ce continuăm să trăim târâș-grăpiș într-o lume prăbușită moral și într-o istorie ieșită din matcă, haotică și parcă mai imprezibilă ca niciodată.

Liviu ANTONESEI

engrame critice

Daniel Lascu, un debut postum

Debut postum ce se petrece în pragul aniversării de 75 de ani a poetului! Asta îmi provoacă un veritabil șuvoi de amintiri din vremile cele de demult. Am aflat de existența poetului *Daniel Lascu* cândva spre sfârșitul anilor 'șaizeci, poate începutul deceniului următor, când în casă a apărut, prin grija mamei, o antologie masivă care se chema *Poezia ieșeană contemporană*, realizată de *Virgil Cuțitaru* și *Ion Popescu Sireteanu*. O antologie neașteptat de curată, semn că apăruse în anii „micii liberalizări” a regimului comunist. Erau cuprinși acolo câteva zeci de poeți din toate generațiile active. Nu am citit cartea pagină cu pagină, ci cumva pe sărite, alegând mai întâi autorii cei mai tineri. La unii, am revenit și de câteva ori. Erau prezenți în volum și viitorii mari poeți șaptezeciști, *Mihai Ursachi*, *Emil Brumaru*, *Dan Laurențiu*, dar și *Adi Cusin*, *Aura Mușat*, *Nicolae Turtureanu*, *Daniel Lascu*. Cel din urmă mi-a reținut cu deosebire atenția, nu doar din pricina fotografiei care însoțea grupajul, în care se mânia cu *Labiș*, ci și pentru că am avut senzația unui foarte puternic talent nativ. Senzația această nu mi-a dispărut niciodată, doar că s-a completat cu descoperirea altor calități. Mă refer la modul în care acest talent debordant era supus controlului de vastă cultură poetică a autorului. De foarte tânăr, *Daniel* își asumase poezia lumii, de la clasicii greci și latini la modernii francezi și iubii săi poeți hispanici, din care a tradus sute de poeme, de la clasici pînă la poeții latino-americani ai acelor zile. Această uriașă experiență poetică a avut fără îndoială un efect catalitic. Probabil chiar din acest motiv aluziile culturale, citatele, trimiterele intertextuale apar în propriile sale texte natural, ca și cum ar fi crescut acolo de la sine, aduse de suflul inspirației. Și n-aș lăsa pe dinafară atitudinea sa de stăpîn al limbajului în toate registrele sale, înțînirea arhaismelor cu neologismele, a regionalismelor cu termeni împrumutați din latină sau limbile moderne. *DL* învățase foarte bine lecția că toate cuvintele sînt bune, poetice, dacă sînt la locul lor în textul poetic.

Pînă zilele trecute, pînă la apariția acestui senzațional volum – *Serpii de lumină* (Editura Cartea Românească, 2022) –, cunoșteam desigur poezia lui *Daniel*. Citisem mai multe zeci de poeme apărute în presa vremii și în antologii, alte câteva zeci mi le citise el sau mi le dăduse să le citesc în manuscris. Dar toate acestea nu se compară cu cele peste două sute de poezii care mi-au fost citite în aceste zile. Din 1974, cînd ne-am cunoscut și repede am devenit prieteni, și am rămas în ciuda boemei sale tot mai fără pauze, și pînă pe la începutul anilor 2000, cînd a părăsit Iașul, am tras mereu de el să publice un volum, au tras și alți prieteni, dat nepăsarea lui față de asemenea aspecte ale vieții literare ne-a biruit pe toți.

Nu l-am revăzut după ce a părăsit Iașul, nu am asistat la ruperea completă a contactelor sale cu lumea aceasta, nu am avut putere nici să merg, în februarie 2014 la înmormîntare. Dar asta am pățit-o des cu prietenii buni și rudele apropiate.

Am sperat mereu că va apărea un volum cu poeziile rămase de la *Daniel Lascu*. Și tocmai cînd speranța se cam risipea, poetul *Adrian Marin*, nepotul lui *Daniel*, mi-a spus că se va apuca el de treaba asta. M-am bucurat, dar mă întrebam ce va reuși să găsească. Un fel de minune a făcut să găsească în revistele vremii, în antologii, în arhivele dezordonate și împrăștiată ale poetului atît de multe texte în bună stare încît să iasă acest volum de aproape 300 de pagini... Un volum care îl readuce pe *Daniel* în locul care i se cuvine, alături de marii poeți ai generației de la 70. Poetul blestemat s-a întors. Poet blestemat?

Fără îndoială, chiar dacă cea mai mare parte a blestemului a fost cu voia sa! Un volum uluitor în care cunoscătorii vor avea bucuria reîntîlnirii cu un mare poet, iar ceilalți cititori îl vor descoperi.

Mă mai uit o dată la cifre și constat că așa este, pe 1 august *Daniel Lascu* ar fi putut împlini 75 de ani. Cu ajutorul acestui volum, va avea parte de o aniversare sărbătorească...

Receptivitatea și empatia discursului critic

Când poeții scriu despre literatură, citindu-i pe confrăți – poeți și prozatori, e ca și cum ai admira din interior lumea care, privită doar din exterior, nu-și dezvăluie toate miracolele. Lectura din interiorul literaturii este dublu revelatorie, îngăduind revelația mesajului, încifrat în creație, și a creatorului, privit în intimitatea relației lui cu cuvântul, pe tot parcursul genezei artistice.

Poetă de mare sensibilitate și forță a expresiei, Simona-Grazia Dima transferă aceste calități ale personalității sale creatoare asupra discursului critic, discurs care păstrează, astfel, plenitudinea și vibrația creației înseși, reunite cu obiectivitatea unui receptor exigent și generos. Nu există nicio incompatibilitate între poet și critic, ambii își valorifică, în scriitură, creativitatea, orientată pe dimensiuni diferite – poezie și critică literară.

Cele două volume de critică literară publicate de Simona-Grazia Dima în anul 2021, *Pâinea și vinul vieții* și *Inelul cărților*, adună sub cupola metaforei (și aici se străvede dimensiunea sensibilității lirice a autoarei) cronici și comentarii literare scrise de-a lungul anilor, în intervalul 2009–2021, expresii ale spiritului critic comprehensiv și empatic al autoarei, pentru care poezia este *pâinea și vinul vieții*, hrană spirituală împărtășită cu alții, afini propriei sale sensibilități. Lecturile Simonei-Graziei Dima, din poeți români contemporani: Horia Gârbea, Andrea H. Hedeș, Francisko Kocsis, Friedrich Michael, Victor Munteanu, Ioan Milea, Arcadie Suceveanu, Pavel Șușară, Lucia Negoită, Eugen Bunaru, Dan Dănilă, George Nina Elian, Radu Ulmeanu, Grigore Chipere, Petru Ilieșiu, Florea Burtan, Elisabeta Bogătan, Marian Dopcea, Aura Christi, Nicoleta Milea, Ignatie Grecu, A.T. Dumitrescu, Traian Vasilescu, Constantin Pădureanu, cărora le adaugă lecturi din poezii lumii: Andreas Embirikos, Ático Vilas-Boas da Mota, Linda Bastide, Antigone Kefala și Markó Béla, pun în valoare *afinitățile electice* ale autoarei, evidențiază poeticul și poeticitatea unor trăiri subtile, sublimite în cuvântul pietrei-logos, într-o „scriitură a bucuriei”.

Dincolo de aceste aspecte de fond, care-i situează pe poeții citiți și descifrați de Simona-Grazia Dima în același areal al sensibilității și, poate, al gândirii poetice, există și subzistă o disciplină, o rigoare a construcției cărții, de natură arhitecturală, am putea spune, fără a exagera. Acest spirit hiearhic, coeziv viețuiește și supraviețuiește într-un tot, întrucât cele cinci capitole: *...Poezia, sublimare și inițiere...; ...topire a istoriei în reverie...; distilat al existenței...; ...rit ascensional, devoțiune...; ...empatie, revoltă, emoție a reamintirii...; comunică între ele, alcătuind o frază ce corespunde unei definiții a poeziei, prin oglindirea în discursul liric al celui alt, intuit dincolo de alteritate.*

Fluidul care creează unitatea este, întâi de toate, dragostea pentru cuvânt și virtualitățile lui, dragoste în numele căreia Simona-Grazia Dima își asumă rolul de a degaja de sub veșmântul de imagini sensuri descoperite de ea, investind, totodată, în ele plusul său de empatie și comprehensiune, grăja expresă ca lecturile ei să fie fidele textului, să nu-l trădeze. Vorbind despre marii preoți egipteni și despre scrisul lor, E. Schuré enumera cele trei sensuri ale semnului hieroglific: propriu, figurat, aparținând exotericului, și transcendent, aparținând ezotericului, accesibil inițiatului. În demersurile sale critice, Simona-Grazia Dima depășește exotericul și aspiră spre dezvăluirea sensului transcendent, ceea ce conferă, într-adevăr, criticii sale, după cum apreciază Ștefan Borbély, un caracter inițiat, fapt posibil prin dubla structură a personalității sale creatoare, de poet și critic literar.

Scriind despre Horia Gârbea, de exemplu, referindu-se la *Pantera sus, pe clavecin* (2011), *Trecutul e sărbătoare* (2012) și *Pisica din Kavala* (2019), Simona-Grazia Dima ia în discuție, ca dimensiune individualizatoare, *lupta cu himericul, etanșeitatea* discursului liric, derivat din structura intimă a poetului, care manifestă, alternativ, contrariile extravertirii și ale introvertirii, observația și contemplarea, orientarea discursului poetic spre realitatea contemporană și întoarcerea observației sociale în dimensiune reflexivă *sub specie aeternitatis*. La Aura Christi observă modul în care „cultura și propriul destin sunt trăite împreună, simultan”, poezia fiind o călătorie interioară în „singurătatea augustă a propriului sine”.

În formula „empatie, revoltă, emoție a reamintirii”, Simona-Grazia Dima include opere din creația unor autori lirici străini, precum Andreas Embirikos (1901–1975), mare poet grec, Antigone Kefala (n. 1935), poetă cu dificil parcurs existențial, dar cu un „lirism cu miză înaltă”, ambii originari din Brăila, Ático Vilas-Boas da Mota (1928–2016), „brazilian îndrăgostit de România”, Linda Bastide, poetă pariziană, cu „flanări prin cartierul fermecat” al artei și Markó Béla, poet de limbă maghiară înainte de a fi „prestigios om politic”, în legătură cu a cărui poezie autoarea formulează metafora *pâinea și vinul vieții*. Sintagma îi include pe toți cei reuniți în volum, citiți empatic și comprehensiv.

În destinul poetic al acestora, Simona-Grazia Dima identifică fidelitatea față de poezie, creditarea ei ca hrană zilnică, *mană cerească, pâine și vin al vieții*, creație care sacralizează viața, deschide profanul spre transcendență, coboară în lume cuvântul-metaforă și resuscită virtualitățile unui limbaj original. În profilul cărturarului brazilian Ático Vilas-Boas da Mota, cu o existență bogată în instanțe ale unui parcurs spiritual, autoarea îl află pe „brazilianul cel mai român”, căci el a iubit dezinteresat România, a studiat-o, a și popularizat-o, închinându-i poeme care

„confirmă o incredibilă vocație a iubirii față de țara noastră, ipostaziată drept loc de elecție al misterului”. Pentru confirmare, autoarea citează din poezia *Revărsat de zori în București*: „În intervalele din țărâitul greierilor/ se înalță tăcerea nopții./ Totul devine ascuns și foarte îndepărtat./ În noaptea asta cu atâtea chemări și ispite,/ ritual al unor dorințe vane. Beznă./ Sufletul meu rămâne mult mai aproape/ de sine însuși și de hăurile-i secrete.../ deschid fereastra, gest exorcist./ Simt impactul cu briza și misterul.” A admira portretul țării în oglinda înrourată de emoție a celui alt, pentru care România nu era un loc oarecare, ci „însuși sinonimul prospețimii, al perenității aducând spre noi arhetipurile intacte, *opulența* restaurată a originilor, cum ar spune Mircea Eliade”, reprezintă șansa pe care o oferă cultura, poezia, de a ne (re)descoperi valorile uitate.

Urcând cele cinci trepte ale scriiturii critice, din însumarea fragmentelor, se simte pregnant sugestia unui tot unde, precum într-un basorelief ideatic, prinde relief definiția poeziei, ca modalitate de clarificare a sinelui prin ceilalți. Reflec-tând asupra imaginilor din oglinzile *altora*, ale poeziei lor, Simona-Grazia Dima receptează spiritualități diferite, multiplicate în reflecțiile, în reprezentările lor și, totodată, se autodescoveră. Pentru a-și desăvârși căutarea lăuntrică, ființa aspiră, după aflarea sinelui propriu, *atman*, la contopirea cu *sinele absolut*, Brahman, traversându-l pe acela, intermediar, al poeziei.

*

Inelul cărților reunește pe parcursul a șapte trepte: Să apropii, insolitând, *Asimetria răspunsului*, *Pe firul spațiului și al timpului*, *Edificii ale memoriei*, *Desprinsă din matrită, cuvintele*, *Prin ochiuri de vitraliu*, *Și ei ne sunt în preajmă*, 39 de „miniaturi critice”, comentarii caracterizate de aceeași generozitate a lecturii, aduse în sfera unui *inel* de logodnă al autoarei cu literatura în diversitatea manifestărilor ei, ficționale și nonficționale: proză, poezie, eseu, studii. Reunindu-le în metafora inelului, Simona-Grazia Dima intenționează să depășească istoricitatea unui moment, cu efemeritatea lui, conferindu-le coerență și unitate gândirii sale critice, într-un construct care să se înscrie în dimensiunea unei istorii devenite parte a memoriei colective.

În modul de a-și construi cărțile, Simona-Grazia Dima se dovedește nu doar un suflet de artist, prin definiție ușor abstras/sustras realului, ci și un spirit sagace, chiar volitiv, de a dura coloane doric apte să susțină o întreagă construcție, în care gândurile ei, fixate în piatra cuvântului, nu doar să dureze, ci, mai ales, să păstreze suflul vital care le-a animat. Circularitatea, caracterul de corp geometric, creat prin simetrii căutate,

sunt parte a mentalului autoarei, recunoscute de ea însăși, care-și folosește imaginația nu numai în poezie, ci, iată, și în scriitura critică: „...mi-am imaginat o revenire în punctul inițial, la textele despre poeții români, și am închis acest *inel al cărților*, cu plăcerea de a fi putut gândi și scrie pe marginea lor, căci, până la urmă, cea mai puternică este tocmai bucuria de a povesti”. Critica literară ca poveste și/sau povestire a cărților! Bucuria scriitoarei reunește cele două cărți, *Pâinea și vinul vieții* și *Inelul cărților*, în *inelul* iubirii de literatură, sinonimă bucuriei de a-i citi pe confrăți, de a savura exuberanța scrisului.

Prin bucuriile lecturii, prin apropieri care insolitează, Simona-Grazia Dima descoperă universuri imaginare și labirinturi umane sublimite în metaforă și simbol poetic, incinte unde se lasă condusă de poeți ca Ion Șugariu, Aurel-Dragoș Munteanu, Ioan Flora, Ioan Pinte, Magda Cărneci, Dumitru Chioaru, convinsă că poezia „ne restituie o componentă esențială a ființei noastre”.

Când deschide ușa universurilor epice, ea descoperă prozatori ca Henri Stahl, Ștefan Ehling, Adrian Țion, Emil Mladin, Viorica Răduță, Bogdan Teodorescu și „tot atâtea reacții personale, individualizate”, răsfrângeri ale unor interogații existențiale, amprentate de/prin „asimetria răspunsului” fiecărui.

Ficțiunea sublimează trăiri, nonficțiunea surprinde tensiunea unor momente, fixată în spovedania de lucidă sinceritate a eului. *Pe firul spațiului și al timpului*, în *edificiile memoriei*, sunt urmași și urmăriti Raisa Boiangiu, Radu Ciobanu, Ovidiu Dunăreanu, Mircea Petean, Georgeta Filitti, Cornelii Lupeș, Viorel Marineasa, Daniel Vighi. Prin mărturisirea de sine cuprinsă în cărți, confesiunea protagoniștilor își expune pe viu dramatismul și complexitatea, captate receptiv de scriitura critică, devenită, simultan, formă de reflecție asupra celor citite, dar și asupra sinelui, regăsit în alteritate.

Cititul și scrisul sunt, pentru Simona-Grazia Dima, tot *pâinea și vinul vieții*, activitate întemeietoare pentru construcția de sine, pentru sculptarea propriei spiritualități. Citindu-i pe Gabriel Liiceanu, Al. Deșliu, Mihai Posada, Traian Ștef, autoarea vede cum cuvintele se desprind de matrită, de arhetipul pur, abstract, spre a lua forma fluidă a gândului care le visează.

Demersul critic aplicat scrierilor lui Ionel Necula, Isabel Vintilă, Lazăr Popescu, Amita Bhose, Adrian Dinu Rachieru, Ioan Lascu, Norman Manea, H.R. Patapievic, Liana Cozea, Ana Dobre, Rodica Grigore, este o scriitură *prin ochiuri de vitraliu*, scriitură de reflecție și de reflectare a celui alt în spiritul eului receptor, oglindă sensibilă, care înregistrează fluctuațiile gândului ca-ntr-un grafic de seismograf.

Prin *ochiuri de vitraliu*, modalitate de lectură identificată de Simona-Grazia Dima în scrisul critic și eseistic, privește ea însăși atunci când receptează o operă, o contemplă cu „nesfârșită iubire” și o reflectă în propria scriitură. Vorbind despre studiile eminesciene ale Amitei Bhose, Simona-Grazia Dima remarcă modul în care autoarea indiană, îndrăgostită iremediabil, prin opera lui Mihai Eminescu, de România și de cultura ei, a lărgit perspectiva interpretării operei eminesciene. Printr-o analiză comparativă minuțioasă, profundă, a conexiunilor cu India ale poetului român, sub imbold, inițial, schopenhauerian, prelungit prin studii personal, indianista îl consideră pe poet „un foarte avizat cunoscător al filosofilor Indiei”. Numindu-i temele de inspirație indiană: nemurirea sufletului și metempsihoza, identitatea sufletului individual, *atman*, cu cel universal, *Brahman*, relativitatea timpului, descifrarea misterului ultim al creației, ea semnală, de fapt, un mod de pătrundere, grație operei eminesciene, a orientalismului în cultura română, fenomen continuat și extins în preocupările, recunoscute ca eminesciene prin obârșie, ale lui Mircea Eliade, Sergiu-Al George sau P.I. Culiianu. Interferențele culturale româno-indiene vorbesc, totodată, despre deschiderea spiritului spre universalitate.

În albia literaturii sunt aduși scriitori care *ne sunt în preajmă*, Milovan Vitezovic, Morelle Smith, Attila F. Balázs, Mazen Rifai, împărtășind aceeași dragoste pentru cuvânt și literă, pentru literatură.

Convingerea Simonei-Graziei Dima că fiecare nație este „expresia unei fațete a creației divine”, având, *ipso facto*, drept la viață, conferă scriiturii critice un caracter umanist. Prin literatură, Simona-Grazia Dima

pledează pentru valorile mari ale umanității, reunite nu doar în *inelul cărților*, ci și în cel al iubirii de cultură, de lume, de oameni și de viață, aduse și transfigurate în *inelul* imaginației fiecăruia.

Ștefan MITROI

Ultima naștere

Poesis

Flori de bumbac

Uite ce mare cresc bumbacul
zicea bunica despre fumul ce ieșea
pe coșurile caselor.
Punea scara și-și umplea șorțul cu el
după care îl torcea pe indelete
cu spinarea rezemată de sobă.
Îi ieșeau câteva gheme.
Ni le arăta bucuroasă
zicând:
Vă împletesc la fiecare câte
un pulovăr.
Să fiți și voi
frumos îmbrăcați de Paști!

Ultima naștere

Fiecare zi
e ultima din viața mea.
Doar că dimineața următoare
mă nasc din nou,
luând-o, mereu și mereu,
de la capăt.
Asta până în ziua când
mi se vor termina nașterile.

Pe scoarța copacilor

De ce îți scriu pe scoarța copacilor?
Pentru că ei nu se opresc
niciodată din mers
când îi trimit
cu scrisorile mele
la tine.

Nicăieri

Nimeni nu mai repară nimic.
Totul se înlocuiește!
O dragoste cu altă dragoste,
o viață cu altă viață,
o lume cu altă lume.
un drum cu alt drum.
Dar le schimbăm și pe acestea cu altele,
întocmai cum ne schimbăm hainele.
Mi-o amintesc pe mama
cum pune mâna pe ac și-și cârpea viața
unde vedea că s-a rupt.
Ca să nu mai vorbesc despre dragostea dintre ea și tata,
era toată plină de petice,
ziceai însă că e nouă,
și chiar așa a fost până la sfârșit.
La fel iubirea dintre bunica și bunicul.
Tot așa lumea în care au trăit, o spălau seara
cu săpun de casă, ca s-o ia dimineața
curată de pe frânghie,
Era lumea lor, nu tânjeau după alta,
le venea bine cea pe care o aveau, mirosea tot timpul a
proaspăt,
chiar dacă se cam decolorase pe poale și i se rărise prin

destule locuri cusătura.
Dacă în lumea noastră de azi ar exista pe fiecare stradă
câte un atelier
de reparat dragostea sau viața, nu s-ar înghesui
nimeni să le treacă pragul.
E mai simplu, oricât de mult ne-ar costa, să le înlocuim.
Așa se face că nu iubim niciodată
până la capăt,
că trăim mereu viețile altora
și că, ori încotro am porni, nu ajungem,
de cele mai multe ori, nicăieri.

Privirea mamei

Cu viteza luminii din ochii mamei
aș putea ajunge
într-o singură clipă
la începuturile vieții mele.
Dar mi-e teamă
să pornesc într-acolo.
Dacă n-o să mai vreau
să mă întorc?

Lăsata secolului

Pe acolo o să vină,
spune tata despre secolul cel nou,
arătând cu mâna spre vârful dealului.
Adică peste casa mea?
strigă vesel Marin Zăpadă,
care locuiește chiar acolo.
Numai să nu vină noaptea,
se aude de alături vocea
nevastei lui Marin.
Ba exact așa o să se întâmple,
îi răspunde tata.
Știu asta de la tatăl meu
care a prins venirea secolului vechi.
Era, zicea el, miezul nopții.
Deși e vorba de o naștere
seamănă la obiceiuri
cu moartea.
Fiindcă tot atunci vine și ea.
Știu asta de la moartea tatei,
pe care am văzut-o cu ochii mei venind,
cum am văzut și venirea războiului.
Toate vin noaptea!
În afară de ziua,
spune Marin Zăpadă, râzând,
care vine chiar ziua.
În loc să râzi, îl ia nevastă-sa la rost,
mai bine ai merge cu mine în deal
să scoatem mobila afară.
Păi de ce femeie?
se uită bărbatul mirat la ea.
Fiindcă o să facă totul praf
dacă trece peste casa noastră!
Da de unde! Încearcă tata
s-o liniștească.
Are călcătura ușoară,
ca de copil,

cum are și moartea.
Așa au toate la început,
abia mai apoi,
când se învechesc,
li se îngreunează pasul
E bine ca atunci să fugi
din calea lor
ca să nu te strivească.
Dar unde să fugi de timp?
Și unde de moarte?
Măcar lucrurile să ne rămână întregi,
zice femeia, îndemnându-și bărbatul
să meargă acasă.
Tocmai se lasă seara.
Mai e foarte puțin și sosește noul secol.
Aici în vale e locul de unde
îl vezi cel mai bine venind,
e de părere Marin,
așa că eu mai rămân, du-te singură!
O să rămân și eu atunci,
spune ea, răzgândindu-se.
Alt secol n-o să mai apuc venind.
Lasă c-o s-a apuci moartea,
țâșnește glasul lui Marin din întuneric.
Dacă nu iese luna din nori,
se sperie unchiul Ivan, privind spre cer,
n-o să vedem mare lucru.
Noroc cu mama, căreia îi dă
prin gând să împingă norii cu prăjina
dincolo de vârful dealului.
Și luna se ivește dintr-odată
chiar deasupra casei lui Marin.
Se face peste tot lumina ca ziua.
E miezul nopții și țiglele de pe casă
trosnesc ușor.
El este, zice tata, ridicând paharul cu vin
în cinstea lui.
E, într-adevăr, noul secol.
A venit!
Îl vedem coborând
de pe acoperișul casei lui Marin
Aoleu, aoleu, se văicărește
nevasta acestuia în drum.
Ai milă, Doamne, de noi!
Ca orice copil, care începe
încă din burta mamei să se joace,
secolul cel nou
face câteva tumbe pe deal
apoi se lasă într-o parte
rostogolindu-se la vale.
E întocmai ca lăsata secului.
Se toarnă vin în pahare
și oamenilor le sticlesc ochii de bucurie
Doar că lăsata secolului
durează un pic mai mult.
Când ajunge la poalele dealului
noul venit nu mai găsește
pe nici unul
dintre cei de mai înainte acolo.

Radu PĂRPĂUȚĂ

cartea de proză

Furtunile binefăcătoare ale Eugeniei Petrusse

Eugenia Petrusse s-a născut la Pianu de Jos, județul Alba, dar locuiește în Spania de 22 de ani. Colaborează cu televiziunea Lyra TV, prima televiziune românească din Diaspora, este realizatoare de emisiuni, face parte din „Asociația Lucian Blaga” a scriitorilor și artiștilor din Spania. Și este convinsă, având în vedere periplul ei spaniol: Cultura este identitatea unui popor. Scrie proză de mulți ani, dar nu a îndrăznit să publice. Deh, sfieli auctoriale! A scos capul în lumea literară doar din 2020. Este la a doua carte, apărută la editura Ecou Transilvan, carte pe care a lansat-o la Cluj (eu nu scriu și Napoca, nu suport această denumire lăbărțat patriotic ceaușistă - Cluj-Napoca, Iași-Holboca).

În microromanul Furtuni se străvede printre rânduri o inocență de copil, pe care o bănuiesc a scriitoarei, deși narațiunea se face la persoana a III-a. Probabil autoarea nu a avut destul curaj să o scrie la persoana I-a. Oricum, nu prea contează persoana. Dacă Lev Tolstoi ar fi scris la persoana I-a și ar fi mărturisit deschis că el este personajul Levin, romanul Anna Karenina nu ar mai fi crescut prea mult. Ce să mai crească? Everestul? Și apoi așa era convenția literară a epocii: să se scrie la persoana a III-a.

În orice caz, proza Eugeniei Petrusse are tandreții feminine, sensibilitatea de autoare se simte. Vreau să spun că se cunoaște că este o proză scrisă de o autoare. Scriu aceasta în sens pozitiv: Sensibilitatea feminină și o anume inocență sunt câștigurile mari ale acestei cărți. Tribulațiile personajelor, în special ale femeilor din roman, capătă o aură de răsărit de soare, cald și tandru, de toamnă târzie, când urci un urcuș, greu ce-i drept, dar soarele binefăcător te îndeamnă să nu te oprești. Așa și unele personaje ale Eugeniei Petrusse lasă în urma lor, cum spune la Cartea Sfântă, „bună mireasmă”, binefăcătoare, nespuse de gingașă și încrezătoare în eflluviile vieții. Cartea are o cenezie a ei, o sensibilitate care reflectă, de bună seamă, furtunile interioare ale autoarei.

Acțiunea cărții e destul de simplă: Avem de-a face cu o femeie singură, Doamna Jeni, căreia îi murise soțul, iar fiica Ana este plecată la facultate. Urmează zbateri familiale, ostenele, eforturi, chiar cazne, pe care le puteți citi în Furtuni, căci oamenii se descoperă pe sine în întâmplările vieții, bune și rele, dar totul se acoperă până la urmă cu această mireasmă de cozonac ardelenesc (cu nucă, mac și cacao, dacă îmi permiteți). Din punctul acesta de vedere, urmează o cale cam în răspăr cu alți prozatori români.

Deși trăiește la mii de kilometri de țara natală, Eugenia Petrusse e mai româncă decât multe românce prin sensibilități și înclinații emoționale – așa cred. Este greu să găsim în peisajul literar românesc o prozătoare cu care s-o asemăn. Dar de ce neapărat trebuie asemănată? Ea este ea, are profilul ei bine determinat ca prozatoare. Și gata! Nu e puțin lucru. Dimpotrivă. Nu are, de pildă, atitudinea umorală asupra lumii și oamenilor pe care o deține Hortensia Papadat-Bengescu, de pildă, sau Yvonne Stahl, nu condamnă oamenii, bărbați sau femei, cu tarele lor. Judecă, ce-i drept, lumea prin gândurile personajului principal, dar o face feminin, inocent, aproape filosofic: „Toți suntem egali în fața vieții și a morții. Da! Mai mult în fața morții, gândindu-te bine. E destulă nedreptate pe pământ. Oare de ce? Probabil că lumea despre care se vorbește ca fiind lumea de dincolo chiar există, iar cei care au avut această viață tristă, vor fi recompensați acolo, nu se știe...”

Din punctul acesta de vedere, Eugenia Petrusse urmează deci un drum cam în răspăr cu alți prozatori români mai vechi și mai noi. Personajele Eugeniei sunt mereu perfectibile, cu dorință acerbă de corijabil, de expiabil și ispășindu-se în final. Existența

în proza ei frapază prin extrema simplitate a mecanicii vieții, dar are duritate și frumusețe de diamant. Trebuie să acceptăm însă și evidența că lumea nu este prinsă în microromanul ei în formule binare sau, vai, în simple opoziții simplificatoare. Însă complexitatea psihică, dezgustul vieții și atâtea alte bășici pesimiste de acest fel se prizăresc și creează locul unei anume vrăji a vieții, unui optimism poate puțin trist (căci așa e viața, nu avem ce-i face), dar reconfortant la lectură. Desigur, există și nefericire în proza ei, umilință, suferință, vanitate rănită. Dar acestea sunt nimic în fața iubirii și încrederii în oameni, care se degajă până la urmă, ca și căldura printre cahlele de teracotă ale unei sobe vechi și bune de la țară. Nu știi ce să admiri mai întâi: Franchețea desăvârșită? Lipsa capriciilor? Normalitatea (ingrozitor cuvânt)? Eugenia Petrusse stă în văzul cititorilor în plină lumină.

Așadar, Furtunile sunt mai totdeauna mori de vânt donquijotești (spun aceasta gândindu-mă doar la locul unde E.P. lucrează de mulți ani, căci scriitura ei nu are nimic donquijotesco): sunt mai degrabă trecătoare și întăritoare pentru sufletul omenesc. Sunt, cu alte cuvinte, furtuni familiale depășite mereu, căci soarta nu o prăvălește pe autoare. Eugenia Petrusse alege o cale în viață pentru personajele sale, aceea a voinței și dorinței de iubire și fericire ale unor femei care nu încetează niciodată să lupte.

Autoarea este o subtilă exploratoare a sufletului uman, fără nimic spectaculos în faptele vieții, dar cu atât mai măreț în lăuntru omenesc. Sursa externă a faptelor este chemată doar să consolideze credibilitatea substanței narative, interiorul sufletească. Există o fervoare în această proză, fervoare pe care Atotputernicul o cere de la credincioși. Este aceea a unui Paradis invizibil, existent însă în noi.

Astfel de paradisuri creează Eugenia Petrusse! Bună observatoare a vieții, relatarea ei este conformă cu realitatea sau, mai degrabă, cu interpretarea ei personală despre realitate, e zborul unei ciocârlii care se înalță mereu spre cer. Dar este un construct personal. Iar realitatea-realitate o face să scrie o propoziție precum: „Adelina adormi cu perna udă de lacrimi”. Nu se teme de eventualul melodramatism. Asta în ciuda neplângăcioșilor de secol XXI. Eugenia pornește de la niște fapte și construiește apoi în suflet. Femeile din cartea ei iartă pentru că iubesc. Îndrăgostite, se fac că nu observă mizeriile partenerului, ele așteaptă o ninsoare adevărată, cum așteaptă doamna Jeni: „Se ruga să ningă în fiecare an, ca un copil. Se ruga să vină o ninsoare adevărată, albă, să îmbrace pomii și clădirile și trecătorii. Se gândi cu tristețe că dacă ar fi fost o cerșetoare și ar fi trăit sub un pod, probabil n-ar fi dorit să ningă, să fie frig. S-ar fi rugat să fie cald...”

Cu alte cuvinte, pornește de la un râu, de pildă, dar construiește în suflet și în minte un râu, căci râul acesta, prin curgerea lui, o face să se gândească la timp, la trecerea timpului. Iar râul Eugeniei, în curgerea lui binefăcătoare, trebuie spus, adună toți afluenții din jur.

Vânzoleala tembelă a epocii noastre nu „abate cu ispita de la trebi” pe Eugenia, ca să folosim expresia eminesciană. Este o scriitoare fermă, care-și satisface prin creație nevoia de autoexprimare, tumultul interior, furtunile unui sine orgolios și neclintit. Iar fericirii care pătrund adânc în proza-i vor avea imaginea dintr-o oglindă convexă: după ce s-a îndepărtat în infinit, reappare deodată în fața noastră, așa cum apare dintr-un nuștiuunde al infinitului și Grația, în starea ei cea mai pură! Și iarăși spun: Nu e puțin lucru! Ba dimpotrivă. Furtunile Eugeniei Petrusse ne aruncă pe malul adevăratei literaturi.

Ștefan-Adrian AMARIȚEI

Entități de oriunde

Nichita și cu mine ne aflăm într-o pensiune, unde trei sunt obiectele ce ne rețin atenția: un atlas al Universului și un atlas cu figuri de omuleți verzi cu ochi enormi și mâini cu degete lungi.

Acestea se află cu paginile deschise pe un fel de pupitru muzical cu tamburi și manivele de pornire.

Nichita întoarce paginile atlaselor, fără să-mi poată stârni interesul.

În ce mă privește, eu nu mă ocup decât de al treilea obiect, un aparat mecanic de construcție foarte simplă, pe care-l văd pentru prima dată și căruia nu-i găsesc rostul, dar care-i confecționat dintr-un material bizar, nespuse de strălucitor.

Sunt tentat să mi-l însușesc dar, examinându-l de aproape, observ că-i etichetat 1,5 milioane de euro.

De fapt, dispare în acest moment și e înlocuit cu CTP, în paradesiu de voiaj alb, cu pălărie albă, pantofi albi etc.

CTP e foarte grăbit să plece la o emisiune TV, unde va vorbi despre idioțenia prezenței extraterestrelor pe Pământ.

Îl privim prin fereastră îndepărtându-se cu laptop-ul în mână, alb ca și el tot.

Nichita și cu mine părăsim pensiunea; Nichita propunându-mi să-l însoțesc la vânătoare.

El duce în spate o pușcă cu dopuri de plută.

Sosim pe malul unui lac acoperit de hidro biciclete, în care fete în bikini pedalează în concurs.

«La țanc», îi spun eu lui Nichita, dar el: «Bunul meu prieten, să nu crezi că am venit pentru aceste fetișcane, eu altceva caut, îl caut pe celălalt Nichita.»

Atunci fetele de pe lac într-un glas: Nichita, Nichita, Nichita!

Nichita azvârle spre ele din pușcă câteva dopuri de plută, dar aici ideea de vânător neexperimentat pune într-un fel stăpânire pe el și nu-l vă mai părăsi - dopurile-gloanțe bat prea scurt.

Totuși o fată cu părul bălai e până la urmă atinsă.

Hidro bicicleta se aprinde și arde cu flăcări roz deasupra apei o clipă după ce fata a dispărut.

Nici nu clipim până când o femeie frumoasă se ridică încet din apă cât mai departe de noi.

Este soția lui Nichita și cântă o arie din Traviata.

Spre marea mea uimire, Nichita lansează spre ea o ploaie de dopuri-gloanțe care îi străpung sânul stâng.

Femeia își duce mâna la inimă cu un gest adorabil și reia cântecul.

Vocea-i slăbește treptat.

N-am încetat bine s-o aud când Nichita și soția lui nu mai sunt acolo.

Eu mă găsesc în prezența unor omuleți verzi măsurând cam 1 m și 10.

Se apropie din toate punctele lacului și, cum îi privesc cu zâmbetul pe buze, unul din ei, având aerul de-a împlini un rit, se pregătește să-mi înfigă în călcâi o săgeată cu un vârful luminos.

Mi se pare ușor să-l dobor, însă stângăcia nu-mi îngăduie decât să-l las fără săgeți și să-i fac împrejur, printr-un pocnet din degete, un zid imaginar care-l pune în încurcătură.

Observ pe cer evoluțiile îngrijorătoare ale unui OZN, la început foarte sus, care abia își descrie cercurile în degringoladă.

Un bărbat din rasa mea așază în echilibru pe o frânghie pentru rufe puse la uscat, la egală distanță, pahare cu piciorul înalt pline cu șampanie.

«Acestea, spune el, pentru extraterestrii însetați.»

OZN-ul pierde constant din înălțime și nu mai e decât la nivelul copacilor.

Este, de altfel, nu atât un OZN, cât un obiect zburător în formă de trabuc.

Trebuie ca pilotul să fie nebun să-și încerce bucla atât de jos, m-aștept să-l văd cum se sparge de baraj.

Dar aparatul se scufundă în lac și scoate de acolo neatins unul din omuleții verzi de adineauri, care ajunge la mal înot.

Trece aproape de mine sclipind din ochi și se îndreaptă într-un sens contrar.

Mihaela GRĂDINARIU

cartea de poezie

În miezul memoriei, văpaia și Unul

În aceste vremuri de exhibare exacerbată a sinelui pe toate canalele posibile, rari sunt scriitorii care se încumetă a arunca asupra creației proprii vâlul de mister al pseudonimului. Cu atât mai mult, cu cât receptarea acestuia presupune accesul la o cultură și civilizație îndepărtată, cum este cazul poetei Shanti Nilaya, *Ultima Casă a Păcii*, în traducerea din sanscrită. Cel mai recent volum al său, *Mi se spunea Lemuriana* (Cartea Românească Educațional, Iași, 2021), ne înfățișează o autoare discretă și profundă, rătăcind între două lumi, cea de aici și Lemuria, pământul pierdut, scufundat în adânc de ape, ai cărui locuitori erau adoratori ai soarelui: *Aici își făceau veacul și-adăpostul / Ei, cei descinși din suflete-semințe, / Frumoși, nalți cunoscători de rostul / Fără cuvânt ori fără de sentințe.*

Fragmentarea aparentă a cărții în inele concentrice (Întoarcerea lemurienilor, *Et in Lemuria ego, Prin Eros și Philia, aducere aminte, Ritual de împreună, Agape, Jucării de Lemuria, Lemuria, patria mea*, autoarea adăugând un binevenit *Post-scriptum la tărâmul nimănui*) și incipit-ul luminos semnat de Simona Modreanu (*Prin L'AMOURIA memoriei...*) obligă lectorul la o adâncire, la o întoarcere a privirii dinspre poem înspre sine, și înapoi înspre poem. Interconexiunile sunt potențate de focul sacru al *efluviilor de iubire*, care se răsucesc mereu întru renașterea Facerii Lumii: *Căpițele luminilor nu mint, / Își mișcă umbra-n ochii mei arar / Și-n palma-ntinsă pentru-n ultim dar / Îmi pun parfumul verde de pământ. // Nu stă cu strălucire-nicio boare, / Nu se-ntretaie-n aripă de vânt / Facerea Lumii, lemn de drept cuvânt, / Ci în eter se-apeacă iubitoare. // Și pune-n raza casei nord de sânge, / Sculptură în marama nimănui, / Pe tâmpla săgetată de un cui / Pe care numai pictorul o plânge! // Mă-nchin în gânduri, strop sărat de mare, / Mi-i lumea peste rituri catedrală, / Uit ora, uit menirea ei astrală / Și plec mai sus, Coloană-Trup spre soare...* („Facerea lumii”).

În circularitatea existenței sălășluiesc de-a valma și adâncul suav de tinereți, și basme, căruțe și fum / *Din coșuri de case-nviate, și râsul de busuioc și mentă, și greierii care trăiesc în rime, și cireșe-amare, inimi puse-n joc, toate, elemente ale unei scări în spirală, care are doar sens ascensional. Spațiile însă nu sunt niciodată închise (Din mine patru zări de aripi cresc / Și-n limba lunii m-a cântat Măiastra)*, ci, dimpotrivă, se multiplică, născând noi lumi, unde totul este posibil, miturile răsucindu-se în volute arborescente, autoregenerante: *Altundeva – altă neștire – / Alt Dumnezeu rodind ideea, / Alt vis și-o altă nemurire: / „Să facem Om” și-a zis... „Femeia!” / Ca prin istorii de geneză / Mirat de Eva – ce ființă! / Să își dea seama că El însuși / E-un Dumnezeu... Dumnezeiță!*

Tăcerile perturbă ritmurile cosmice și pe cele personale (Și-ncet, încet mă doare / *Pân la-nroșiri sub lepezi mici de maci*), deteriorând extrem de finul acordaj dintre ele: Și seve de pământ uscat / Aruncă tălpii maci de soare, / Căci de atâta căutare / În august trupul a-nghetă. Remediile autovindecătoare țin de recuperarea, detaliu cu detaliu, a memoriei sfășiate între ieri și mâine, nicipând resemnată: *Azi aerul mai rece își ceartă porumbeii / Particule de toamnă se-amestecă cu ei, / În iarba de pe coasă noi ne jucăm ca mieii / Și cad să ne străpungă cu frunze nucii grei. // Ascunse de umbrelă trec gândurile tale – / Un coviltir pe viața coperților de cărți, / Tu mergi și n-am de unde să-ți țin atâta cale / Rămân în urmă, frunză din chipul tău pe bălți... // Nu te mai saturi, vreme, să strigi adânc din mine! / Săgeților de sunet încerc să le subzist, / Legiferează viața sub pieptul frânt de rime / Andante și absconso, să-ți cânt... Să te exist! („Să te exist”).*

Dedicat Mamei-matrice, volumul se desfășoară asemenea roților de rugăciune, poem cu poem, într-un vortex care antrenează anotimpurile unul după altul, obsesia toamnei (*Toamna mea cu galben și albastru, / Miere-ademenind în ochi lumină, / Peste suflet paltin vechi, sihastru, / Mi l-ai prins cu maci de lună plină.*) luându-se la întrecere cu *tocmelile de-april* ale primăverii mântuitoare (*Izbucnire crudă am să trec. Îmi pară / Chiar hotaru-acela mugure tardiv / Și-n pădurea nouă, iarăși solitară / Să răsar, brândușă... vers definitiv...*),

totul rezonând într-o vară a depărtărilor și a căutărilor fără odihnă. *O toamnă-aprinsă, sângerie* anticipează topirea și renașterea ființei în trup de litere și hârtie (*Acum, în ultim vers o să mă-nclin / La cuiburile ce din crengi vor plânge, / Cu toamna roșie de propriu-mi sânge, / Pe vreascu cărții, ochii-mi de tanin...*); într-un *septembrie cu perle aurii* interogațiile pictează cerul din care cad mărgele de-ntrebări; *hoții de verde* cutreieră timpul, iscând în *dantelate lumi de sus* un adevărat ceremonial al rost(u)irii și scrierii, pe suprafețe din cele mai insolite: *Pe caldarâmul alb precum o foaie, / Prozodică-n cerneala ei, Iubirea...*

Pagină de pagină, descoperim iasomii, violete, maci, grâu, busuioc, arnică, urzici, bujori, narcise, *flori de trecut și de mir, trandafiri, frezii, puf de pădăie, copaci înfloriți, întinderi verzi nesfârșite, toate alcătuiind un fascinant rai vegetal* (casă a fapturilor mitice, precum Cosânzeana, surprinsă pe când își urma prin iarbă... înorogii...), reflectat într-unul mineral (cu perle, safire și alabastru). Cerul se oglindește pe pământ, întruchipând constelații necunoscute, *mărgele mici de purpuri și neferică, iar țărâna răvnește înălțarea, sacralizarea: O, suflet cu ceruri-altoi / Prin crengi duc arhangheli culoare.*

Viziunile poetice se desfășoară pe spații ample, în compoziții volumetrice care amintesc de marile catedrale (*Eu, în ascultarea clipei toarse / Înserarea zilei ascultam: / Cum se-ntorc troiene – rugi pe case, / Nori, căruțe trase fără ham...*), iar cotidianul se nutrește din timpurile mitice, când *fructe stau să-și doboare copacul.*

Gestica sacerdotală, cu ezitări și reveniri, ne conduce, încet și sigur, spre inocența timpului fabulos al începuturilor, o taină împărțită și ea la doi: Și vii! *Pasu-ți treci să găsești până-n zori / Ce noapte de noapte contururi urzesc, / Păduri de brândușe și dans de culori / Picturi peste trup, numai eu să-ți citesc. // Dar când, unde, vai... Primăveri s-au prescris / M-apropii de tine ca-n taina dintăi, / Când timpul la zero secunde a nins / Poem verde-alint, pe pământ, ochii tăi...* Particularul se topește într-un universal fabulos (în palmă-mi bat trei inimi), a cărui normă e perechea (*voi coborî la tine ca un geamăn*), cuplul sacru, complementar-antinomic (*o aripă se odihnește, una zboară*), ce rezidește lumea din temelii, chiar cu o singură mână (*mâna mea scrie, a ta pleacă*).

Rondeluri, sonete, terține, poezie în vers clasic, iată tot atâtea puncte de echilibru ale volumului, scris, după mărturisirea autoarei, dintr-o suflare (*scriam versurile Lemuriei fără de respir, ca și când aș fi privit printr-o fereastră aflată la nivelul curgerii acelei lumi...* O odisee, iar subordonată întregului rezultat – ca în joacă – *întreaga mea existență, propria-mi curgere printre ani*), poeta nu cedează însă ispitei facilului, mereu interpretând și reinterpretează semnele lumii, ascunse în detalii aparent minore, în elemente neînsemnate: *pe pânza nopții nasturi, spelci, / Inele și brățări cât degetarul, mărgele acaju, / Dantele, flori ori poezii presate.*

Tensiunea poetică se acumulează gradual, cu ajutorul complicităților textuale, presărate ca niște pietricele pe o cărare a rătăcirilor, iar poeta, hoinărind între lumea (aproape) pierdută și între cea care nu o mai încap, răscolește adâncuri ce, paradoxal, o înalță: Și-așa de sus când vei privi cărarea / De rouă până-n ceruri încrustată, / Din ochii mei plecați ca altădată, / Am să-ți aprind cu versuri lumânarea...

Scriș de pe-o punte între timpuri, acolo unde uitarea nu există, acolo unde miezul incandescent al ființei deslușește amintirea timpului întreg, să ne rămână – ca limbaj de regăsire – poemul..., se destăinuie autoarea în finalul cărții – revelație, în fapt, un jurnal al memoriei recuperatorii, terapeutice, care întreține flacăra nestinsă a lumii, al spațiului identitar parcurs până la regăsirea de sine (*eu, verbul blând „a fi”*).

Amintind de expresionismul arhetipal al pictorului Constantin Severin, volumul reface calea deloc ușoară spre paradisul pierdut, spre unitatea originară a cosmosului, prin cântecul extrem de sensibil, însă plin de forță al trubadurului modern Shanti Nyliaia, unul din păzitori focului sacru.

Ioan ȚICALO

de-ale lui Badea Scârțan

Un director... corigent

Am un nepot deștept foc, să-l țină Dumnezeu, că ăsta o să ajungă om mare în viața lui! Unde mai pui că-l cheamă Maxim. Abia a intrat în clasa-ntâi, apare deunăzi la mine și-mi spune plin de importanță:

— Bunicule, mata te plângi de dureri de picioare. Asta se-ntâmplă că ești cam sedentar. Ți-ar trebui o femeiușcă, să te fugărească toată ziua încolo și încoace și să vezi dacă nu ți-ar trece...

Mă uit la el și-l admir ca pe un odor de mare preț, iar în gândul meu: „doctor ai să te faci, băiete, numai că eu, la vremea aceea, am să fiu oale și ulcele...” Îi pun în palmă câteva bomboane, văd că se uită la ele cu un ochi, pe celălalt îl ridică spre mine și-mi reproșează, făcându-le grămăjoară pe masă:

— Mă cam ții de fraier, altceva mai serios n-ai? mai bine pune-mi în palmă o hârtie, să-mi cumpăr un tanc teleghidat, să trag niște salve, să se zguduie casa.

— „Ce ofițer de mare calibru ar ieși din tine!” îl firitesc în gând, băgând mâna în buzunar.

La școală, doamna i-a întrebat pe fiecare ce ocupație au părinții. Când l-a ridicat pe Maxim al nostru, el s-a sculat cuviincios și a răspuns cât se poate de clar:

— Tata este director la coada vacii.

— Cum adică? Nu înțeleg, s-a uitat la el doamna.

— Mata, doamnă, ești cam grea de cap, s-a supărat băiatul. Ce-i așa de greu să pricepi? Îmi dau seama, până la urmă, fiindcă n-ai auzit-o pe mama alaltăieri:

— Du-te, țărane, și mulge vaca, nu sta pe gânduri, că eu de azi te-am avansat la gradul de director la coada ei; fii harnic și muncește, căci omul muncitor de pâine nu duce dor. Așa-i că am o mamă deșteaptă? s-a înălțat pe vârfuri Maxim al nostru, mânca-l-ar norocul!

— Bine, drăguțule, i-a zâmbit doamna. Și mama ce ocupație are?

— În primul rând, eu nu sunt drăguțul matală și să-ți intre bine în cap trebușoara asta! Eu am o vecină care-mi spune „drăguțule”, eu o iubesc în felul meu și atâta îmi ajunge. Eu nu sunt de-acela care stă cu fundu-n două lunturi, cum zice câteodată bunicul Scârțan. Al doile, mama mea e învățătoare, să știe toată lumea!...

— Unde? vine imediat următoarea întrebare.

— Acasă, unde să fie? se repede Maxim cu altă întrebare. Într-o dimineață, după ce ne-am sculat de la masă, numai ce o văd că se uită cam căș la tata și-i spune, încruntându-se:

— Măi Vasile, eu după atâția ani de căsnicie, te las corigent. Nu înveți nimic de la mine, parcă ai fi o momâie. Ce-am să mă fac eu cu tine?...

A venit școlarul acasă, și-a pus gura la cale și a trebuit să răspundă și aici la altă întrebare:

— Ei, cum a fost la școală? s-a interesat mamă-sa.

— A fost bine, doamna noastră-i o bomboană de ciocolată de cea mai bună calitate.

— Și cum ai ajuns la o asemenea concluzie din chiar prima zi? Așa de repede ți-a căzut cu tronc la inimă?

— Știi ce? Eu trebuie să vorbesc mai întâi cu tata, așa, ca între bărbați...

— Stai, că nu-i acasă! Ce-i așa de important, de mă lași pe mine fără să-mi răspunzi?

— Păi... să vezi... i-am spus că mata ești pornită rău, să-l lași pe tata corigent și cu asta m-ai cam supărat, că-i tatăl meu. Se vede treaba că nici doamnei nu i-a convenit, că se uită la mine și-mi zice:

— Îi dau eu niște lecții lui Vasilică și promit să-l trec numaidecât clasa...

— Vai de capul meu, măi Maxim, tu mă bagi în toate boalele! s-a trezit Georgeta. Nu-i nevoie să meargă tata nicăieri, îl trec eu clasa...

— Așa trebuie să spui de la început, nu să mă bagi pe mine în încurcătură, că și eu ăș bărbat și, dacă drăguța mea ar proceda așa cu mine, numai o bleandă i-aș da, precum vecinul nostru, să știe cu cine are de-a face...

Gellu DORIAN

Îndrăgostit de poezie

Autor al mai multor cărți de poezie, Gabriel Alexe confirmă încă o dată că descendența sa din arealul abstractului, ca, de fapt, a unor puțini poeți români, este una ce ține de rațional, de logică, dar și de ludic și paradox. Fiind matematician, crescut într-o disciplină cu reguli clare și inflexibile, deși matematica era în cele mai vechi timpuri, alături de fizică și astrologie, una din metodele de a descoperi și defini frumosul, așa cum făceau filosofia, pentru descifrarea tainelor vieții, în sensul iubirii de frumos, și elocința pentru așezarea esteticului în cuvânt spus, enunțat în logica unei propoziții sau fraze coerente, Gabriel Alexe mixează în aceste spații ale raționalului cu elementele iraționalului, ambiguității, care, în fond, definesc poezia. Pentru el poezia nu este doar o stare, eventual una trecătoare, provocată, artificială, ci o trăire firească din care sunt eliminate aluviunile ce i-ar diminua, după părerea lui, sensurile, conotațiile ce țin doar

de o impetuoasă aplicare a logicii. Și tocmai din această cauză – pentru că uneori transformă firescul în nefiresc, naturalul în artificial – majoritatea poeziilor din această carte – *Tango în Braille* –, chiar și cele ce se așază în prozodii forțate, au aceeași tonalitate, uniformizând discursul, scoțându-l, din când în când, în afara monotoniei prin inovații lingvistice sau formule încifrate, elaborate de cele mai multe ori cu ostentație. Această monotonie pare a fi căutată de autor, ca o caracteristică a noii etape în care se află poezia sa.

Tango în Braille nu e chiar partitura coregrafică a unui tango, ci mai curînd un dans forțat după muzica unei singure corzi, bine strunite pe griful viorii, peste burta careia un arcuș uns bine cu colofoniu atinge pe strune cele mai subtile note pe un portativ în care cheile fa și sol, amplificate sau reduse de diezi și bemoli, cu octave supravegheate atent, scot muzica pe care poetul și-o ascultă în inimă, ca un ecou într-o sală în care gălăgia de dinainte de spectacol este asurzită de liniștea de după prima ridicare a baghetei de către dirijor. Și în inima lui există, neîndoios, o femeie, fie Clarice, fie Annelise, ori femeia în general, care-i inspiră, ca să nu zic îi provoacă declicul care-i stimulează enzima creației. Astfel pentru poet e suficient numele femeii, ori un cuvînt special, care să incumbe în el toate sensurile raționalului, pentru a demara actul facerii poemului, textului mai curînd, în care, de cele mai multe ori, sunt ascunse chei, coduri, pe care doar inițiații în astfel de fapte de creație le pot descoperi și înțelege în adevăratele profunzimi ascunse de el în poezii. De cele mai multe ori aceste tehnici îi reușesc, chiar dacă în unele poezii de dragoste sau dedicate iubirii dispăre căldura, îmbierea, tandrețea, pentru a face loc reflecțiilor reci, de regulă prin jocuri de cuvînt sau ironii ce au rolul de a înveseli sau sustrage atenția lectorului. Asta și prin utilizarea unui limbaj special: buzele, sîinii, coapsele, pulpele, umerii au, firesc, forme geometrice, sunt sugerate de linii ce se curbează după sugestia dorită de autor, ori sunt ascunse în formule ce vor scoate abia la finalul lecturii esența dorită. Senzualul devine astfel sens vectorial, orientat fie perpendicolar, fie înclinat, ori secant, după

logica abstractului ce se hrănește de data aceasta din firesc, din real, din concret. Îndemnul lui Gabriel Alexe de la finalul poemului în cinci părți, care dă titlul cărții, de a citi în Braille – „Citește în Braille!” – nu este unul înțimplător: el cere, astfel, văzătorilor, nu nevăzătorilor, să citească prin pipăire, prin atingere, să poată astfel descoperi reliefulurile cuvintelor, versurilor, sensurilor ascunse în poeziile, care au diverse forme, de la versul alb, uneori muzical, rece, la versul de nuanță clasică, rimat și ritmat, în prozodii forțate. Această tehnică de construcție a cărții ține de o arhitectură ce dorește, măcar la stucaturi, coloane, ogive, ferestre, acoperiș să fie diverse, să scoată din monotonie structura cărții. Însă fondul, adică tot ce reprezintă camerele clădirii pe care o realizează, este același, în aceleași culori, în aceleași decor peste care, din cînd în cînd, așază câte un tablou ce sparge astfel peretele, îi dă o perspectivă în care și se pierde privirea.

În cea mai mare parte, poeziile din *Tango în Braille* sunt poezii de dragoste, ori iscate dintr-o dragoste ce se vrea împlinită, ori este doar iluzorie, ceea ce ține de o ficțiune existențială, ceea ce, în fond, face literatura. Ceea ce este important în aceste poezii este faptul că ele nu pot fi apropiate de alte poezii de gen. Modalitatea de a le așeza în pagină, de a le da viață este, la Gabriel Alexe, una diferită, cu o anumită singularitate. De cele mai multe ori transpare ușurința, aparentă, cu care aceste texte au fost scrise, încît ai tendința, în unele cazuri, nu de fond, ci de formă, de facilitate dacă doriți, să-i atribui poetului un minulescianism formal, și asta datorită succesului imediat, fragil totuși, de care o astfel de poezie se bucură. Gabriel Alexe nu este un hedonic, dar îi place să se joace cu un soi de narcisism, chiar și atunci cînd autoironia îl protejează de un soi de umor molipsitor. El este, astfel, primul cititor care-și apreciază textele, declarînd că îi plac la nebunie. Și astfel ești și tu, cel ce-l ascuți, îndemnat să-i placă sau să-i aprecieze în acest sens scrierile. Și astfel Gabriel Alexe apare ca un îndrăgostit de poezie, de, mai ales, poezia lui. În unele texte este surprins chiar într-un livresc dezgolit, ca în poemul *Clarviziune*, în care personajele lui Mihail Bulgakov sunt evidențiate în mod direct, iar atmosfera este una din *Maestrul și Margareta*. Livrescul este prezent și în alte poezii, topit și iscat doar prin decriptarea unor noțiuni ce țin de știința în care poetul este specializat, matematica, sau de simpatii pentru culturi ale Orientului îndepărtat. Însă nu face abuz de acest lucru, ci mai curînd îi place să se joace și să provoace la interes și prin această formă estetică pe care o practică frecvent, poezia.

Tango în Braille este o carte împlinită, cu tot felul de reliefuluri, în care ești invitat să admiri peisaje ce, uneori, se ivesc pe linia unui Venus ce se prăvale între coapsele unei femei, ori pe dealurile pe care vezi degete pipăind sîinii ori umeri plini de flori, sau peisaje abstracte, nonfigurative din care ieși cu gîndurile contorsionate.

Privită prin atingere, cum ne invită poetul, cartea prezintă asperități care-ți provoacă fiori, emoții, ceea ce nu e puțin lucru.

cărți de poezie

Tratamente anamnetice

Plecătă și ea în țările calde, Roxana revine, odată cu stolul 2021, spre a-și revedea, fie și în fugă, vechia *Grădina de naftalină* (Casa de pariuri literare). Naftalina pe care o cultivă servește mai mult la conservarea amintirilor decît a străvechilor haine de sărbătoare și cu un pachet de evocări și începe cartea. E o revărsare de nostalgie și empatie, centrată în jurul bicăi Raveca și cu iradiații din inocența – recuperată pe cît s-a putut – a copilăriei. O scriitură tandră, prefăcut seacă, în care Roxana contopește fondul emotiv al nostalgiei cu notațiile de frustrări, reconstituie ritualurile cotidiene din care se alcătuiau destinele agrestate ale vremii: „pentru noi eram/ bunica străbunica nepoata// vara strîngeam finul iarna/ alăptam miei/ laptele curgea/ prin biberonul atașat la sticla de Cola// grădina ne ajungea prin televizor/ de-abia ne ajungea/ ca limba unui șarpe lung dimineața./ orele 6:55 -/ *Deșteaptă-te române!* prin aburul de cartofi prăjiți/ *Deșteaptă-te române!* miinilor care dau la vite/ *Deșteaptă-te române!* miinilor care calcă uniforma/ *Deșteaptă-te române!* picioarelor care fac naveta// grădina ne ajungea prin țidule/ cupoane de pensie și chitanțe/ le conțineau vase bune/ în suc chimic nemuritor// ca să ne justifice existența/ în cazul în care întreabă cineva/ dacă avem dreptul/ dacă figurăm” etc. (*Grădina de naftalină*).

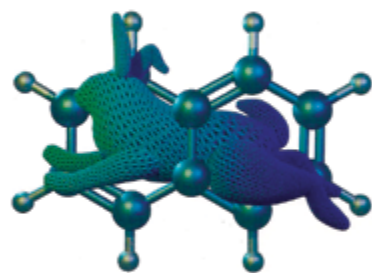
Un strop de cinism contemplativ se topește în temperatura emotivă a retrospectiilor, colorînd realist idilismul și nelăsînd necenzurate amintirile. Dar imaginea centrală și figura bicăi Raveca rămîn în conture de iconă: „plita trosnind ușa pașii frigul/ mugetul animalelor mari și mici/ dimineața și Dumnezeu/ îi cerea de mîncare// le mulțumea pe toate/ bica Raveca ținea pe umeri un basm/ pe cale de dispariție” etc. (*Biografie*). Fluxul de căldură evocativă e domolit de frazarea pur nominală, de reducția notațiilor la inventarul de parole nostalgice, într-o convenție biografistă și minimalistă sancționată de cite-o reflecție deceptivă: „în pod se află temporar/ lada cu hainele de moarte// o pereche de mocasini/ costumul național/ baticul negru cu/ bujori/ patru punct cinci metri de pînză/ douăsprezece ștergare/ tot atîtea lumînări/ batiste acătării pt cei cu funcție// timpul trece -/ o banalitate” (*Treburi casnice*). Copilăria și inocența ei rămîn însă, pentru Roxana, un stigmat definitiv, „un scai tricotat în călcii”. Împunsătura lui se simte și-n grupajele următoare, îndeosebi sub forma unei candori confesive bine controlată.

E, de regulă, un control asupra temperaturii afective, căci Roxana are tot timpul grijă ca acest registru să nu dea în foc: nici prea mult idilism în evocări, nici prea multă implicare în erotice și nici prea mult sarcasm cînd temele devin mai sociale. Aranjamentul (vag)

biografist al volumului permite fiecăreia din cele patru secvențe să-și asume subtextual un segment biografic punctat de notații de stări sau de incidente revoluate și reactivate. Partitura mai erotizantă din *Tipsy* se ferește de senzualități inflamate, preferînd un registru de minimalizare și o descriere de tip analitic și deceptiv a senzațiilor, în codul „iubirilor mici” și pasagere: „eu cu teniși peste pantofi/ iar tu, tot tu./ iubirea noastră mică/ mirosind a prezervative aromate/ tîrîndu-se monoton prin sufragerie/ omidă cu antene moi” etc. (*Iubire mică*). Stările propriu-zise derivă aici din episoade recuperate dintr-un jurnal de peripeții mai degrabă decît de sentimente: „cînd ai să te întorci, Natașa/ mergem la mare// să-mi promiți că nu mai aduci la cort/ poeți neînțeleși de vîrsta lui taică-miu// eu nu mai umblu prin camping/ în așteptarea beepului” etc. (*Girls just wanna have fun*). E un scenariu sentimental reconstituit din anecdotică erotică, așa că orice urmă de patetism e eliminată din premisa ca atare a confesiunii. Amintirile au nerv epic, dar și peripețiile au ritm alert: „te-am întîlnit căutam echilibrul/ ne-am strîns la piept/ am făcut dragoste ne-am dat/ inimile în grijă// apoi ai vrut sexul meu/ so I fuck with no other/ pe nexus te organizezi/ tu și lumea” (*Nexus*). Frivolitatea astfel jucată duce confesiunea

Roxana Baltaru

Grădina de naftalină

în pragul autocaricării. Destul de îndrăzneată în limbaj și cu vădită dispoziție ludică în compoziția poemelor – nu se dă în lături nici de la scriitura caligramatică –, Roxana nu trece linia roșie a confesiunii, ținînd-o în stare ușor congelată. Mai direct confesive sînt, de fapt, micile portrete schițate, cum e cel din *Anii Taniei din Toscana*: „prin părul vil-voi/ vede lipit de oglindă/ abțîbild cu I Love You// badanta adolescență/ împinge pieptenele”. Arta confesiunii indirecte e cea practică de Roxana. Cea directă se adună mai degrabă din sugestiile subtextuale, din fluxul incidentelor, folosite ca un soi de fabule. Dar viteza lor de sugestie duce la conturarea unui peisaj dialectic de stări, cu o cheie de deceptivitate sentimentală.

O performanță culturală

Am observat, în ultima vreme, un fenomen de interes și chiar transdisciplinaritate în practicile lumii culturale. Pentru a comenta și evidenția caracteristicile unor acțiuni și opere culturale se recurge la practicile și limbajul altor domenii ale activității sociale. Se analizează în limbaj gastronomic o poezie, în limbaj botanic o nuvelă etc.

Și pentru că omul actual, eternul „om nou”, „eroul timpului nostru”, este educat american, este în spiritul competiției, iar cele mai de înțeles și cu o audiență de masă sunt competițiile sportive se uzitează terminologia și asociațiile de idei din zona aceasta. Prioritatea se acordă performanțelor măsurabile: câte goluri a marcat, câte pase de gol a dat; câte minute s-au aflat în posesia mingii; în cât timp a alergat suta de metri; câți metri și centimetri a reprezentat săritura la triplu salt etc.

Cultura, literatura și chiar o activitate creativă îmbibată de lirism, precum poezia, se practică și se comentează în manieră sportivă. Un poet, pentru a-și etala rezistența și viteza în „proba de versificare” și-a compus poeziile în prezența publicului spectator, le-a scris timp de câteva ore pe panouri de carton așezate pe un gard de câțiva metri lungime și apoi le-a publicat în volum.

Luat de valul acestei mode, am privit din perspectiva performanței culturale lucrarea scriitorului Nicolae Dumitrescu, *Ploiești. Repere culturale*, vol I, II, Editura Karta-Graphic, Ploiești, 2021.

Dacă luăm în calcul structura, conținutul și dimensiunile cărții respective, autorul, Nicolae Dumitrescu, ne apare ca un adevărat atlet cultural.

O idee generală pentru probarea acestei aserțiuni ne putem face aducând în discuție doar câteva aspecte. Subtitlul primului volum precizează că este vorba de un *Studiu monografic asupra formelor organizaționale și impactului acestora*. Cel de al doilea volum are ca subtitlu *Literatura. Privire generală asupra evoluției domeniului*.

Ambele volume însumează, fără paginile consacrate Bibliografiei și Indicelui de nume, alcătuit de către Diana Gabriela Dumitrescu, 1000 (520+480) de pagini format A4, ceea ce dă o imagine impresionantă asupra capacității autorului de stocare și prelucrare a informațiilor, a puterii sale de muncă, în realizarea documentării, a ingeniozității, în interpretarea vastului material cultural. Lucrarea trebuie apreciată nu doar sub aspect cantitativ, ci și calitativ, întrucât atinge în această privință nivelul academic. Dovadă fiind și cele două citate mai vechi, incluse în carte, ale academicienilor Eugen Simion și Virgil Cândea, cărora le-a fost student.

Nicolae Dumitrescu nu este la prima realizare de acest gen. Cu doar trei ani mai devreme el a publicat monografia comunei Brazi din județul Prahova, *Brazi din suflet*, aproximativ 600 pagini, format A4, ale cărei merite le-am relevat printr-o cronică de întâmpinare în revista Cronica Veche.

Asemenea performanțe nu sunt la îndemâna oricui, nu sunt posibile decât în cazurile fericite ale acumulării unei dotări native superioare, cu un „antrenament” intens și de durată.

După absolvirea facultății de filologie, Nicolae Dumitrescu a performat profesional în cultură și administrația publică, tot în domeniul cultural. Astfel, în contextul activității profesionale s-au format legăturile autorului cu multiplele sectoare ale culturii, legături ce au fost perpetuate și aprofundate prin preocupări teoretice, ulterioare sau concomitente.

Nicolae Dumitrescu a publicat articole, studii și

volum, ce tratau domenii specializate ale culturii din care enumerăm, aleatoriu, câteva: cinematografie (*Filme de referință ale secolului XX* -2005), literatură (*Suprema iubire* -antologia de literatură prahoveană comentată - 1977), muzică (*Ploiești - viața muzicală* -2008), arhitectură (*Columne peste timp - prof. arh. Toma T. Socolescu* - 2010). Acumulările sectoriale au făcut posibilă, periodic, abordarea sintetică a ansamblului culturii prahovene, dar din unghiuri de „atac” variate: orizonturi/ perspective (*Ploiești - orizonturi culturale* -2005), reflecții/filosofie (*Ploiești - reflecții culturale* -2010), iar acum repere. Nu lipsite de importanță/interes sunt și însemnările sale de călător, adunate în volumele *Destinații esențiale* (2014), (2016).

Autorul este un clasicist, fapt vizibil în echilibrul, armonia și rafinamentul tratării fiecăruia dintre domeniile culturii prahovene ale căror repere și-a propus să le depisteze, definească și dezvăluie, precum și în concepția generală a lucrării.

Demersul hermeneutic al autorului năzuiește să cuprindă o arie largă de domenii ale culturii, să înfățișeze cultura prahoveană pe o arie problematică exhaustivă și caracteristică.

Structural alcătuită din sinteze asupra diferitelor ramuri ale culturii, cartea are unitate fiind fundamentată pe concepția clasică a evoluției culturii de la oralitate la grafie/scriere și a interdependenței dintre domeniile complexului cultural.

Materia culturală cercetată de autor este „clădită” practic în două substructuri (volume) autonome. Una este „casa comună” a mai multor ramuri ale culturii: folclor, arte plastice, arhitectură, arta monumentală de for public, viața muzicală, teatrul, muzeele, tiparul, cartea și presa. În această parte sunt tratate, distinct, formele organizatorice ale culturii, asociativ-corporatistă și instituționalizată, precum și mediile culturale, rural și urban.

În realizarea acestui volum, Nicolae Dumitrescu a utilizat cercetările proprii, dar a valorizat și cercetările altor specialiști în domeniu. Autorul a beneficiat de unele forme de colaborare ce amintesc de cursele de automobile, unde pilotul concurent este asistat și ajutat de o întreagă echipă de specialiști, unii pregătindu-i mașina pentru concurs, iar alții ajutându-l chiar în timpul cursei. El a încredințat unor colegi redactarea câtorva capitole de strictă specialitate convins că faptul se va răsfrânge pozitiv asupra nivelului calitativ al lucrării. Prof. dr. Mihai Rachieru a redactat capitolul privind rolul cultural al instituției arhivelor naționale, scriitorul și jurnalistul Ioan Groșescu a avut în atenție Filiala UAP Ploiești, prof. dr. Polin Zorilă a tratat tema Caselor memoriale și muzeelor, prof. dr. Al I Bădulescu s-a referit la instituțiile muzicale, iar prof. Marian Chirulescu i-a revenit misiunea de a defini reperele culturale din sectorul tipar, carte, presă.

O altă parte a materiei culturale, întemeiată pe o vastă documentare, este găzduită într-o „casă particulară” (volum separat), cea a Literaturii, fiica preferată a autorului. Cu generozitate intelectuală, Nicolae Dumitrescu a inclus în acest volum, a primit în această „casă”, pe toți scriitorii prahoveni creditați a întruchi-

pa, în perspectivă, un nou Nichita, procedând ca și Eugen Lovinescu, ce primea în cenaclu, cu bunăvoință, pe toții cei care îi băteau la ușă, în speranța că într-o zi l-ar putea vizita un nou Eminescu.

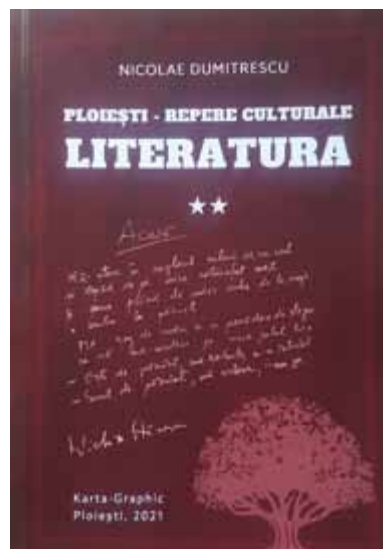
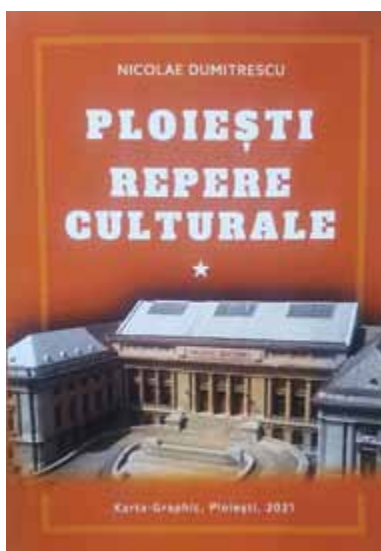
La baza aprecierilor lui Nicolae Dumitrescu privind literatura prahoveană se află criteriile clasicismului, iar atașamentul și față de modernism l-a determinat să ia în considerație și exigențele acestuia, însă nu a urmat, în această privință, toate cărările bătătorite. El nu analizează creația scriitorilor prahoveni grupându-i pe generații și curente literare. Socotind că profesia, ca și biografia, își pune amprenta asupra creației literare, deosebește: „scriitori-jurnaliști și oameni de cultură”, „scriitori și dascăli”, „tehnicieni și literați”, „doi universitari de seamă” etc. În alte cazuri ia în seamă influența altor factori asupra operei literare: genul, ca să nu zicem sexul („Și scriitoarele se relevă”), etnia („Amprente ale apartenenței”), mediul social-politic („Mișcarea literară de după Marele Război Mondial și în perioada comunistă”), apartenența teritorial-administrativă („Pasageri prin Ploiești”, „Scriitori din Diaspora”). Nu neglijează însă criteriul instrumental și valoric („Experiențialiști de vocație”, „Galeria marilor personalități scriitoricești”).

Autorul ține pasul cu înnoirile din domeniul în care creează. Una dintre tendințele înnoitoare este aceea de a nu-ți formata creația pe genurile și speciile literare pure, ci de a recurge la mixaje originale, ori a crea forme noi. (Vezi articolul nostru din *Viața românească*, nr. 11-12/2020). Procedând în consens cu această orientare, autorul consideră că volumul al doilea al lucrării sale este „un documentar mai elaborat, păstrând stilul monografic de prezentare, cu incidente de dicționar”. Scrierea a urmat o „succesiune diacronică, fără amplitudini și fără clasificări partizane. Afectivitatea, câtă a fost, nu a înăbușit niciodată obiectivitatea și rigurozitatea”. Obiectivitate excesivă, adăugăm noi, întrucât autorul a decis să nu-și aloce în acest dicționar o „voce” culturală personală, deși era îndreptățit să figureze, cel puțin prin vârfurile valorice ale activității sale în literatură, cinematografie, în calitate de membru al UCIN România, publicistică.

Autorul se dovedește a fi un demn și fidel urmaș al antecesorilor săi Văcărești (a absolvit cursurile liceului „Ie-năchiță Văcărescu”, din Târgoviște), respectând după îndemnul acestora, „creșterea limbii românești și a patriei cinstire”. În redactarea lucrării, el pune în valoare exactitatea și expresivitatea limbii române în exprimarea cunoașterii și trăirilor umane. Cercetând fenomenul cultural prahovean, autorul nu se cantonează la nivel local, ci studiază creația oamenilor de cultură și activitatea instituțiilor de prof. il din județul Prahova dintr-o perspectivă largă, națională și chiar europeană/universală. De asemenea, fiecare dintre ramurile culturii sunt examinate într-o viziune

extinsă, în corelație cu ansamblul cultural național și universal.

Stabilindu-și obiectivul definirii reperelor culturale prahovene, autorul a reușit să ne înfățișeze identitatea și evoluția culturii din această arie geografică. Reperele culturale conținute în lucrare constituie/formează un sistem de referințe ce prezintă poziția culturii prahovene în ansamblul culturii românești și facilitează orientarea cititorilor și cercetătorilor în cunoașterea și studierea acesteia. Operă distinctă fiind, ea se adaugă cu folos redactărilor anterioare, care însumează aproape 20 de volume, izvorând din același orizont tematic, confirmând deopotrivă apetența autorului pentru valorile perene.

Kocsis FRANCISKO

Poesis

Motiv de groază

Nălucă pe câmp

pășea cu un fel de tristețe dârză,
ca un bătrân în multe feluri dăscălit de viață,
pășea de parcă ar fi fost valul ieșit pe plajă
să netezească nisipul după vreo talpă rătăcită;

pășea ca un bătrân care vrea să se oprească,
dar încă nu și-a găsit locul cel mai potrivit,
o pajiște de speranță unde să se pitească după tufe,
unde să se pregătească de-o seară liniștită;

pășea ca înghiontit din spate de brânci de lumină,
fără ele s-ar fi stins orice dorință de mers,
pășea încet spre singurul capăt de a fi,
spre noaptea în care toate nălucile se pierd

Fluturile coadă-de-dragon

din nou, drumurile au înșelat destul de crunt
un fluture coadă-de-dragon cu mărgele
luate parcă din cele mai frumoase stele stinse;

albastrul amăgit ușor de puncte negre, pete albe
și reflexe de aur în ochii smolit întunecați de sete,
panglicile cozii curg ca suflate de-o adiere
deasupra albelor pietricele;

în soare, diamante strălucesc pe calea de nisip
aceste albe cioburi de ochi ce a orbit –
stropii unei substanțe ce s-a-ntărit
când lumile fierbeau pârjolitoare,

pietre în care văzul s-a oprit,
în care se mai scaldă doar imagini amăgitoare
precum reveriile din care lumea s-a trezit
prin tainica suflare

În zorii zilei

*se dedică lui Liviu Antonesei
în zorii zilei de 4 martie 2021*

scutul apostolic trosnește colosal; peste puțin,
cântatul cocoșilor va zburli părul și va zgribuli
pielea celor temători; cu chei lucioase, o parabolă
deschide dimineța; la lumina zilei, mai mică e și
teamă și mai ușoară truda cuvintelor de a explica
arta beznei de a lega noduri în gât; cuvintele nu
trebuie să se jeneze când exprimă spaima celor
mici, nici când vorbesc despre trufia celor mari,
ele sunt precum tăișul cuțitului pentru carne;
când tac, au pătruns atât de adânc, încât nici o
ureche nu le mai aude;
la indiferență nu mai ridici nici ochii, nici pum-
nul spre cer, chiar dacă știi ce-i o dezamăgire;
după o vreme te lecuiești de o seamă de lucruri
și-ți amintești de cele demult îndrăgite cu spor

de amănunte; nu știi la ce-ți trebuie zestrea asta
de melancolie, dar e bine să știi că ai dreptul la
această avuție, dreptul de a fi nabab în simțire; și
ai nevoie și pentru asta de cuvinte, chiar dacă de
unele mai șoptite;
și când mai ai și iluzia că zărești porțile metafizicii
prin care poți strecura în altă lume țipătul care ți-a
încenușat zilele, aștepti înfrigurat răsucirea cheii
în broască; parabola te face părtaș la dimineță;
la bine și la rău, toți aleșii sunt în viață; cuvintele
sunt dovada că ești; cum le alegi e opțiunea ta
strict personală, autobiografie numită soartă,
scrisă direct pe fila ținerii de minte; deși ți se pare
lăuntrică, de fapt te cuprinde

Limba cea mai frumoasă

uneori cel mai simplu pare să taci, deși tăcerea
atunci e cea mai grăitoare, când îți pui lacăt la
gură cu încrâncenare și fiecare gest, zvâcnire a
mușchilor feței, părul de pe creștet, ba chiar și
pliurile hainelor spun că ești de altă părere decât
tăcerea;

dar și să vorbești pare la fel de simplu, deși de
multe ori cuvintele se rușinează de muncile pe
care sunt puse să le facă, munca de gropar li se
pare cea mai cumplită corvoadă care i-a fost dată
graiului vreodată, atunci se rușinează că sunt
auzite, că nu pot să tacă, nu pot să închidă gura
flecără;

cel mai ușor pare să le fie celor ce n-au grai și auz,
celor ce nu au în fire legea și povara vie, celor ce
nu fac parte din tagma noastră precară; eu, unul,
nu le-aș retrage însă dreptul la cuvânt, deși toți
afirmă că a lor este doar tăcerea, căci a vorbi e un
drept universal și fiecare vorbește în limba pe care
o știe;
tăcerea e limba cu cele mai multe vibrații; de
aceea mi-e dor să fiu vreundea piatră, când voi
trece-n altădată, când vrea-voi să tac în limba cea
mai frumoasă

Uimire

La o adâncă
privire spre interior –
uimirea că ești

Motiv de groază

În definitiv, și dacă rămâi pe loc,
necazurile dau de tine la fel de ușor
ca atunci când gonești în căutarea lor
sau fugi de ele;

în noaptea îngustă, un interstițiu lunar
luminează brusc peisajele imaginației –,
înainte de prăbușirea în spaimă, cârligele nervilor
pătrund adânc în carne,

cu toate ghearele te apucă
o neputință care trimite junghiuri în inimă
și cuțite lungi în gânduri și adânci presimțiri –
de cele mai multe ori nici nu știi de ce te temi,
de faptul că ești viu
ori de gândul că totul e doar o porție de suferință
din întregul neînchipuit de mare,

ori că singurul motiv de groază
de care trebuie să ții seamă
nu se află în afară
și – orice ai face – nu dispare

Nu chilie de penitență,

ci parcul de joacă cel mai fantezist e lumea,
pentru mic și mare, mintos și dus cu pluta,
e-ngăduit să-ți joci viața cum te vei pricepe,
să faci mici îndreptări la replici și să tragi foloase
de care crezi că ai nevoie la joaca următoare;

e permis să-ți faci de cap în feluri mirobolante,
înluminat de fantezie te va iubi
și Dumnezeu ca pe un miel aparte și se va grăbi
să te-adune de pe drumuri, din praful lumesc,
ca să te strângă cât mai repede în brațe,

căci îi iubește și el în mai mare măsură
pe cei ce au șarmul care îi smulge surâsul,
iubirea-i o sminteală ce trece drept bravură
și-n legea lui mai aspră, ceva mai dură
în ochii celor ce au temerea prea mare
pentru a face din lucrarea iubirii o credință –

ei cred bolund că sfârșitul copilăririi
e atunci când ai crescut cu trupul mare,
nu știi că se pierde numai după ce pe dinăuntru
nu mai ai puritatea, inocența copilului
care se joacă în neștire

Eugen ANDONI

literatură de sertar

Camil Abrudan

fragment de roman

Publicăm în premieră un prim fragment din romanul *Camil Abrudan*, scris de Eugen Andoni (1939–1999) și aflat în arhiva Bibliotecii Județene „Gh. Asachi” – Iași. Apropiati ai autorului, la diferite evenimente literare, au amintit de această carte, nefiind siguri dacă este, mai este... Manuscrisul a fost descoperit de scriitorul Iulian Ciubotaru, căruia îi mulțumim pentru efortul și atenția depuse. Precizăm că romanul face parte din *literatura de sertar*.

N. Panaite

Gândul de a scrie o carte se cristalizase în mintea lui Camil Abrudan cu mult înainte de momentul în care părea că totul s-a copt pentru a traduce proiectul în fapt. Apăruse odată cu primele opțiuni și tot ce făcuse avusese acest scop drept memento. O purtase în el, o avusese mereu în vedere. Scriesese fragmente ale unui întreg în permanentă schimbare. Cât timp ea nu era scrisă, el n-avea cum fi nici eliberat de mrejele ei, nici salvat de amenințarea de a se lăsa înghițit de o devenire către ceva care întârzia să ajungă undeva de unde să nu mai depindă de ce va fi și să nu se mai sprijine pe ce avea să urmeze. Era prea adânc înfiptă în ființa lui pentru a mai avea liniște, cât timp ea nu era gata. Scrierea ei era modul de a se elibera de ce fusese mai puternic în el și calea de a-și învinge dificultatea de a nu putea fi altfel decât așa cum era. Ea trebuia să cuprindă tot ce era mai bun în el și să-l ducă la o împăcare cu sine ce-i lipsise mereu. De terminarea ei depindea ce va fi după aceea și cum avea să participe la ansamblul de contribuții al lumii. Ea urma să-i fixeze locul printre ceilalți și să-l ajute să fie ceea ce se voise mereu. Studenția luase sfârșit, perioada afirmării de sine urma să înceapă. Capul îi era plin de planuri, inima de dorințe. Nevoia de a face cât mai mult începea de la ce nu se mai putea împiedica să nu facă și ducea atât de departe, încât numai gândul la câte avea înainte îi trecea fiori și emoție.

Venise acasă, unde avea să rămână un an, spre a-și scrie romanul, după care avea să mai scrie și altele, sau avea să se arunce într-o altă activitate. Dar tot ce avea să mai fie depindea de cum avea să ducă la capăt ceva ce până atunci nu făcuse decât să se întindă și să se dezvolte, întârziind să se clarifice. Se avea pe sine depozit, faptele vieții sale material, înfrigurarea cu care trăise argument și garant. Era prima dată când își putea aparține cu totul, într-o muncă pe care trebuise mereu s-o împace cu altele și aștepta de la ea tot ce avea să facă după aceea. Concepea scrierea unei cărți ca pe o revărsare explozivă a energiilor, de a căror temperatură și clocot era irepresibil podidit. Atâta forță nu mai simțise, nici atâta nerăbdare și mâncărime. Și, plin de ce avea să fie, era beat de tot ce i se întâmplă. Era în miezul verii când totul, jur-împrejur, fremăta intens și chema la ducă și necuprindere. Gândurile se declanșau din orice, tumultul ieșirii din el venea de peste tot. Și tot ce amănase până atunci, lăsând pe mai târziu, irupse în el, răsturnând îngrădirile. Și-și folosi libertatea de a putea face orice plecând s-o vadă pe Iulia.

Știa din scrisorile ei de până atunci cât îi e de greu singură și nesprijiuită de nici un cuvânt din partea lui. Dar el se zbatuse continuu, înaintase mereu, așteptând ceva să se întâmple și să se elibereze de încordarea în care trăise, să o reîntâlnească și să repare ceea ce, departe unul de altul, simțea cum, încet-încet, se destramă. Încarcerat continuu de alunecarea sa către altul, așteptase să iasă dintr-o stare pe care o credea provizorie, despre care nu-i putea scrie nimic, întrucât pentru el însuși rămănea obscură, încărcat de câte avea de făcut, înclăștat și incapabil să-și iasă din sine, nemaisimțind trecerea timpului, neobservând câte se schimbă în jur, nesesiizând evenimentele, succesiunea lor, absorbit de o muncă ce îl scinda și din care nu se mai putuse desprinde, până când întregul ciclu de evenimente luase sfârșit, odată cu care, ajuns pe o nouă treaptă, limpezit asupră-și, sigur de

ce are înainte, putând să-și privească soarta în față și nerăbdător să-i spună toate acestea și ei, plecând fără s-o mai anunțe.

Nu o mai întâlnise din primele zile ale lui ianuarie. Și atunci vijelios și pe fugă, împărțit între fericirea de a fi cu ea și apăsarea de a fi lăsat lucruri neclare în urmă. Primise înainte de miezul ultimei nopți a anului o telegramă laconică să vină, se urcase în primul tren, ajunsese odată cu zorii, o găsisse în gară, participaseră la câteva finisuri de revelion, trecând dintr-o casă în alta, luând și pe alții cu ei, strângând în jurul lor pe mai mulți, improspătați de venirea lui către sfârșit, de frenezie pe care o adusesse cu sine, scoțându-i din torpoare și inerție, mobilizându-i, apropiindu-și-i, promițând că n-o să mai plece, că va rămâne cu toți, că va vizita pe fiecare, că va duce la capăt propunerile ce i se făceau sub impulsul simpatiei trezite de exuberanța lui catalizatoare. Petrecuse și a doua zi ca pe prima, după care, când sărbătorile luară sfârșit, pleaseră împreună la circă. Stătuseră două zile în dispensarul pustiu, singur, cât Iulia dădea jos consultații, apoi împreună după-amiaza și noaptea, hărjonindu-se prin clădirea cu parter și etaj neluminată decât de o lampă, ducând-o pe brațe, umblând cu o lumânare care plastografia năluci și fantome, fericit că ea se bucură după atâta lamentație epistolară. Apoi, a cincea zi, pleaseră cu sania la Câmpulung, unde ea era chemată cu treburi; se întâlnise cu mai mulți prieteni veniți în vacanță; se lăsase dus de la unul la altul, Iulia bucurându-se de a fi înconjurată și firitisită, așa cum se întâmpla ori de câte ori erau împreună. Numai că seara, la întoarcere, mama Iuliei, venită să-i conducă, voi și ea să meargă cu ei și să rămână două-trei zile. Contrariat de faptul că nu vor mai fi singuri, în ultimul moment, Camil se urcase în trenul din care doamna Braharu tocmai coborâse, trecând peste rugămintea Iuliei de a rămâne și lăsând-o cu un nasture de la palton în mână, în urma smulgerii sale bruște, în clipa plecării trenului. Urmaseră tăceri de ambele părți, apoi, după două luni, părăndu-i-se că ar fi putut ca plecarea lui să fie socotită ofensă, Camil îi scrisese să-l ierte, ea-i răspunse că l-a iertat, dar că suferise imens de pe urma acestei plecări echivoce, el începuse iar să primească scrisori desperate și tandre de la ea, căroră, dată fiind fierberea continuă în care trăia, nu știa ce să le răspundă, amânând de la o săptămână la alta apelurile ei de a veni să o vadă, negăsind timp, negăsind seninătate, împins mereu înainte de ce se întâmpla atunci cu sine. Între timp își dăduse ultimele examene, lucrase până în ultima zi la licență, dăduse examenul de absolvire, luase hotărârea de a-și scrie cartea, se întorsese acasă, unde stătuse câteva zile în expectativă, pentru ca, insurect și irepresibil, să se trezească dorul de a o vedea și de a se duce la ea. Aflase că

nu credea că poate ceea ce simțea că ar putea; când câmpul de activitate i se părea prea mic, iar cel dorit prea îndepărtat; simțind că multe se vor schimba, fără a ști în ce direcție, aflându-se într-o perioadă în care nu putea lua hotărâri definitive, când totul se lega de ce avea să urmeze. Uneori vedea lumini și era încrezător, alteori orizonturile se întuneau și era apăsător.

Descoperise, călătorind, întinderile, seninătatea cerului, prospețimea dimineții. Fusese furnicat de alunecarea pe spații și de atingerea cu alții; întâlnise un alt fel de a vorbi și alte stiluri de viață. Pădurile luaseră locul câmpiei, apoi munții înlocuiseră plaiurile. Curgerea Moldovei scosese din latență senzații îndepărtate, care acum se reîmpropătau. Ființa lui se lărgea, se încălzea și se pregătea pentru ce avea să urmeze.

Schimbă un tren cu altul. Dar, în tot timpul călătoriei, alături de atâtea alte sentimente, cu persistență, îndoiala că o va găsi fusese mereu prezentă, crescând odată cu apropierea de capătul drumului, pentru ca, în momentul când atinse peronul gării de munte, ea să-l invadeze cu totul, devenind prezent-timent. O neliniște nouă puse stăpânire pe sine, crescând cu fiecare pas făcut către locul

în care ea ar fi trebuit să fie. Și, pentru că nu se mai putu stăpâni până la dispensar, începu să întrebe pe toți cei pe care îi întâlnea dacă doctorița Braharu se află în comună. Cineva îi spuse că a văzut-o chiar în acea dimineață; unii că a plecat sau că s-a mutat; alții că a venit altcineva în loc. Și, pentru că în drum trecu pe la primărie, se opri să întrebe acolo. Găsi, spunând pe cine caută, o solitudine ce venea din interesul pentru persoana de care întreba. Prin birouri se produsese mișcare, dar nimeni nu-i putu da un răspuns sigur. De la dispensar îi răspunse la telefon o feleră care nici ea nu știa unde plecase, dar îi arată unde ar putea afla acest lucru: la secția sanitară din Câmpulung. Auzindu-l că întreabă de tren, niște oficialități din Suceava îl invitară cu ei în mașină, lăsându-l alături de catedrală, în fața unei clădiri cu două etaje. Trecu prin mai multe birouri, întrebând pe toți cei de la crezuse că va putea afla ceva, până când o doamnă între două vârste să-l asigure că doctorița Braharu a fost de câteva săptămâni detașată la băile de la Vatra Dornei. Sărută mâna acestei doamne, cobori plin de recunoștință pentru ce i se spusese și opri o mașină care, în mai puțin de o oră, îl lăsa în fața hotelului Silva Blachorum.

Venea pentru prima dată neanunțat și nu știa ce avea să găsească. Intră în hotel să caute loc. Camere nu erau, nu lăsa decât ecosul, ieși cu inima palpitând de emoție, prea surscit ca să mai trăiască alt sentiment decât acela al nerăbdării. Deși fusese asigurat că ea era acolo, Abrudan se aștepta încă la surprize. Pe drum se simți strâpuns de o privire. Văzu cum un bărbat vârstnic, înalt și subțire, într-un sacou cadrilat, cu o privire de laser, s-a oprit măsurându-l și căutând să se facă văzut. Iar când, din încrucișarea privirilor, el o lăsa pe a sa în jos, simți cum acel domn smolit la obraz și cu părul scurt traversează cei câțiva metri ai străzii, venind către el. Așa cum era, nu părea a fi de aici, neavând nimic din spiritul locului, părănd un derviş, un levit sau negus; mai mult un hindus decât un localnic, o ființă trăită mai aproape de Gange decât de Rarău, întunecat la culoare, cu mișcări de fachir, cu sprâncene circumflexe și brazde adânci, de după care o forță uscată se transmitea, premergător oricărei alte impresii. Se priviră în ochi de la aceeași înălțime.

– Nu te supăra, tinere, că te opresc fără să te cunosc. Ce cauți în orașul nostru?

– Caut o femeie, domnule!
– O femeie! Hm! Mda. Ești român?
– Român, domnule.

– Hm. Curios. Foarte curios. Ai alură de nordic. Tipică. Extraordinar de tipică. Ți-ar sta bine deasupra unui fiord. Leminkäinen. Väinämöinen. Ai mai fost pe aici?

– De câteva ori.
– Iartă-mi curiozitatea. Și cu ce te ocupi?
– Voi scrie o carte.
– O carte? La vârsta dumitale? Nu ești prea tânăr pentru așa ceva?
– Personajul ei are vârsta mea.
– Mi-i închipuiam mai maturi pe cei care scriu cărți.

– Am spus că o voi scrie, nu că am scris-o.
– Succes, tinere, și nu te supăra că am intrat în vorbă tam-nesam. Ceva din dumneata a trezit în mine dorința de a ști cine ești. Succes!

În fața apartamentului familiei Braharu simți că nerăbdarea de a o vedea pe Iulia se luptă cu teama de a nu o găsi, venind inopinat, și cu atâtea alte ipoteze ce i se înfățișară înainte. Apăsă pe buton o dată, scurt, după care, văzând că nimic nu se clintește și nu se schimbă în marele mister de dincolo de ușă, apăsă febril și continuu, nemaioprinđu-se, părăndu-i-se că provoacă o prăbușire a încremenirii mute, într-o tensiune crescândă, până când, pe deasupra alarmei din el, auzi cum yala se răsucește în fața lui. Prin ușa ce se deschidea ca o prelingere, Iulia, cu scântei de indignare în ochi, apăru subțire și palidă,

isterizată de impertinența celui țărâit continuu. Avea la încheieturi brățări grele, iar mijlocul îi era strâns într-o cingătoare metalică. Văzându-l, tresări retractil, părând că ezită și pregetă, că ceva o cuprinde, o ține pe loc, apoi ceva păru că s-a frânt înlăuntrul ei, s-a lămurit sau s-a decis, și ea se dădu la o parte, lăsându-l să intre, intimidată și mută.

- Nu mă așteptai!
- De mult nu te mai aștept!
- Pari pusă în incurcătură.
- N-ai primit scrisoarea mea?
- Care dintre ele?
- Cea din urmă.
- Ea nu-mi interzicea să vin.
- Dar nici nu te mai chema.
- Lipsea epilogul.
- Putea fi citit printre rânduri.
- Trebuia trăit împreună.

Văzându-l că o așteaptă, neștiind dacă să se oprească sau să treacă în altă încăpere, îi arătă din ochi că poate rămâne acolo. Peste tot ordine și lucruri bine armonizate; interior de femeie singură, în care lipsa pasiunii nu răvășește nimic. Cu un singur exces, acela al oglinzilor: prinse în rame de argint și de bronz, în apa cărora fiecare mișcare se multiplica nesfârșit, înainte de a se lăsa înghițită de alta.

- Cum m-ai găsit?
- Căutându-te.

Și îi povesti peripețiile călătoriei.

Iulia era încă stingherită, crispată de o neliniște pe care el o luă drept neputința de a-și învinge emoțiile reîntâlnirii după un atât de îndelung interval. Întinse mâna voind să și-o apropie, dar, înainte de a o atinge, și-o simți picurată de un grăunte sărat, ce se prelinse cald, tăindu-i intenția ca un gater. Cu o stăpânire de sine pe care nu i-o cunoștea, rece, ca dintr-o peșteră, o auzi proferând:

- Ai venit prea târziu!
- De îndată ce am putut.
- Prea târziu ca să mă mai bucur că te văd.
- Un singur lucru poate face vizita mea nepotrivită. Știi care.

- Acel lucru s-a întâmplat!

Îi aruncă aceste cuvinte cu vindicție și recalcitranță.

Hărțuielele drumului, nesiguranța că o va găsi, bănuiala de a se fi rupt de el, presentimentul atâtor surprize, roiul de prezumții abrupte ce-i dansaseră tot timpul călătoriei ca niște erinii înainte eșapară acum în anamorfoză. Văzu cu mintea lucruri pe care nu și le putea nici explica, nici înțelege, se simțea dus în periferiile stăpânirii de sine, într-un loc în care se lupta să se învingă, să se cuprindă și să încerce să scape de ceea ce amenința să-l înghiță.

- Altfel îmi închipuiam această întâlnire.

Repulsia lui față de ea i se transmisese și Iulia, speriată de efectul celor spuse asupra-i, se dădu înapoi și căută cu privirea ceva care s-o apere, s-o ascundă și s-o proteguiască de încărcătura de vitriol și oprobriu cu care o privea din depărtări desconsideratoare. Covârșită de stinghereală și spaimă, se înțepeni în sine, ca paralizată, nemaimișcându-se, încercând să-și reziste, până când fința îi fu cuprinsă de frisoane care începură să o zgâlțâie și să o străbată. Nemaiputându-și-le stăpâni, izbucni în hohote violente de plâns și, ca dusă de o traiectorie mută, merse la dulap, scoase o batistă, acoperindu-și fața, și veni să i se așeze la piept. Obrazul îl atinse în locul în care inima îi crepita apocaliptic. Și, ca atrasă de respingerea lui, scăpând batista, îl cuprinse cu brațele de jur-împrejur, răspunzând frământării din el cu o durere pe care, nemaiputându-și-o învinge, veni să și-o verse într-a lui.

- Am crezu, un moment, că mă pot rupe de tine.
- De ce să te rupi?

– Să nu mai sufăr atâta. Să nu mai tremur. Să nu mai aștept. Să mă eliberez de ceva care nu făcea decât să mă macine și să mă tulbure. Să scap de teroarea în care trăiam.

- Nici la infinit nu credeam acest lucru posibil!
- Ar fi trebuit să trăiești ce am trăit eu ca să înțelegi.
- Când, cum și de ce a apărut un altul? Cine e acela? Cu ce a putut să te schimbe atât de mult?

– Era, nu a apărut; fusese fără să fie; exista dinaintea ta. E cel pe care l-am părăsit cunoscându-te pe tine. Nu ți-am vorbit niciodată de el întrucât nu însemna, atunci, nimic. Nimeni nu vorbește despre ce nu există. Eram colegi și foarte puțin mai mult decât doar atât. Mă aștepta după ore, venea să mă ia la spectacole, ieșeam din când în când împreună. Voia, după absolvire, să ne căsătorim. Când ai apărut tu s-a dat la o parte. Era prea mândru ca să mă întrebe ce m-a făcut să mă schimb, iar eu prea năucită ca să știu ce să-i spun. Totul se petrecuse prea repede ca să mai am când mă dezmetici și era prea frumos ca să mă simt în vreun fel vinovată. A fost un septembrie de aur; am din acel răstimp mai multe amintiri decât din toți anii de studenție la un loc. A fost de ajuns să aflu că pleci ca nevoia de a-ți aparține să mă facă să trec peste toate îndoielele pe care le aveam cu privire la tine. Doamne, ce noapte! Dar a doua zi tu ai plecat și după o lună nu mai știam ce să cred despre ce făcusem. Începusem să mă îndoiesc dacă existaseși cu adevărat. Și, fără să știu unde să te găsesc, m-am urcat în tren și am venit la București. Te-am găsit întâmplător, la fel de bine cum puteam să nu te gălesc. Totul se petrecuse atât de repede și eu eram atât de departe de viața ta, încât între noi nu exista nici un fir prin care să pot ajunge la tine, așa cum s-ar fi cuvenit după cele întâmplate. Am găsit un altul. Nu te mai recunoșteam. Nu mă mai recunoșteam nici pe mine. Nesiguranța mă depersonaliza și mă trimitea acasă. Umblasem câteva zile cu frica de a nu te întâlni și cu disperarea de a mă întoarce fără

să te fi văzut. Te căutasem pe unde îmi închipuiam că ai putea fi. Îmi dădeam seama că puteai să răsari de oriunde, la fel de bine cum puteam să nu te gălesc nicăieri. Te vedeam legat de toate locurile, precum ai fi putut fi străin de toate cu care, căutându-te, te asociaz. Și, gândindu-mă pe unde să te mai caut, am înțeles că nu știam aproape nimic despre cum trăiești și ce te făcuse să fii atât de deosebit de tot ce cunoscusem. Căutam un om pe care nu-l cunoșteam, într-un loc care îmi era străin. Cu toate acestea, surpriza de a te găsi a întrecut toate așteptările. Știai că am venit, ieșiseși să mă cauți. Toate acestea mă năuciseră. Eram fericită, eram disperată, toate la un loc și toate deodată. Redeveniseși egidă. Mă simțeam stăpână. Mă răzgâiam; priveam peste umăr la aceea care, căutându-te, tremurase. Ai fost bun cu mine, dar mi-ai părut tot timpul străin. Păream mereu absorbit, prea grăbit. Erai legat cu atâtea fire de o lume pe care nu o cunoșteam și în care nu făceam decât să te urmez încât, în loc să mă ajute să te înțeleg, această întâlnire m-a derutat și mai mult. Nu știam ce te frământă, nu înțelegeam ce te îndârjește. Nu-mi explicam continua ta încețare, felul tău de a nu avea timp niciodată. Ce tot aștepti când nu părea că-ți lipsește nimic; ce te macină și ce te nemulțumește. Abia mai târziu am înțeles că în tine se dă o luptă din care nu ieși decât rar, pentru prea puțin timp. Când ai venit din nou ai stat mai mult am început să mă familiarizez cu felul tău de a fi. Vedeam cum ești privit de ceilalți, la ce te oprești, prin câte treci. Aveam sub ochi o parte din tine, cu toate că viața ta părea mereu rămasă în altă parte. Am început să văd cum trăiești, ce se ascunde după ceea ce înainte mă neliniștise. A fost timpul în care te-am înțeles și am fost fericită în parte. Căci teama, în loc să dispară, continua să persiste. Mă temeam să nu greșesc, să nu te supăr, să nu mă alungi. Reacțiile tale erau violente și imprevizibile, dar mă bucuram că existența ta mă șlefuește și mă formează. Începusem să-ți semăn. Să-ți repet răspunsurile. Să-ți împrumut cuvintele. Să mă asociez felului tău de a fi. Simțeam că mă schimb în bine, începusem să fac ușor ceea ce mi se păru-se greu. Eram mândră de mine. Mă urcasem deasupra a tot ceea ce până atunci mă înconjurase. Devenisem o alta. E timpul pe care l-am trăit cel mai deplin și cât am stat aici m-am întors mereu la cea de atunci.

Apoi au venit frigurile absolvirii. Toți erau în dărdora examenelor. Fiecare se preocupa de viața ce avea să înceapă. Eu eram mereu cu gândul la tine; plină de ce trăiesc, fără preocuparea a ceea ce mă așteaptă. Nu știam ce avea să urmeze, cum se vor termina toate. Simțeam doar că mă aflu în fața unei imposibilități: aceea de a mai fi împreună. Urma să plec. Dincolo de această pierdere nu mai întrevedeam nimic. În fața ochilor se așeza ceva schimbător. Mă vedeam mereu prin trenuri, întâlnindu-mă și despărțindu-mă de tine. Legam tot ce ar fi putut fi de persoana ta.

A urmat anul despărțirii noastre, în care nimic n-a fost așa cum îmi imaginasem. Plecasem indignată de faptul că-ți călcaseși promisiunea de a mă conduce dimineața la gară. Două luni am luptat cu mândria care mă împiedica să trec peste felul în care ne despărțisem. Am încercat să te uit dar n-am reușit. Disperarea m-a făcut să-ți scriu. Răspunsul tău mi-a readus încrederea în mine, în viață, în fericire. Aveam o speranță. Faptul că mă iubeai, că nu mă uitaseși, mă întărea. Reîncepusem să trăiesc și să mă bucur. Nu mai simțeam nici oboseala, nici singurătatea. Trăiam așteptând. Pândeam trecerea timpului și venirea vreunei scrisori. Și, chiar dacă nu le primeam, mă ținea trează gândul la ele. Nu-mi mai ajungeam pentru câte mă simțeam îmboldită să fac. Eram mereu în al nouălea cer. Cât timp am stat singură, pasiunea a ajuns la paroxism, după care s-a abstractizat, nemaifiind întreținută de nimic. Apoi, cu timpul, mi-am dat seama că în viața mea nu mi se va mai oferi ocazia unei reluări a ceea ce, încet-încet, simțeam că se îndepărtează, că tu ești prea intim legat de un fel de viață ca să încerci în vreun fel să-l schimbi numai pentru a te apropia din nou de mine, că vei rămâne fatal angajat pe o orbită pe care eu numai incidental putusem intra și că, odată cu ieșirea de pe ea, ne va fi imposibil să ne mai întâlnim într-o nouă conjuncție; intervenind distanța, când între noi existaseră și până atunci atâtea alte nuanțe ale ei, argumentele continuității se pierduseră definitiv, nemaivând cu ce fi înlocuite. Se schimbaseră însăși poziția noastră, plecarea mea însemnând implicit o retragere către marginea vieții tale, către accidental. Știam că nu vei face nimic pentru a salva ceea ce începea să se clatine. Indiferența față de felul în care îți trăiești viața ți-o cunoșteam dinainte. Eram prea deosebită și ca să te păstrez trebuia să mă identific cu ceea ce căutai în mine. Luptam să nu arăt nimic din ce mă frustra și mă exceda, să par firescă în ceea ce făceam cu efort; să te mistific și să mă asemăn cu ceea ce credeai că sunt. Aveam pe atunci o prietenă, singura mea prietenă, o femeie rară, exact opusul meu, în care te vedeam adeseori pe tine: tenace, zbu-ciumată, puternică. Când îi vorbeam de tine îi sclipeau ochii de exaltare. Îmi era frică să nu se întâmple să vă întâlniți. Îmi închipuiam, tremurând toată, ce spectacol terifiant ar fi devenit întâlnirea voastră în prezența mea. N-ați mai fi cunoscut nici

stabilă, nici reținere. Ați fi trecut peste mine, chiar peste voi înșivă, turbați de plăcerea de a vă fi întâlnit, doi oameni care cu un ceas înainte vă erați necunoscuți și străini. Trăia singură, scria mereu, aștepta. Apoi a terminat o carte și a plecat. La despărțire m-a întrebat iarăși de tine. În mintea mea și acum văd legați unul de altul. Eu ți-am dat tot ce am putut. Nu-i vina mea că ne-au despărțit distanțele, nici că nu am putut să te împrejmui. Îmi lipsea atât de puțin ca să fiu de neînlocuit! Mai multă forță, mai multă ardoare. Am fost prea slabă ca să nu obosesc trăind asemenea ție. Nimeni nu va putea rămâne definitiv lângă tine. Ca să-ți stea alături, o femeie trebuie să se părăsească pe ea; să te iubească mai mult decât își poartă ei de grijă; să ți se anexeze și să te aștepte, să-i placă să fie strivită. Sau, poate, vei întâlni o femeie cu care să te asemeni. Pe aceasta o și văd, știu chiar cum ar trebui să arate, cum va fi și, mai ales, câtă fericire va cunoaște și câtă nesiguranță va încerca. Munca te va absorbi tot mai mult și te va face tot mai exclusivist. Când nu va mai putea îndura, va încerca să se salveze și se va anihila. Abia atunci își va da seama că singură e un zero, oricât ar fi de înzestrată și de puternică. Tu dai vieții, cu felul tău de a fi, un patetism de care orice femeie va începe prin a fi atrasă și va sfârși prin a obosi, neștiind că despărțirea de tine îi va fi un naufragiu. Pe fiecare îți vei pune amprenta ta de intransigență. Faceți – și tu, și ea – parte dintre acei oameni care nu-și pot rămâne fideli. Știu că nu poți ierta pe cei slabi, că nu găsești fericirea decât în temeritate și clocot. Numai că pe acest drum vei fi mereu singur. Nu te vei bucura decât de întovășiri pasagere. Și vei fi părăsit atunci când nu vei mai putea fi urmat. Nu vei păstra nimic, niciodată. Vei fi propria ta golgotă. Cât vei face nu-ți va ajunge, cât poți nu te va mulțumi; îți

vei scăpa din mână și vei lupta împotriva-ți. O forță te va împinge din spate și o himeră îți va juca înaintea. Vei tănji după odihnă și o vei cunoaște din ce în ce mai puțin; vei ajunge să fii stăpânit de o putere de care vei încerca să scapi, dar care te va cuprinde și te va subjuga progresiv. Vei găsi ici-acolo câte o oază, te vei lepăda de ea ca de ceva care te încurcă și te ține de loc, vei avea parte de o viață pe care să nu o poți împărți cu nimeni. În ea nu am fost decât episod.

Știind toate acestea, aici, singură, dar mereu exaltată de dorința de a te vedea, am continuat să trăiesc fără a ține seama de iremediabil. Prima parte a timpului a trecut în așteptare, așteptarea ajutându-mă să mă sugestionez asupra iubirii mele și asupra distanțelor, paralel cu care, însă, treptat, am început să cobor mai în adânc, să disper și să mă resemnez la tot mai puțin. Mi-au ieșit astfel la suprafață momente pe care acum le vedeam altfel decât înainte. Simțeam nevoia să-ți scriu aproape zilnic ce mi se întâmplă, la câte încercări sunt supusă, cât de diferită e viața mea de acum față de cea trăită împreună. Scriindu-ți, am învățat să aleg, să elimin, să omit, să ajung la o imagine a mea despre mine; să înțeleg că mă adresez unui om care însemna un capitol ce se încheiase; că firul s-a rupt și că nimic nu va putea să-l mai reînnoade; că viața cea nouă mă va cuprinde tot mai mult, iar tu vei rămâne în urmă; că ea mă va duce pe o traiectorie pe care tu nu vei mai apărea decât rar și sporadic. Te vedeam acum mult mai explicit și mai limpede, într-o altă lumină. Dragostea nu mi s-a diminuat ci, poate, dimpotrivă, a căpătat o înțelegere a ta mai exactă. Mi-am dat seama cât de incapabil ești să te determini în funcție de ceilalți, ca și de împrejurările în care ești pus. Tot ce te înconjura însemna în fond o gravitare în jurul tău, căreia nu-i erai decât epicentru. După plinătatea cu care trăiai și cu care m-ai făcut și pe mine să trăiesc se ascundeau de fapt mobilurile vocației tale. Inventivitatea ta continuă, frenezia ta veneau, de fapt, de acolo. Când erai lăsat în pace trăiai singur. Din inițiativa ta nu s-ar fi întâmplat aproape nimic. Te apucau de prea multe ca să-ți mai aduci aminte de mine. Dragostea mea nu a fost decât rezistență și așteptare. Așteptam să te înseninezi, să-ți aduci aminte de mine, să mă chemi. Tremuram că n-o să vii, că o să te supăr, că o să mă uiți. Dar a mai fost și fericire; eram fericită că te am, ți-eram recunoscătoare că mă răsfeți. Știai să dai mai mult decât puteam întoarce, să mă ridici mai sus decât puteam rămâne. Elanurile tale mi se transmiteau și mă ajutau să-ți rămân alături. Dar tu te iroseai în prea multe pentru a mi te mai adresa altfel decât incidental, iar eu eram prea departe pentru a înțelege că după această tăcere se ascunde o luptă cu felul tău de a fi. Venirea ta a răsturnat totul și nu pune nimic în loc. Mă suspendă între ce sunt și ce aș fi voit să fiu. Tu nu iubești decât ce e mare, ce-i nesfârșit. Eu iubesc stabilitatea și liniștea. Cu tine, puteam renunța la toate acestea. Singură, m-am întors către ce îmi era mai aproape. Să nu ceri nici unei femei să fie, singură, așa cum a fost cât timp te-a avut lângă ea. Singură, oricare va face același lucru pe care l-am făcut eu. Cu tot scepticismul tău, rămâi un credul. Vezi pe toți asemenea ție. În fond, toate pronosticurile tale s-au adevărat: tot ce îmi spuneai că o să se întâmple, și eu nu credeam, s-a întâmplat. Dar în fața faptelor tu, cel ce le-ai prevăzut, rămâi surprins ca și cum nu le-ai fi crezut și posibil.

Text editat și îngrijit de Iulian Marcel CIUBOTARU

Lina CODREANU

cartea de proză

cartea de poezie

Cristina CHIPRIAN

Miracolul din oglindă și calea spre sine

În literatura română de după 1990 s-a înregistrat o efervescență editorială neașteptată, ceea ce așază *cartea*, altădată un râvnit bun intelectual „de raft”, în rândul obiectelor de consum. Pare un câmp de luptă periclitant, unde se (trans)scriu pasaje din cărți, circulă dezinvolt texte anonimizate, se mimează originalitatea, se negociază idei etc., încât autenticitatea ideatică și imagistică bine intenționată cade sub semnul îndoielii.

Există mai multe paliere de valorizare a creațiilor literare, desigur, și credem că istoria literară va ierarhiza cu justețe creațiile autentice, marginalizând textele/cărțile nemerituose și vulgare. O certitudine optimizantă în acest sens e că, totuși, marii scriitori (N. Breban, Radu Cârnci, D.R. Popescu, Ion Brad, C.D. Zeletin, Mircea Cărtărescu ș.a.) au publicat opere de rezistență.

În acest context nestător, debutul editorial, *Visul Oglinzii Venețiene*, al doamnei Doina Harnagea poate fi considerat o provocare lecturală, nu atât prin mozaicul textual, cât prin perspectiva unei ideaticii prozastice și prin varietatea stărilor de gândire și creație.

Cele două părți, *Proză* și *Reflecții*, cuprind pagini de proză scurtă și texte apotegetice, fiecare cu două-trei componente. Prima proză – *Visul Oglinzii Venețiene* – este circumscrisă unei parabole despre valori perene ilustrate de trei „eroine” principale, care simbolizează frumusețea, înțelepciunea și arta. Cavalcada lumească a unor vremuri apuse (cu baroni, contese, stăpâni și jochei, fermecători aventurieri, frec-

ventând când săli cu mese învârtitoare, când Salonul cel Mare) este surprinsă în superba-i decadentă. Eșecurile din viața stăpânilor tulbură atmosfera de epocă și au consecințe grave asupra stării materiale a obiectelor („unicate”) din patrimoniul aristocratic. Stăpânul cel Tânăr, gelos și vindicativ va sparge Oglinda Venețiană, va zdrențui Perdeaua de Dantelă Franțuzească și va distruge Masa Florentină cu picioare superbe sculptate de un vestit meșteșugar florentin. În Salonul cel Mare al castelului însăși comuniunea conjuncturală a obiectelor se va tulbura, acestea urmând a fi expuse în alte locuri celebre cu statut muzeal. Ciobită și desfigurată, redusă la tăcere și izolare, Oglinda Venețiană are șansa întâlnirii cu *lumina* ca miracol existențial: „Când soarele se revărsa, ea se transforma într-o cascadă de lumină și în mii de curcubeie”.

Înrămată, drapată în penumbră pentru a i se ascunde obrazul sfâșiat, Oglinda Venețiană va deveni emblema castelului, o adevărată „Prințesă a luminii” căreia „i se împlinise visul cel mai frumos: descoperise tainele luminii”. Tâlcul parabolic e vechi de când lumea: oricâtă lumină ai primi din afară, fericirea vine din străfulgerările interioare.

Prin simplitate, țesătura povestirii *Insula Dorințelor* are ceva din turnura stilistică a operelor lui Paulo Coelho, conducând către sensuri mustind de înțelepciune. O comunitate rurală se confruntă cu un fapt nemaivăzut care-i tulbură, pentru o vreme, curgerea tihnită a traiului. Folosind tehnica tipologică, prozatoarea Doina Harnagea lasă sub anonim identitatea eroilor, însă îi ridică la rang instituțional (rural), cu caracter reprezentativ fiind Cărciumarul, „Păunașii”, Învățătorul, Preotul, Bătrânul înțelept, Profesorul, Vraciul ș.a.

„Cartea cea Cuprinzătoare” scrisă de Învă-

țător, un fel de hrisov ficțional perpetuu, e pricina care va bulversa viața osificată a țăranilor, dar schimbările au și urmări benefice. Oamenii auvi se vedeau între ei doar la sărbători, gospodăriile erau limitate de garduri atât de înalte, încât nici copacii nu-și puteau admira între ei coroanele înflorite. Estimp, sărăntocii erau marginalizați, dar neîngrădiți, bucurându-se de libertatea vieții.

Intriga operei este temerară și captivantă iar autoarea stăpânește în mod fericit frăiele acestei ficțiuni. Toată încurcătura se ivește din pricina faptului că Învățătorul nu-și mai poate stăpâni personajele (trei cuconițe și Tânărul înțelept), care evadaseră din Cartea cea Cuprinzătoare și băntuiau ulițele satului, amestecând lumea prin veselie, frumusețe, vorbe și purtări alese. Curiozitatea, invidia și suspiciunile sporesc și numai Cărciumarul (iritat că negoțul cu „țuiculiță” e în cădere) are curajul să spioneze pe lângă gardul Învățătorului.

Ceea ce urmează antrenează imaginația sătenilor, dar bărbaiții cer explicații mai marilor din sat asupra fenomenelor ciudate. Preotul face delimitarea între Învățătorul scriitor și Marele Creator, risipindu-le confuzia. Băiatul cel prostuț, mai atent la estetica fenomenului, le deschide noi căi de percepție vorbind despre interacțiunea „câmpiilor pline de lumină” iar Profesorul-care-știe-multe susține că personajele din poveștile Învățătorului „se întrupează în forme materiale”. Bătrânul orb le vorbește alegoric, menind să pregătească marea schimbare, înțelesurile nefiind dezlegate momentan:

„Vă este frică de camerele întunecate din casele voastre. Deschideți ferestrele, ușile și porțile pentru ca să intre lumina!”

O nouă întâmplare aduce schimbări radicale în viața satului. Un țăran vindecător prin bunătatea oamenilor simpli, a Călătorului străin și a Vraciului e primul care-și micșorează gardul și poarta, urmând ca-n primăvara următoare toți ceilalți să se elibereze de „constrângeri”.

În final, Învățătorul cu destin de Scriitor se retrage solitar pentru ca de la distanță să poată filtra în operă adevărul, dragostea, frumusețea, speranța, neuitarea și să descopere „calea spre adevărata cunoaștere”. De sine.

Pentru atmosfera celei de-a treia nuvele, *Zborul nevăzut al uliului de noapte*, Doina Harnagea explorează universul cotidian și valorifică adecvat resursele lexicale expresive. Povestea lui Alexei, un inginer arzând de dorința de a-și împlini visul de constructor, este derulată prin inserția planurilor temporale, dar statutul lui rămâne constant: inteligent, grav, taciturn, inventiv. Smaranda și Lioara intră în ecuația femininătății duale, după rețeta cunoscută, fiind complementare prin caracter: soția – fire pragmatică și devotată, iubirea de demult – romanțioasă și suavă, desprinsă parcă din tablourile medievale.

Aplicând teoria lui Tudor Vianu despre mesajul lingvistic *tranzitiv* și *reflexiv*, constatăm că în *Cugetări* autoarea tranzitează raționamente, în timp ce în *Meditațiile însingurării* se reflectă / se comunică pe sine. Cine vrea s-o cunoască „pe dinăuntru” pe Doina Harnagea aici o descoperă.

Menționăm că volumul prozatoarei Doina Harnagea a fost editat în două versiuni, cea în speță fiind dublată de varianta în limba franceză: *Le rêve du Miroir Vénitien. Prose*, Les Éditions du Chant de l'Étoile, 2018, cu ilustrații executate de Jean-Paul Garcia.

Pe zimbri... pe timpuri

Volumul* Nicoletei-Cristina Scarlat plasează la un nivel superior preocupările eseistice anterioare ale autoarei, în privința hermeneuticii și transpunerii limbajului literar în alte limbaje. De fapt, este un volum care propune transpunerea limbajului vizual în limbajul poetic – prin creditarea virtualităților asociative cuvânt-cuvânt, cuvânt-imagie, cuvânt-reprezentare cinematografică.

Noua poetică se definește în primul poem, *IOV. REMAKE*, care selectează imaginile din fluxul evocator: panorama unor elefanți care par a se divide, trunchia, cuvinte înstrăinate organic, din trupul care nu are trup. Personajul biblic stă sub semnul rostirii sacre, sub semnul unei refaceri prin regăsirea aripilor (mersul pe îngeri), prin aflulul cuvintelor care au așteptat în tăcere și și-au născut miezul, iar astfel Iov a înțeles propria rugăciune – precum poetul care dă altă valoare unui limbaj pe care îl face al său, împrumutându-l. Alte imagini-simbol se asociază personajului într-un al doilea text dedicat: „Iov mă îmbracă pe dinăuntru mă dă pe dinafară”; acest mod al rostirii se opune așteptării din „marsupiul spaimelor terestre”; urmează opțiunea onirică (visul pe-o ureche tot nu-l culc), aceea ludică (nu e fin nu e fiat dar e fiat lux...) și aceea mitică (cerul boncăluit de cerbi pe cale dar și când cercul se va rupe și cerul va erupe).

Invocarea totemică a lupului fugit din haita primordială inițiază o traiectorie stranie, corelată cu fuga de sine a omului modern: el s-a dezlegat s-a reconectat ...s-a relocat amin. Un poem al poetului necunoscut (*EMILY D.*) supradimensionează imaginarul (constelații la vedere cu intrare la nevedere), ambiguizează expresia (răspunsuri ca nerăspunsuri) și reunește contrariile (borangic pentru sensuri și magme), eliberează rațiunea de gând (vis nepervertit...de lumina puțină a gândului). Cosmologia noului univers poetic preia atributele modernității și pa acelea ale postmodernității: cer înalt asimetric asimptotic atipic nefrumos...lumina cea adevărată evadată din întunericul necuvintelor netoate nerostite ș.a. Universul poetic dobândește sensuri și reprezentări care levitează în spațiul nerostit al limbii, în secvențele necombinate ale genezei – iar acesta este un demers al autoarei ce își decodifică intenția: „blana-i groasă și înstelată...cerul greu...blue revolut”.

Proiectul reconstrucției cosmice, dublat de acela al selecției limbajului, se conturează esențial prin fiecare poem: „Să scoți din dicționarul destinului cuvinte totale...în bucle defecte retrograde”. Proiectul cosmic are un corespondent individual: „dar inima e mereu acasă ca într-o țară frumoasă”. Plecarea este o ieșire consimțită din paradis, un *ALBASTRU DEZACORDAT*: „doar ața n se întinde forțat care a legat inimile sub cer”. Imaginarul se reîntoarce la alte viziuni apocaliptice: „să încapă sensul cuvintelor în matcă...să încapă coaja cuvintelor în arcă”.

Erosul este de asemenea proiectat apocaliptic, asociat prototipului androgin. Îndrăgostitul poartă două inimi, de parcă ar purta două guri – una care plânge și una căreia îi e teamă – , își asumă două destine – acela al scânteii și acela al răni care naște. Schimbul de destin înseamnă o refacere surprinzătoare a cuplului dilematic(ai rea să-ți răspund dar nici eu n-am idee). Dilema se explică prin neinițiere (fiindcă suntem puțin crescuți sufletește...ce mult ce înalt...ce adânc îi iubim pe cei ce-i iubim – *PUȚIN*). Iar în cele din urmă îndrăgostiții fug, până la „hotar de misterii pe care trupul sărac de lut...nu poate să-l simtă întreg rotund” – *ÎN MERSUL LUMII*.

Condiția umană este o vâslire prin aer, un înot sui-generis, potențat de susținerea divină (e o adiere de inger în tsunami de gânduri pseudogânduri). Infanțil în fața universului, omul se manifestă prin jocul de cuvinte sau prin jocul cu acele cuvinte ce ar trebui să genereze: „frunză verde de alun nu vă văd și nu vă sun nu vă merg și nu vă spun” (*GHICITOARE*). Din prea multe sau prea puține gânduri, din prea multe sau prea puține cuvinte, gesturi, semne se creează haosul existențial, care anulează traseul clar al lumii create: „la poarta visului boncăluit mă întorc pe partea cealaltă să caut cheia știu bine asta e poarta...acolo e altă galaxie”.

Nostalgia sacralului este surprinsă arghezian prin imaginea unui credincios contemporan, care încearcă rostiri necunoscute (uguind...gălgând în inima cu bătaie smerită puțină) înspre cerul „rupt ca o cămașă de crist”. Este o reiterare a psalmilor ce înregistrează credința și tăgăda, apropierea de sacru sau desprinderea. Totuși poetul reface cântecul existențial prin cuminătură: mușc din prescură de foame de sete de frig.

Blue retrograd este un fel de definiție a omului modern, atras de albastru curat al cerului, dar regretând că a venit prea târziu în univers: când te simți retrograd e ca și când ai da mereu cu oiștea în gard. De fapt este o percepție de sine, o percepție a propriei căderi, chiar dacă valorile sunt altele, noile definiții avantajează (chiar dacă nu ești). Dar conștiința distanței postmoderne contează, în primul rând. Iar condiția poetului este una omenească (*NU ARUNCAȚI CU PIATRA ÎN POETI*). Autoarea pare că trăiește o mie de vieți – datorită înțelepciunii, probabil –, gustă din apa neîncepută neavută – pentru că experimentează, îndrăznește –, se confruntă cu universul fără a avea nicio protecție – pentru că mai are speranțe în noaptea care sugrumă vieți.

*Nicoleta-Cristina Scarlat, *Blue. Retrograd*, 2020, Editura Timpul, Iași

Sorin Titel și „Simțul vieții” (V)

Bătând spre tragic cu o vehemență luminoasă, urcând spre plenitudine și suportând târcoalele melancoliei, acest epic aburos învăluie proza lui Titel. Depart de rigida viziune maniheistă, în pofida aparențelor, nu poate fi nici o explozie a solarității. Mai degrabă, acceptând complicitatea, prelungește o bucurie calmă, tihnită și, totuși, mereu amenințată. În clareobscurul reamintirii, se insinuează dulceața melancoliei; deopotrivă, ca existență jubilativă, purtând amprenta dionisiacă a marilor sărbători, cât și prin distrugerea iluziei, prozatorul fiind ispitit de o suavă și tenace demistificare. Interferența planurilor narative se conjugă cu imixtiunea viselor „incurcate” (luate drept adevăruri), întărind „autenticitatea întâmplărilor”. Povestitorii lui Titel vor să se smulgă efemerului și, într-o proză modernă, calculează efectul „îndepărtării”, închipuind imaginea paradisiacă a unui ținut. Această literatură grațios-idilică poartă mitologia locului în care „excelența colectivității”, cum s-a tot repetat, a nutrit o cultură dezvoltată pe orizontală (cf. Petru Oalde). Și, în același timp, fără a se elibera de un vizibil determinism etnografic, ea e îndatorată fondului baroc, tulburând blagiana „duminică fără sfârșit”. Multe voci critice apasă pe acest context stilistic în care abundența, sărbătoreșcul, volubilitatea maschează o structură defensivă. Necunoscutul neprielnic, pericolul care pândeste, în fine, amenințarea morții, umbresc sărbătoarea. Până într-acolo încât Momo, acuzând deficitul existențial, „preferă să citească decât să trăiască”. Eroii lui Titel sunt și mari cititori. Și *Femeie, iată fiul tău*, ca posibil jurnal al romanului, pune în discuție, colloquial, condiția romanului. Iar scriitorul, în felurite ocazii, s-a pronunțat răspicat: „dacă nu citești, rămâi un infirm”. Judecată prin asprile carierei scriitoricești, realitatea ar fi, conchide Sorin Titel, „o mamă vitregă”. Dar eroii marilor scriitori intră în lumea noastră. Titel, într-adevăr, a avut curajul literaturii. Trecut prin experiența onirismului, a literaturii absurdului, el redescoperă omul, grefând tropismului răsăritean (după șocul cehovian) achizițiile de „tehnologie literară”, vădind permeabilitate. Încât, atent la vibrația omenescului, el „prinde”, cu harul sacrei simplități, bucuria temătoare a vieții, „trasă” în tihna povestirii, oferind, prin fragmentarism, un lanț nuvelistic; dar și „ghimpele durerii”, deși reamintirea îndulcește tonul iar complicațiile tehnice (stereofonia narativă, mixajul vocilor, instrumentalizarea povestirii ș.a.) nu sufocă dorita „centrare” pe om. Care gustă „dulceața vieții” deși e predestinat suferinței; dar „tristețea metafizică”, cea care învăluie paginile lui Titel nu are „nimic ascensional” (Popovici 2021 : 160). Mai mult, Vasile Popovici e convins că până la ciclul bănățean (văzut ca un „continuum”), tot ceea ce a scris Sorin Titel se restrânge la „un șir de încercări literare” (Popovici 2021 : 138).

*

Nu trebuie să uităm că, la începuturi, Titel a cochetat cu grupul *oniric* (avându-l ca „agitator” pe Dumitru Țepeneag). Teoreticianul *onirismului estetic* al anilor '60 livra (dar constatarea s-a impus retrospectiv) o alternativă. Romanul politic era atunci în ofensivă, epidemia romanescă a „obsedantului deceniu” inunda piața literară. Rețeta epică a acestui grup, sfidând vectorul ideologic, amesteca realul cu oniricul, căuta fantasticitatea și straniețatea în spațiul normalității. Dacă luăm în discuție chiar *cazul* Țepeneag, jocul epic – observăm lesne – propune o colecție de variante, fără a accede la soluția izbăvitoare. Narațiunea este elastică, repetițiile abundă, nuanțele se modifică imprevizibil, halucinatoriu. Acest experimentalism, reluând un scenariu și modificându-l, reîntorcându-se la „start”, se fixează, totuși, undeva: în acea eternă „deschidere”, recompunând infinit narațiunea. Evident, și complicitatea eficientă a unor cenzori și protecția înaltă a unor dregători și ambiguitatea, reactivând vocația esopică a literaturii, au întreținut căutările grupului oniric. Pritocind ideea, *oniricul* Țepe vroia, în perioada „ilegalistă” (subterană), să spargă monolitismul ideologic și, mai ales, să scoată inițiativa de sub umbrela suprarrealismului.

O dezbatere, găzduită de revista *Amfiteatru* în decembrie 1968, marșă pe tactica inserării în tradiție; era o demonstrație „șireată” (va recunoaște, peste ani, Țepeneag), seria de articole din *Luceafărul* (în perioada directoratului lui Bănulescu), așezate, în pofida „bălbăielilor teoretice”, sub îmbietorul titlu În căutarea unei definiții, ajutând la întronarea *onirismului*

estetic. Textul oniric, precizau mentorii (printre ei, Dimov era considerat „vraciul tribului oniric”), nu se raportează neapărat la o realitate anterioară scriiturii; el pulverizează genurile și vrea să creeze vise. Dar „regizarea viselor” invită tocmai la permanentizarea lucidității, aptă „să controleze starea”. Interesul pentru picturalitate, puternica vizualitate, alimentează mecanismul narativ: „scriu tablouri” – explică „caidul” grupului (cum zicea Dimov), adică Țepeneag, lansând *oniriada*. Iar Sorin Titel a respectat, în cărțile de început, aceste îndemnuri. De altfel, tot Țepeneag (pe când era redactor la *Cartea Românească*) i-a publicat manuscrisele „dificile” și, mai târziu, la Paris, s-a îngrijit de traduceri. Și, firește, același D. Țepeneag a introdus noul roman în literatura noastră, cu tălmăciri din Robbe-Grillet și Pinget. Era o replică, fortificând o altă posibilă direcție, pregătind refugiu în ceea ce V. Ierunca va numi „seraiul estetic”; nu violența contestată a unui Goma, devenit – cum s-a spus – „cartograful Gulagului autohton”, ci un refuz indirect, hrănind literatura „subtilă”. Sigla *onirică*, observa Cornel Ungureanu, înobilează și cărțile celor mari, ivite în acea perioadă „insurecțională” (vezi *La vest de Eden*, 1995). În acest context, așadar, lua startul Sorin Titel și, indiferent de metamorfoza sa (inevitabilă, în climatul febrilelor căutări scriitoricești), el rămâne credincios regizării viselor. Urmele onirismului pot fi „citite” în toate textele lui Titel.

Bineînțeles, n-am putea spune că prozatorul ar fi fost ignorat sau marginalizat. Prin stăruința unei echipe de critici-amici (din fericire, din prima linie valorică), despre Titel s-a scris elogios, cu pătrundere. Încât, ambasadorul Banatului cultural a devenit cap de afiș, „raportând” despre o lume orgolioasă, exotică, necunoscută chiar, suficiență sieși. Ivirea lui Titel nu anulează, firește, faimosul *paradox*, nu vindecă rana pe care o denunța, nu tocmai diplomatic, Blaga: *seceta de personalități*, adică acea „parte dureroasă a paradoxului bănățean”. Provincia culturală, afirmând un stil/substil în cultură, se exprimă, bineînțeles, printr-o serie de individualități, învi-orând latențele și potențând chimia etnologică a zonei. Prin Sorin Titel, în primul rând, Banatul – ca recunoscut spațiu al barocului – e îndreptățit a găzdui astfel de cercetări, exprimând o experiență istorică și culturală locală.

După anii tineri, după agora timișoreană (cum s-a „păstrat”, în amintirea congenerilor, locuința sa), Titel, fixat în capitală, a rămas ambasadorul Provinciei. O privire blând-înțeleghătoare pogoară peste această lume; memoria băsmuitoare și pecetea melancolică estompează asperitățile; *distanțarea* are un efect feeric și, împăcat cu lumea, eroul titelian vrea să-i afle „gustul”. Suntem, părelnic, într-un spațiu neatinț de mersul Istoriei, nîmbat de o lumină paradisiacă, departe de ceea ce Eliade numea „teroarea Istoriei”. Aceste personaje, confiscate de o bucurie a existenței, „pe care nimic nu o poate întunece”, gustă, așadar, aproape la modul eminescian, viața „dureros de dulce”. Dragostea, suferința, pînda morții etc. se ivesc din pliurile existenței și ne aruncă într-o seninătate îndoliată (cf. Valeriu Cristea). Și atunci, pieritorul trup deslușește mesaje adânci ale ființei, descoperă „umbra otrăvită”, se desfată sărbătorește (departe, totuși, de epicureismul fănușian, de pildă, unde erupția imaginilor și grindina metaforică întrețin dezordinea epică și frenezia hedonistă). La Titel, viața e un miracol, dar și suferință; *sărbătoarea de a fi* se îngemănează cu *durerea de a fi*, probând, dincolo de talent – așa cum s-a observat – *vocația umană a scriitorului*. Viața și moartea devin personajele acestei proze, răul urâtind și sporind, de fapt, lumea. În această „conștiință lărgită”, carența activă (pe care o acuză „cei neîubiți”) cheamă scutul dragostei materne.

În cadrele ritualului pătrunde, impetuoasă, viața. Dar omul nu dispare în iureșul evenimentelor; el rămâne „cel mai important lucru”, cum scria Sorin Titel (vezi În căutarea lui Cehov). Acest spațiu epic este o lume a sărbătorii, curgând atemporal, în care feeria face loc suferinței; favorurile vieții, splendorile ei nepieritoare, sunt gustate cu temperanță; jubilația existenței strecoară îndoiala și spaima, covârșită de apăsarea trecerii; se insinuează existența *ca povară*, revărsarea sărbătoreșcului, frumusețea fără seamăn, binevoitoare, a firii fiind copleșite de amenințarea sfârșitului. Resemnarea aparentă și speranța firavă întrețin pătimirea; dar suferința, să reținem, apropie oamenii. Ea este la Sorin Titel, pe urmele lui

Dostoievski, o formă de iubire, confirmând tropismul răsăritean (Rachieru 1995 : 41-65), chiar dacă apartenența la spațiul central-european nu poate fi tăgăduită.

Dacă în prima fază, Titel dovedea rafinament, chiar revelații experimentale (impingându-l spre depersonalizare) și, desigur, tandrețe, încet, tenace, el își pregătește „intrarea triumfală”. Cărțile de tinerețe supralicitează formula, apasă pe latura tehnică, dovedesc o mobilitate derutantă. Anunță nevoia stabilizării, ieșirea din „starea de indecizie”, pe care o semnală C. Regman, în 1974. Indiscutabila abilitate compozițională, efortul de sincronizare, finețea spiritului rămân argumente forte; acestora, Titel le adaugă „știința” vieții, coborârea în omenesc. El nu a avut un succes rapid, n-a ținut cont de capriciile recepției (în sensul valorizărilor politice); și-a câștigat, treptat, audiența, fără a forța. Actualitatea acestei proze, tocmai fiindcă nu e îndatorată conjuncturalului, nu se va istori-vi. Poate că scriitorul, așa cum profetea Eugen Simion, „va fi într-o zi o revelație”. Categorie, Sorin Titel este deja un nume *selectat* de avara memorie a literaturii. Până și N. Manolescu, detașat de proza lui Titel, recunoștea reparaturii, în *Istoria* sa, că avem de-a face cu un „prozator original și interesant” (Manolescu 2008 : 1121).

Considerat „zguduitor” (cf. Lucian Raicu) sau doar „roman al unor virtualități”, proliferant și fragmentarist, cum se rostea, într-o cronică rezervată, Radu G. Țeposu (v. *Astra*, nr. 8/1983), *Femeie, iată fiul tău* vorbește despre câteva biografii tragice, vocația nefericirii și despre mobilizarea energiilor feminine (ipostaze ale Mamei eterne) în a exorciza suferința. Acest zbucium matern, prins în plasa întâmplărilor comune, a orizontului domestic, îmbracă „o strălucire unică” și confirmă crezul lui Sorin Titel, sensibil la infraistoric: literatura, repetă prozatorul, „vine din interior”. Disputele unor critici, deplângând absența *metafizicii* (Alexandru Paleologu, de pildă, în dezacord cu Mircea Iorgulescu) gravitau asupra a ceea ce considerăm *important* în roman: evenimentele cu rezonanță istorică, traversate silențios aici sau, dimpotrivă, marile încercări ale vieții, pulsând între cele două borne, sigilând orice destin: nașterea și moartea, interesând cu deosebire pe prozator.

Condamnat la scris, Sorin Titel a trăit pentru literatură. S-a lăsat „locuit de lumea cea vie” și s-a dovedit un suflet candid și neliniștit. În ultimele sale luni, măcinat de tristețe și jenat de boală (cum relatează tatăl său, Iosif Titel, în *Clipa i-a fost prea repede*), nu mai scria; dar, negreșit, în nopțile lungi și grele, chinuit de insomnii, desfășura mental tremurătoare pânze epice. El ne-a oferit „o bucată de lume”, aducându-ne aproape tragica ei frumusețe. Iar nostalgia Banatului i-a rămas în suflet.

Sorin Titel este, indiscutabil, prozatorul reprezentativ al Banatului; el conferă „îndreptățire literară” unei Provincii, măcinată de orgolii și complexe; o Provincie care, potrivit lui Pavel Bellu, ar fi „cea mai frumoasă omisiune a Istoriei literaturii române”. Credincios marilor teme, Titel transferă în pagină *trecerea și petrecerea*, bucuria vieții pândită de germenii morții, sperând – printr-un gest magic – într-o amânare a destinului *prin povestire*. El, lepădându-se de febra experimentalistă, propunea – ca pandant – „variante prozastice” a lumii bănățene, completând „arheologia blândă” pe care, poetic, o configurase Petre Stoica, ascultând ecourile vechimii. Istoria, într-adevăr, „trece prin bucătăria Evei Nada” (Simion 1984 : 539). Înfiaț de „grupul valah”, odată cu descinderea bucareșteană, cehovianul Titel va fi, probabil, redescoperit într-o bună zi.

NOTE:

- Cristea (1987) : Valeriu Cristea, *Harul scriitorului*, în *Fereastra criticului*, Editura *Cartea Românească*, București.
 Manolescu (2008) : Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura *Paralela 45*, Pitești.
 Micu (2000) : Dumitru Micu, *Istoria literaturii române. De la creația populară la postmodernism*, Editura *Saeculum I.O.*, București.
 Popa (2001) : Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, vol. II, Fundația *Luceafărul*, București.
 Popovici (2021) : Vasile Popovici, *Sorin Titel sau „feeria cotidianului”*, în *Punctul sensibil. De la Mihai Eminescu la Mircea Cărtărescu* (eseuri), Editura *Cartier*, Chișinău.
 Rachieru (1995) : Adrian Dinu Rachieru, *Scriitorul și umbra. Eseu despre proza lui Sorin Titel*, Editura *Timpul*, Reșița.
 Simion (1984) : Eugen Simion, *Sorin Titel, în Scriitori români de azi*, III, Editura *Cartea Românească*, București.
 I. Titel (1991) : Iosif Titel, *Clipa i-a fost prea repede* (Viața lui Sorin Titel), *Cuvânt înainte* de Eugen Simion, Editura *Cartea Românească*, București.
 Titel (1988) : Sorin Titel, *Melancolie*, Postfață de Livius Ciocârlie, Editura *Cartea Românească*, București.
 Ungureanu (2005) : Cornel Ungureanu, *Sorin Titel interpretat de...* (Selecția textelor, prefață, note, tabel cronologic, bibliografie, postfață de C.U.), Editura *Modus P.H.*, Reșița.

Dan Bogdan HANU

suburbii subterane

Post(st)ări

(secțiuni contemplative
prin actualitatea de proximitate)

* Danemarca...5,8 milioane de integranți, de luat aminte la raportul testări/ infectați depistați...paradigma pandemică: fără mască, se pare că acolo „sărbătoarea” n-a atins paroxismul acela când se lasă cu „mascați”. Cu siguranță, ceva e putred cu pandemia...în România! (iulie 2020 – SECANTE BREVISIME & BRAVISIME)

* „Vade retro...homo proceduralis!”, grăi asimptomaticul (In covidian times) (iulie 2020 – SECANTE BREVISIME & BRAVISIME)

* ...căci, dacă din nicio castă nu ai a face parte, în niciun „casting” nu vei apărea... (iulie 2020 – SECANTE BREVISIME & BRAVISIME)

* Debordant, bubuitor de inventiv și eficace, acest „modus operandi” indigen de a lupta împotriva minusculului încoronat...ridicând ciini de pe străzi! Cotele turpitudinii sporesc, iar noi încă mai suspinăm, cu un ochi trăgînd spre „steaua singurătății”...ăăă...pardon, izolării!, cu celălalt, spre ieșirea în larg... (iulie 2020 – SECANTE BREVISIME & BRAVISIME)

* La o clasă politică infectă, un popor de infectați! (iulie 2020 – SECANTE BREVISIME & BRAVISIME)

* Știați că (în versiunea mai tehnică, „ați observat că”!)...mulți dintre habotnicii, talibanii, iconodulii purtatului de mască, aceia care n-ar renunța la sacrosantul accesoriu, nici măcar atunci când sînt singuri în propria mașină (la volan, y compris!), o ard estivalicește prin tot soiul de azimuturi exotic-feerice, în vreme ce, simțitoare parte dintre modeștii (pedestrii) lor megieși involuntari, așa ca mine, care nu posedă alte vehicule personale decît imaginarul și care recurg la sus-numitul fetiș pandemic, doar în regimul de forță majoră al supermarketurilor, se învîrt cînd în jurul cozilor de cîine, libere de fantasma covrigului, dar și de năpasta covidului, cînd în insularitatea simili-maladivă a propriilor apartamente? De pe meterezele autorității confiscate viager, „colegii de agendă” (nu cu mine!) într-ale taxonomiei fără de frontiere, ar tranșa/ taxa, pe cît de voinicește, pe atît de papagalicește, fix așa: responsabili vs. iresponsabili! Tot ce nu e procedural, devine, pe cale de consecință, suspect de a fi infect(at). (iulie 2020 – SECANTE BREVISIME & BRAVISIME)

* Pentru destule dintre poemele mele, răsirate pe zeci de ani, memoria pledează...inedite. Numai că, uneori, memoria este un colecționar neglijent sau măcar o colecție înșelătoare...

* Despre „călăuza” prezentului pierdut...în formă continu(at)ă. Despre prezentul (pierdut în) continuu. În viață, recuperat în poeme. Bref, despre cel mai notoriu dintre „călăii” săi, Nostalgia. E vorba mereu...

* Fiecare poem este, în felul său, copilul unei stări. Din considerente nu tocmai tehnico-științifico-statistice, foarte rar și de grație.

* Pentru cîteva zile în Bacău, adică, pe șleau, pentru cîteva zile am lăsat ciinii Iașului pentru cei ai Bacăului... (notă de subsol, valabilă de cîteva ori pe an).

* Subtila și nedorita mutație semiotică a statutului femeii, în context covidual. Prinsă în sinergia gospodăresc-ancestrală, ea trece pe nesimțite – dar, cumva... pe consimțite! – de la condiția de a fi „în ținută de casă”, la aceea de „deținută în casă”...

* Astăzi (16.07.2020), m-am urcat într-un taxi, mi-am șoptit scrișnit, (st)repezit printre dinți, „acum ori niciodată!” și...fir întins spre „Evidența populației”, a treia încercare spre a-mi re(cu)pera expirata identitate, căci, nu știu la alții cum e, dar, în ce mă privește, cele mai banale, cele mai anodine sarcini ale zilei, capătă adesea datele frisonante ale unei rulete rusești. Șoferul mi-a prezentat o opțiune de traseu la care am achiesat prompt, fără să-mi dau seama că aveam, între capetele unui singur minut, să străbat exact mica mea Golgothă benevolă și (prea) matinală, așa cum a fost vreme de aproape șase ani și jumătate, spre Marele Negru și grupul de ciini din zona fostei Băi Publice (Petru Movilă), iar de aproape trei ani, pînă cu mai puțin de o săptămînă în urmă, doar spre Flenduros, adorabilul și imprescriptibilul (de-acum, în memoria afectivă) meu ciine-himeră, ultimul dintre „arnoteni”! Și, am avut în minutul acela, derularea pe repede înaintea, ca în clipele dinaintea morții, a celui traseu multiplicat în mii de exemplare, un palimpsest în care, „obiectul”, corelativul rememorării, este sedimentat, stratificat și miscibil, deopotrivă, în temporalitatea difuză, arbitrară, a orelor la care a fost parcurs...și am văzut această linie de forță, această fibră definitivă a experienței mele strict lăuntrice, ca și cum aș fi survolat de la mare distanță una dintre trecutele locuințe ale sufletului, acum, la nicio săptămînă, fosta odisee, pe cînd era țesută la pas, cu pasul, deja atît de departe, de împutînată, devenită o scurtătură nebatută de nimeni, o panoramă a deșertăciunii contrasă, (sur)prinsă, ca o vedenie, în colțul ochiului. P.S. De-acum „identitatea” este în afara oricărui pericol, nu mai are cum fi pierdută, de vreme ce în cartea ei scrie ca e valabilă pînă în 2070, altfel spus, îmi va supraviețui mult și bine (horribile dictu!), netulburată de nimeni care să și-o revendice...

* Fiecare are parte de un anume trecut, care, mai devreme sau mai tîrziu, îl „obligă” la o formă de locuire în singurătate, îl lasă singur...printre fantasmе retrospectivе. Eu mi-am proiectat această singurătate – cită nostalgie, atîta singurătate, dar și...cîtă remușcare, atîta siguranță! – în aceea a ciinilor, cea mai lustrală dintre toate.

* Acum, după moartea lui Flenduros, care „încununează” un șir al „ciinilor de patrimoniu afectiv”, pierduți anul acesta, zilele s-au strîmțat, par un timp schematic, cari(c)at, unul a cărui osatură s-a măcinat, ale cărui nervuri și țesuturi s-au resorbit...cumva, sînt parcă încarcerat într-o arhivă în care alinez, la intervale din ce în ce mai scurte, „epavele” unor „corpuri” care mi-au iluminat anii din urmă. Amintirile vechi – cele noi nu miroso prea bine! – și ochii ciinilor sînt constelațiile bolții mele lăuntrice.

prefețele lui Cioran

Daniel Ștefan POCOVNICU

O carte „străină”

Cu totul alt rol dobîndește actul citării în următorul volum publicat de Cioran, *Lacrimi și sfinți* (1937). Acesta apare tocmai cînd tîrîrul intelectual român se îndreaptă spre Paris cu bursa oferită de Institutul Cultural Francez din București.

E întâia carte despre care se poate afirma că, în pofida aparențelor editoriale (deși tipărită cu dificultate, sub numele autorului, din pricina unei explicite temeri de anatema), nu mai e adresată realmente cititorului român.

Așadar, despărțirea de filosofie începuse în *Pe culmile disperării* și se desăvârșise prin *Cartea amăgirilor*. Urmase separarea, mai tragică poate, de țară și neam – al cărei manifest e *Schimbarea la față a României*, ce își află în mesianism alibi radical. A treia despărțire a lui Cioran e de cultura română, prin volumul *Lacrimi și sfinți*, o carte insuficient de aprofundat înțelesă din pricina scandalului public ce i-a marcat apariția.

Discursul distant față de cultura autohtonă e pus în evidență de alegerea personajelor și a mărturiilor acestora. Cu precădere mistici, sfinți, muzicieni, pictori, poeți ai Europei apusene, cu a căror profunzime sensibilă rezonază arta paroxistică sale elaborate în subtextul primelor cărți.

Se oferă aici o distincție fermă:

„Diferența dintre mistici și sfinți. Primii rămân numai la viziunea interioară; cei din urmă o realizează practic. Sfințenia trage consecințele misticii; în special pe cele etice. Un sfânt este mistic; un mistic poate să nu fie sfânt. Caritatea nu este neapărat un atribut al misticii; fără ea nu putem concepe sfințenia.” (Ibid., p. 9)

Ceea ce divulgă o aspirație mistică, mai accesibilă laicului, cum e, cu certitudine, și idolul său, Pascal: „Centura lui Pascal a continuat numai o tradiție de sfâșieri. (El este, de altfel, un sfânt necanonizat.)” (Ibid., p. 13)

Spiritualitatea ortodoxă îl lasă indiferent fiindcă nu operează cu această distincție, de acces cultural larg în dezbateră metafizică a sacrului. Cioran revine astfel la fundamentele unui cult mistic al înțelepciunii, avatar al filosofiei prime: „Ești sănătos atîta vreme cît crezi în filosofie; cînd începi, însă, a gândi apare boala.” (Op. cit., Humanitas, București, 1991, p. 45)

Care sunt celelalte premise ale acestei alegeri împotriva unei tradiții religioase de la care se revendică?

În primă instanță, am putea accepta secvențial explicația psihanalitică furnizată de Valentin Protopopescu, ce accentuează sublimarea unei rupturi pulsionale de figura autoritară a tatălui, preot ortodox (*În umbra Tatălui*, în *Cioran în oglindă: Încercare de psihanaliză*, Trei, București, 2003, pp. 59-70). Căreia îi impune o nuanțare tocmai apelul la mistică, practică a întâlnirii nemijlocite, eliberată de presiunea autorității, cu Paternitatea Supremă.

Să nu fie aici subtila explicație a propensiunii sale pentru sfinte, mai degrabă decât pentru mistici și sfinți? Într-un imn al invidiei față de legătura pronunțat pulsională pe care o pune în emfază cartea sa greu digerabilă de o mentalitate publică tradiționalistă și patriarhală a României Mari?

Aplecarea asupra misticii occidentale e explicabilă și prin lecturile lui Cioran orientate

către obținerea bursei la Paris, așa cum rezultă din proiectul de cercetare propus Institutului Cultural Francez din București: „*En même temps je tâcherais de connexer les idées sur l'intuition avec une certaine catégorie de problèmes que l'intuitionnisme contemporain a mis particulièrement en lumière: la fonction gnoséologique de l'extase; le transcendant dans l'acte de connaissance intuitive; le sens de la filiation Plotin-Eckart-Bergson.*” (*Dosar de candidatură redactat în franceză, datat 15 iunie 1937, în Gabriel Liiceanu, Cearta cu filosofia, Humanitas, București, 1992, p. 143*).

Pe de altă parte, tîrîrul autor resimte muzica, pictura, poezia, literatura, mai apropiate de această mistică occidentală decît de dogmatica ortodoxă. Sens în care citează din Nietzsche: „*Nu pot să fac o diferență între lacrimi și muzică*” (*Lacrimi și sfinți*, p.14)

Calea extazului său negativ trece obligatoriu prin aceste arte. Heterodoxia rezultantă se sprijină pe o cultură revendicîndu-și accentuată autonomie spirituală: „*Muzica mi-a dat un curaj prea mare față de Dumnezeu. Iată ce mă înstrăinează de misticii orientali...*” (Ibid., p. 8)

Poeții (Rilke, Novalis, spre pildă) îl ajută să sfideze moartea: „*Dar, în definitiv, nu există poet care să fi murit numai o dată.*” (Ibid., p. 27) Iar Valéry îl șilește să-i invoce formula definitorie pentru extaz: „*Sentimentul de a fi tot și evidența de a nu fi nimic.*” (Ibid., p. 29)

Unicul reprezentant al culturii răsăritene citat în această lucrare e Dostoievski, grație pronunțatului său spirit heterodox, derivat dintr-o genialitate greu de cantonat în dogmă: „*Dostoievski a fost ultimul care a întrezărit cunoașterea lui Adam dinainte de păcat. El n-a reușit, însă, decât să ne dea un gust voluptuos pentru păcatele acestei lumi. În zadar am încerca să facem din Dostoievski un sfânt. N-am reușit. Dar nu văd nici un sfânt care n-ar fi mîndru să-i dezlege curelele încălțămîntei.*” (Ibid., p. 31)

Nu în ultimul rînd, trebuie ținut seama și de o anumită premisă metafizică a alegerii sale, ce subliniază că mistica înțelepciunii s-a edificat pe eșafodajul unui platonism subtil, totuși ușor recognoscibil:

„*Cu cît înaintezi în viață îți dai seama că nimic nu înveți, ci regresezi în amintire. Este ca și cum am imita o lume pe care am trăit-o cîndva. Nu câștigăm nimic, ci ne recăștigăm. Identitatea cu noi înșine este o evoluție întoarsă. Astfel se naște bănuiala unei vieți, care a precedat accidentul individuației. Ființa noastră imită o viziune primordială. Care să fie atunci sensul metafizic al existenței sfinților? Nu este ființa lor tulburată de o amintire imemorială, care nu poate fi altceva decît apropierea imediată a Divinității, într-un paradis neîndoielnic? Să păstreze ei în ascunzișurile memoriei figura Divinității?*” (Ibid., p. 21)

Iar ultima scuză ce-i liniștește conștiința încercată de obsesia lipsei de măsură este aceea a utopiei, un motiv pe care-l vom regăsi și în prefața la *Principele* lui Machiavelli:

„*Față de misticul pur, sfântul este un om politic. Alături de acesta, el e cel mai activ dintre oameni. Că totuși viețile agitate ale sfinților nu sunt propriu-zis biografii, explicația este în faptul că activitatea lor se desfășoară pe o singură linie; variații pe același motiv; pasiune absolută pe o singură dimensiune.*” (Ibid.)

Nicolae BUSUIOC

nostalgia duratei

„Și ne înconjura neantul”

Cobora dealul Copoului îngândurat, părea să nu observe trecătorii, și ei cu problemele lor, sigur însă reținea imaginile colorate ale teilor înfloriți, prinzând cu febrilitatea finului iscoditor detaliile din noianul înfățișărilor din jur, fie ale naturii luminoase, magnifice, fie ale celei umane cu frenezia-i ironică, încât reglarea jocului de cuvinte din scrisul așteptat urma să aibă un ceva din scripările interpretării rolurilor din teatru. Nu știu de ce bănuiam că viitoarea carte (până acum îi citisem doar *Cordonul de argint* și *Efectul de prismă*) va exprima și mai mult frumusețea stilului și a limbii, mijloace ale retoricii cu reflexe de diamant. Și nu m-am înșelat. Altădată, Florin Faifer urca agale aceeași colină a Copoului, întâmplător eu o coboram, ne-am oprit în dreptul Casei Universitarilor, zăbovind la un taifas de-al nostru, moldovenesc. Ne-am așezat pe bancă, pe partea cealaltă a bulevardului grupuri de studenți spre *Alma mater*. Ne uitam la ei/ele și ne întrebam cât de aproape mai sunt tinerii noștri de carte, de textul scris, senin, fluent și cu ritmuri ale unei elocințe (lirică, epică, dramatică) născute din reveria sufletească. Se uită la mine, ochelarii pentru miopie accentuată îi mascau privirea pătrunzătoare, într-un fel diminuau prelungirile energetice ale irisilor care evaluau impetuos, năvalnic și fără urme de înțelegere nemeritată. Nu mă așteptam la un răspuns rapid, tăcere, până la urmă a venit: în ceea ce mă privește, cred în livresc, în eufonie, în ideea care retează direct falsul și puterea oarbă a ignoranței de care mă tem cel mai mult. Cu timpul, cred că tinerii în majoritate se vor trezi și se vor infrupta din înțelepciunea cărților. Tare le-aș spune să citească, printre altele, *Divanul persian* și *Creanga de aur* ale lui Sadoveanu. O vor face până la urmă.

Au mai trecut niște ani, oamenii se schimbă (în bine, în rău?), neîntreruptă rămâne însă voluptatea cu care se descrie emergența momentelor fondatoare ale gândirii despre universul omului și al naturii, o reîntoarcere către izvoarele ei, o sinteză fără egal și novatoare asupra evoluției vieții. Florin Faifer era un mare iubitor de natură, în ciuda faptului că el crescuse și avansase în mijlocul unei magne de idei livrești, lămuritoare sau derutante, ele veneau intempestiv dinspre scena actoricească. Când să mai aibă timp pentru o floare, un copac, un fluture cu frumusețea zborului lui, poate doar pentru atracția de ordin estetic, plăcerea senzorială ca realitate metafizică. Dar poezia naturii se regăsește mai în toate scrierile sale, fie și printre rândurile analizelor literare.

La o întâlnire aniversară, în spațiul Editurii Alfa, onorată de protegurea duhovnicească a „Trei Ierarhilor” din apropiere, s-au adunat câțiva scriitori. Într-un colț mai retras, Florin Faifer părea absent, cufundat într-o albie a sentimentului singurătății, nu-l impresiona discuția gălăgioasă a celorlalți, a tresărit doar la auzul evocării peisajului critic, cel care joacă un rol esențial în direcționarea literaturii. A intervenit prompt, rădăcinile sale afective împreună cu judecățile de valoare au răsărit cu forța unui magnetism istoric în apărarea orașului, chiar dacă burgul prezent nu se mai ridică la înălțimea celui cultural de altădată. Afirmase că literatura nu este decât o „jertfire a formei până la rămânerea sensului singur”, reamintind că elocvența scrisului nu se măsoară numai prin cuvinte, ci și prin liniștea dintre ele. Și ce să vezi, chipul lui Florin s-a luminat, radia, ieșise parcă din tristețea lui abisală, acum jubila. El însuși a venit cu argumente temeinice în susținerea celor articulate, de parcă așteptase cam mult să-i vină rândul. Era de fapt în elementele lui – jertfire, singurătate, isihie, tăcere. În discursul scurt s-a manifestat cu un „multum in parvo”, el care nu era dispus să comunice oricum, atunci când o face țintește esența, se produce percutant încât îți clatină până și convingerea plămădită în timp. Inteligent, alert, edificator, decisiv, de te întrebi cum și de unde izvorăsc aceste însușiri? Dintr-un trup firav, dar cu minte cuprinzătoare.

Scosesem cele două volume din „Oglinzile cetății” – dialoguri de ieri și de azi, la prestigioasa Editură Junimea, mă pregăteam acum pentru al treilea. Lista cu intervievați era conturată, o recitesc și parcă lipsea cineva, încă un nume, cu renume, cine să fie? Nu se poate, tocmai Florin Faifer! M-a cuprins o senzație de vinovăție, încerc să repar cât mai repede nepermisa omisiune. Îi dau telefon, îi propun ideea unui dialog tematic. Câteva zile au trecut până să se hotărăscă, invocând faptul că ceea ce a avut de spus a spus în cărțile sale. A încercat parcă o frumoasă omilie cu o modestie sfielnică să se sustragă unei convorbiri, unei conversații ca expresie a neastâmpăratei curiozități a omului, a do-

rinței irepresibile de cunoaștere, că doar omul trăiește sub zodia întrebării și răspunsului. Până la urmă a cedat. De unde se vede că Florin Faifer nu era un personaj care să atragă ostentativ atenția, era unul cu o aură de reflexivitate, era însuși cărturarul care nu mai avea nevoie de nu știu ce paliative pentru a-i configura și mai bine substanța, caracterul, talentul de scriitor. Vorba cuiva, mixajul dintre viață și fantezie, cât timp nu cade într-o combinație banală, este deopotrivă instructiv și plăcut. El parcă descindea din religia hindusă, eventual din zeița Inanna, simbolizând victoria în toate, mai ales în planul criticii teatrale și literare în general. În tot ce a scris este inconfundabil, inimitabil, har de lingvist erudit și eseist greu de egalat. Structura sa psihosomatică îl avantaja, îl îndrepta spre reflecții cu fibră de moralist. Credea cu obstinație în prietenie. Dar „cine nu-i cu noi este împotriva noastră” (principiul lui Luther), se poartă și azi acest principiu, nu? La care îmi răspund: *N-am nicio legătură cu Martin Luther, doar poate că suntem două firi impulsive. Și ar mai fi ceva, ceva ce ține de pitoresc – amândoi, când ne apucă, folosim călimara. Asta înseamnă că ori unul, ori altul... am dat de dracul. Și totuși, de aici cât să fie până în adâncurile cerești?*

Florin Faifer era un romantic, intrat în tihna „dulcelui târg”, numai bun pentru clipele sale de reculegere, ca-n imaginile versurilor lui Topîrceanu: „Unde noaptea stau de vorbă trubadurii visători/ Cu tăcerea de pe uliți, cu trecutul și cu luna.../ Te salut, oraș arhaic, părăsit ca-ntotdeauna”. Puținii romantici sunt ca niște fantome printre celelalte de proveniență pragmatică cărora mireasma florilor nu li se mai pare aromă, pădurea e bună de ucis, sentimentul contemplării le este din ce în ce mai străin, lecturile nu mai sunt izvorul încă dător de romantism, nu doar ca ficțiune, ci ca o realitate supraviețuitoare. Îi făcea plăcere să asculte cântecul trecutului, cu atâtea rezonanțe în sufletul lui de scriitor. O fi făcut popasuri și la Hanu-Ancuței, ascultând povești, amintiri care-l indușoșează și-l cutremură. L-a iubit pe Sadoveanu, câți îl mai apreciază cei de azi? Îl gusta pentru frumusețea limbajului și pentru povestea-mit a tot ce cuprinde ficțiune literară. Tocmai aceste fabuloase texte sadoveniene ar trebui să oprească istoria căderii omului... Simțea îndemnul spre anotimpurile lăuntrice, cu corespondențe în gândul cel bun și căldura emoțională, în miracolul din jur, iubirea din el parcă se înălța în seninul cerului. Din apropiere și-ar fi dorit un cântec duios, romantic și prelung.

Personalitatea scriitorului rezultă din atitudinea afișată în operă, după cum și proiecția din zugrăvirea realității își lasă amprente asupra individualității în cauză. La Florin Faifer această „teorie psihologică” (G. Ibrăileanu) se regăsește în *spontaneitatea* exprimării în scris, probabil cu ajutorul unui organ psihic care știe să selecteze și să combine imaginile lumii exterioare, încât fragmentul din dialogul de pe scenă, de pildă, devenea o stare de spirit până la a sensibiliza starea sufletească a iubitorului de teatru. Doar analistul profund, cu temperamentul omului de artă, reliefa drama ca expresie asupra vieții într-o cronică pe înțelesul nostru. Tehnica mânăuirii cuvântului, structura stilistică, vocația analizei – modalități ale criticului, opusul textului steril, incoerent, plat, incolor, fără substanță. Scrisul lui încântă, dezvăluie un alt *câmp stilistic*, cu toate sunetele, formele și nuanțele în expresie.

I-a fost Iașul un loc cu fascinație irezistibilă? Fără reținere da, aici în ambianța familiei, a cercului de colegi și prieteni, în care predominant era caracterul sentimental, emoțional, senzual pe fundalul unui intelect elevat. Umorul a fost parte esențială a spiritului său liber, fără riscul de a confunda realitatea cu caricatura, cu falsul. Imaginația și verbul au fost sprijin în cultivarea ideilor generoase, cu gândul la fericirea omului, degajat și înflorit. Viața lui pare să fi fost un *mister*, pe care nu l-a relevat, lăsându-l într-o taină în care stătea nestingherit. De aici idealismul său reținut până la a fi pesimist, retractil, solitar chiar. O interiorizare neafișată, tristă ca a unui personaj dintr-o nuvelă psihologică sau una mai apropiată poate de o dramă existențială.

Și nu știm ce *reverii* l-au imbiat în lunile din urmă de și-a cufundat privirea în rotundul bolții albastre. S-a grăbit, n-a mai apucat să-și citească dialogul, ultimul... (din luna iunie 2020). Finalele-i cuvinte: *În tăcerea care ne-a paralizat s-a auzit o voce de tânără domniță, care vede dincolo de ce se vede. „Nu e sfârșitul lumii?”.* *Tăcerea ce s-a lăsat a părut și mai grea... Era ceva ce nu s-a mai văzut! Crăpau catapetesme și ne înconjura neantul...*

Ionel BOSTAN

Măreția porții de nuiele

Copilăria este suvoiul de apă care izvorăște limpede și curat din adâncurile ființei și la care omenirea aleargă fără încetare să-și potolească setea idealurilor ei de dragoste, de bunătate, de frumusețe, de perfecțiune. (Francesco Orestano)

Copilăria este o lume de miracole și de uimire a creației scaldată în lumină, ieșind din întuneric, nespus de nouă și proaspătă și uluitoare. (Eugene Ionesco)

Casa noastră era la No. 134, la capăt de hudiță. După noi se începea din nou cu No. 1, da’ era Vascaniul, alt sat. Pe atunci nu erau numere cu *Bis*. Parcă văd și acum plăcuțele albastre, scrise cu alb, prinse în cuie, la streșini, pe tăietura grinzii, să se vadă numărul din drum. Așa era ordin de la Sf. At. Pe gardurile numai din durubețe, cu porți mai mult închipuie, de nuiele ori rogoz, n-aveai cum să bați vreun cui, ca să înțepenești tăblița cu numărul casei, că nu ținea. De Ajun, mergeam să urăm – și eu, și Micu, frate-meu, și Adela, soră-mea, și verișorii noștri de la vale, Ionuț, Lică, Rodica și Maricica, și Ticu lui Torbea, și Romică al lui Mandache. Ce mai, cu cărdul! Da’ câți nu se mai agățau din mers! Și primeam, după fiecare urătură, cam la toată casa, câte un colac, făcut de gospodină, cu mâna ei, la cuptor, ori măcar la rolă, copt, de era mai calică. Sau câte un covrig, de stat, cumpărat de pe la Târg și cu o lună mai devreme, special pentru urători. Mai rar, primeam și câte un ban, lucios și rece; îi deslușesc și acum tractorul ambalat în brazdă, gravat pe el, și cununa cu spice, de pe margini. Pe atunci, la Crăciun, Anul Nou și Bobotează, întotdeauna era iarnă adevărată, cu omăt și ger. Poate doar odată să fi fost moină și glod, că

și-a pierdut țâncul lui Hupț ciubotele, și-așa cu tălpile desprinse, în ghiol la Agachi. „— Ia, mă, drace, și te încălță!” i-am strigat. (Da’ n-a făcut pneumonie.) Seara, înghețați, nu numărăm niciodată 134 de colaci/covrigi înșirați pe curmei. Oricum, erau mulți, că pe la jumătatea satului mai lăsam pe la cineva care era „de treabă”, în mîntea noastră, câte vreo sfoară plină, așa, să ne fie mai ușor la mers. Cum adică de ce nu ne ieșeau 134 de colaci, cu 134 de găuri, dacă erau 134 de case în sat, iar noi nu ocoleam nici una? Păi de la Maria Babei nu ne căpătam decât c-o nucă seacă; la fel, de la Ilie Enea, care ținea sărbătorile pe vechi. Pe urmă, la Chirivici, bătrânul, pe care îl găseam făcut bine în fiecare an (trăiește și azi, n-are nimic cu ficatul, sau altceva, ca să zici c-a fost mare bețiv) ne dădea numa’ câte un leu și-un deget de vin roșu, în pahar, să ne mai încălzim olecuță. Lui n-avea cine să-i coacă, tocmai îi murise femeia, c-o avut plămânii amândoi atacați. Iar de la alții nu ne căpătam cu nimicufa: aveau poarta legată cu sârmă, la vedere, și câte o turbă de căine slobodă prin ogradă, de-o luam hăind la fugă. Ei, da’ ăștia erau puțini: Toader Loluță, Mitică al lui Iancu și, parcă, Tache Florea, dulgherul. Era să uit, erau și case părăsite, cu ogrăzi năpădite de bolandău; la Neculai Bodoga, că muriseră amândoi, și el, și baba, de bătrânețe, și la Costache Savu, care a plecat împușcat din sat, hăt, la Maxut (prea ajunse de răs) după ce muiera îi fugi, mai prin toamnă, cu tractoristul de la *Gostat* care tocmai îi arase lotul dinspre Bahluiet.

Două săptămâni, după sărbătorile de iarnă, zornăiam mărunțișul adunat cu uratul, dar și cu semănatul, cu doba, cu buhaiul, cu cerbul și cu ce-om mai fi fost noi acolo...

Eugen MUNTEANU

Răstimp parizian, 1997-2000. Jurnal epistolar (VII)

Paris, vineri, 7 februarie 1997. Încă o zi. Mă scol la 9,30 (aseară am lucrat până la ora 1), mă spăl, îmi mai cioplesc barba și mustața, mi-a crescut și părul, ce-o să mă fac, un tuns costă 150 de fr! Am să-l rog pe Costi să mă tundă, dac-o vrea și s-o pricepe. După aceea: micul dejun, iaurt cu zahăr! Apoi, lucrez până la prânz la *Confesiunile* lui Augustin. Trag tare, vreau să le termin cât mai repede, sunt peste cincisprezece ani de când am început... E prânzul. A fost și am luat o pâine, o baghetă de aproape un metru, dar subțire, 4,60 franci. Mă țin câteva zile. Plec în oraș. Mai am încă abonament la metrou, merg în sala computerelor, în căutarea scrisorii tale, la Grand Palais, apoi la Sorbona, să mai întreb de viză, de bani, să-mi iau bandă pentru mașina de scris. De acum să-mi scrii pe adresa: Résidence universitaire 4, rue Cîteaux, chambre 213, 75012, Paris, ca să nu mă mai duc în oraș până la facultate când nu am școală, mă costă metroul foarte scump. Nu voi mai lua abonament, care costă 75 de franci, ci seturi de câte 10 bilete, cu reducere, care ajung la 4,50 de franci un drum, așadar, dus și întors, 9 fr. Oricum, economie. Nu știu cât o să rezist, dar cred că, în sumă absolută, cheltuiesc mai puțin decât acasă. Acum plec la cantină, după aceea în oraș. Sper ca Romi să se fi făcut bine, diseară poate îți voi telefona. Pa! Vă sărut.

Scrisoarea a IX-a

Paris, vineri 7 februarie 1997 (continuare). Draga mea, dragă Dinule, după cum vă scriam de dimineață, am fost în oraș cu treburi și sunt frânt. Mă dor picioarele cumplit. Metroul este în bună parte o iluzie de confort, căci, atâta timp cât umbli prin labirintul măruntaielor sale ca să schimbi liniile e ca și cum ai merge pe deasupra pe jos. Avantajul este că ai indicațiile la tot pasul. Așadar, e opt seara, am cinat, pate de rață (cumpărat mai demult) și, ca desert, o lămâie cu zahăr, și m-am apucat să vă scriu. Iată, pe rând, secvențele poveștii de azi. La masă, la prânz, la restaurant (cantină, 13,70 franci, am cumpărat șapte bonuri): salata de vară (porumb, ceapă...) plus o bucată de pate cu castraveci, plus o pâiniță, plus o felie de brânză camembert foarte bună, dar cam puturoasă, plus friptură de porc cu orez, bună, sos de ienupăr și un fel de mîncărică de castraveți. Serveuse era o negresă prevenitoare. Băbuța care vinde bonuri la cantină, și ea negresă, mi-a dat bonuri de student, deși, după regulament și după vârsta pe care o arăt, nu știu dacă aveam dreptul. Apoi, la facultate, expediez scrisoarea pentru voi și, potrivit cu indicațiile date, încerc să acced la computer. Portarul mă trimite la administratoare. Pe asta nu o găsesc, renunț ca să pot ajunge la administrația centrală, la Sorbona, se intră pe partea dinspre rue Saint Michel. Caut, la birouri, pe doamna care răspunde de dosarul meu. Nu este la serviciu. Mă duc în altă clădire, Sorbona 18, la contabilitate. Acolo, o doamnă amabilă mă lămurește că eu sunt vinovat, că nu am adus certificatul de naștere (nu-l aveam la mine) și că, de aceea, nu mă poate plăti decât pe data de 24 februarie. Ce mă fac, nu mai am decât 100 de franci, plus datoria de 4000 de franci la Eliza, care nu știu dacă mă mai poate aștepta. Sper să mă descurc două săptămâni cu 100 de franci, ca să nu schimb mărci. Ajuns acasă, constat că madame Routier îmi trimisese prin poștă contractul, în sfârșit semnat. Voiam să o întreb ce se mai aude de viza de long séjour.

După aceea am trecut pe la bancă, Société Générale, întreb telefonic, prin serviciul Vocalia. Aflu că am deja în cont un debit de 240 de franci (adică sunt dator) și sunt invitat să-mi iau la Carte Bleu, pentru automatele din stradă. Mă duc, o iau, împreună cu un întreg dosar (sediul meu bancar este SC Paris, Sorbonne, rue Saint Michel). Mme Soulier, consiliera mea bancară, vezi Doamne!, mă informează laconic doar că cei 240 de franci costă serviciile bancare. Cu această cartelă, care are nr.: 4973-0298-5037-0283, împreună cu numele și iscălitura mea, pot scoate bani, de la automate, pe stradă, la gară, aeroport etc., până la 1000 de franci pe zi. Mai trebuie și contul secret, de patru cifre, pe care nu ți-l spun, oricum nu ai ce face cu el în absența cartelei. Contul meu la Société Générale (ți l-am mai spus o dată) este: banque: 3003 agence: 03080 (numero de compte: 00050937524) clê RIB: 82. E bine să ții minte toate aceste date, adică să le păstrezi, în caz că pățesc ceva, ca să recuperezi banii, plus asigurarea. Apoi, la Sorbona, din nou, să-mi fac cartea de intrare la biblioteca centrală (apropo de legitimații, mi-am burdușit portofelul cu tot felul de adeverințe, cartele, legitimații etc.). Miezul Sorbonei, Sorbona istorică este o bijuterie, cu spiritul ei tipic, nu așa de aristocratic și bățos ca la Oxford, mai dinamic, mai viu oricum.

Aici se află nucleul tradițional al învățăturii sorbonarde, adică filosofia și filologia clasică. Galerii largi și lungi, cu săli de o parte și de alta, marile amfiteatre, Descartes, Richelieu, cu o arhitectură internă de un bun-gust desăvârșit, mobilier

monumental, tablouri pe pereți etc. Apoi, biblioteca, în fine, marea Bibliothèque de la Sorbonne. O madamă foarte amabilă îmi dă cartea de intrare fără multe formalități, (deși trebuia să prezint tot felul de hârtii, le aveam, dar trebuiau fotocopiate) plus poză. Îmi dă, deci, cartea de intrare repede, împreună cu un pliant cu explicații orientative. Am dreptul, ca profesor, acasă, la șase cărți pe zi, fiecare pentru câte 30 de zile. Fac un tur de orizont, totul este monumental, sala de lectură a studenților e plină, sală înaltă, mobilier rafinat dar funcțional, tablouri peste tot etc. Recunosc oarecum modelul sălilor de lectură de la BCU Iași și al bibliotecii monumentale de la Universitatea din Iași, cea de lângă Sala Pașilor Pierduți. Serviciul e în curs de digitalizare (se scuză madama căreia îi spusesem că în Germania ai acces direct la raft). Aici faci, ca la noi, comandă scrisă și aștepți vreo jumătate de oră. Fișierele sunt cele tradiționale, în cazare, alfabetic. Dau o raită peste tot, mă lămuresc și apoi ies afară, căci transpirasem de căldură. Vin altă dată pentru cărți. Apoi, în la Cour d'Honneur, un spațiu închis, interior, cu statuia lui Richelieu și a lui... Pasteur, cu o latură mărginită de Capelă, cu bănci de piatră de jur împrejur. Din nou pe stradă, rue de Sorbonne. În Place de la Sorbonne mă uit în afişierul unui hotel de 3 stele (single: 580 de franci, double: 690 franci, enorm!), rue des Écoles, bulevardul Saint Michel. Intru într-una din multele librării, uriașă, pe patru etaje. Găsești, elegant și accesibil organizat, toate, dar absolut toate ale marii culturi (autori, de la Homer, până la Céline), în ediții de tot felul, dicționare, lingvistică din belșug, filosofie. Prețul cărților este între 50-60 de franci, până la trei sute-patru sute cele mai consistente, de știință. Îmi notez câteva titluri, ca să le caut la bibliotecă dacă le-oi găsi, că-s recente. Spațiul vast al librăriei este plin. Cultura este în mișcare, nu pierce, cum s-ar părea, față de câtă incultură se întinde, totuși, peste tot. Pe o carte de știință publicată la o editură de prestigiu nu prea iei bani ca autor, dar îți asigură prestigiul necesar avansării rapide, deci tot îți aduce bani, până la urmă.

Nu te-ai plictisit? Ies din nou pe bulevardul Saint Michel, artera principală de lângă Sorbona. Pe aproape, este Jardin de Luxembourg. Intru într-o mare papetărie, să-mi cumpăr rezervă pentru pixuri, o rezervă (groasă, ce-i drept) costă 7-10 franci), un pix simplu, ca cel cu care scriu acum, altul

Sorbona, în fața amfiteatrului Richelieu

roșu pentru teze. La etajul întâi intru să caut iar bandă de scris pentru mașina Olivetti, ET personal 50, madmoazele vânzătoare mă ținneau minte de săptămâna trecută!!!, deși aici e un du-te-vino permanent. Înseamnă că am ceva șarm, n' est ce pas? Îmi dau o casetă, garantează ele că e bună, e ce-mi trebuie mie, o iau, 19,40 franci, plec. Acasă însă, catastrofă, nu se potrivește la mașina mea de scris. Îmi va trebui încă un drum să o dau înapoi, dacă vor vrea să mi-o primească. Apoi din nou pe stradă, cea mai fascinantă din câte se pot vedea. Nu se compară cu Londra sau Berlin, nici măcar cu Roma. Tineri mișunând exuberanți, mișcare, culoare completă, apar și cerșetori de tot felul, în vârstă, care mi se par spălați și îngrijiiți. Cel mai mare succes părea să îl aibă un clown, uns pe față, pe un fundal muzical lacrimogen, stătea nemișcat pe un postament, cu o pasăre exotică pe cap, cu un trandafir, nemișcat, făcând totuși mișcări imperceptibile de păpușă mecanică. Văna mai ales copii, pe care îi chema discret cu degetul. Bănuții curgeau în pălărie. Prin metrou, tot felul și la tot pasul, apar țigănuși de pe la noi, care cerșesc pe franțuzește, apoi tot felul de instrumentiști, unii foarte buni, prin vasele culoare, pe la câte vreun colț. Unii se prefac că vând niște ziare de care nu are nimeni nevoie. Câte un trecător mai scoate câte un bănuț. Altul vinde castane coapte la intrarea în stația Cluny-La Sorbonne, îl văd mereu. Restaurante, ca în Grecia, unul lângă altul, un meniu complet, de la 70-80 de franci în sus, până la sute de franci. Odată, prin Montparnasse, am trecut prin față la Maxim's, cel mai rafinat restaurant din lume,

modest pe afară, dar, zice-se, împărătesc pe dinăuntru. Spre casă, iau metroul spre stația Austerlitz și schimb la Bastille.

Profit de moment și ies afară, în piață. Din Bastilia nu mai e nimic, doar o imensă piață, în mijlocul căreia e o coloană mare, de vreo 70/80 de metri, încununată cu o statuie aurită, o fată cu aripi sau un înger, abia atingând soclul, simbolul Libertății. E construită la 1830, pentru a comemora victimele luptelor de stradă din iulie, ale căror nume sunt înscrise pe coloană. Pe o latură, construcția nouă a Operei Bastille, din aluminiu și sticlă, forme rotunde, solide, în mare vogă. Afișul principal, pe un etaj întreg, arată repertoriul, în fiecare zi altceva, câteva spectacole, repertoriul cunoscut, marile titluri ale genului. Prețurile sunt de la 150 de franci în sus. Într-o altă latură, celebra Rue de Faubourg Saint-Antoine, pe care, dacă aș luat-o, aș face vreun kilometru până acasă, pe rue Cîteaux, stația de metrou Reuilly-Diderot. Sunt prea obosit, după un tur al pieței mă întorc la metrou și plec acasă. Chiar dacă sunt frânt, cum spuneam, am mâncat, apoi m-am apuc să studiez documentele bibliotecii, apoi ziarul „Les Échos”, pe care l-am sclipuit de pe la Sorbona, și apoi mă culc. Ar trebui să îi dau telefon Elizei, ca să mă scuz că nu pot să îi dau banii înapoi. Noapte bună, pe mâine! Nu am primit încă scrisoarea a treia de la voi, probabil e la monseniorul Surdu, care mi-a promis că îmi va expedia scrisorile la Grand Palais. Repet, să-mi scrii de acum la Résidence Universitaire, 4, rue Cîteaux, 75012, Paris, chambre 213. Cîteaux, mi-am dat seama în cele din urmă, este vechiul nume al marii mănăstiri benedictine Cistercium, pe latinește, unde s-a plăsmuit o mare parte a spiritului medieval al Europei. Sper ca Romi să se fi făcut bine, nu dau telefon ca să nu epuizez cartela, alți bani nu mai am, costă 45 de franci una care ține două convorbiri cu voi. Comunică-i, rogu-te, și lui Alexandru Gafton această nouă (și, cred, definitivă) adresă a mea. Scrisul scrisorii mi-a luat o oră și jumătate, este 9,30 seara, sunt frânt, frânt, frânt și mi-e dor de voi. Oare-mi înțelegeți scrisul? Dacă îl fac mai frumos, căci pot să scriu mai frumos, îmi pierd șirul gândurilor. Dinu, tu să scrii frumos și citeț!

Paris, sâmbătă 8 februarie 1997. Sculat la 8:00, micul dejun: un iaurt. Rezolv apoi corespondența: trimit madamei Routier, prin poștă, actele cerute: certificatul de naștere legalizat, cerere de decontare pentru metrou, fotocopie după „carte orange”. Sper să fie cineva la facultate ca să expediez deopotrivă și scrisorile către voi. I-am scris și lui Dinu o scrisoare și îl rog să îmi răspundă. Este închisă cantina („restaurant universitaire”) aici în Cîteaux, încerc să mănânc la prânz în cea din Grand Palais. Voi umbla apoi să sondez piața valutară, să văd unde pot vinde mai scump mărcile pe care le port cu mine. Le voi vinde (6.000 x aproximativ 3 fr. = 18000 fr.) și apoi le voi depune într-un cont cu dobândă, oricum mai avantajos decât să le țin la mine. Am mereu grija lor și, pe deasupra, se degradează fizic, riscând să nu mi le mai primească nimeni. Dobânda este între 3-4%, tot e ceva decât nimic. Mă bucur că e și Vivi cu voi, în absența mea cred că vă simțiți minunat. Păcat că Romi este bolnav, urează-i sănătate din partea mea, lui Vivi, mamei și lui Vlad la fel! Vă îmbrățișez pe toți, Eugen

Scrisoarea a X-a

Sâmbătă, 8 februarie, 1997. Dragii mei, după cum vedeți, am reușit să găsesc bandă pentru noua mea mașină de scris. Nenorocirea este că mașina are câteva chichițe pe care, până le voi învăța, voi mai greși la dactilografiat. Sper ca voi să treceți peste aceste greșeli, important este să înțelegeți ceea ce scriu. Nu am nici literele românești specifice, așa că textul arată cum vedeți. Am dat pe bandă 25 de franci, e bună pentru a scrie franțuzește, dar nu și românește sau nemțește (are litera *e* în loc de *z* și de aceea greșesc mereu).

Și astăzi a fost o zi foarte grea pentru mine, este ora 8 și abia m-am trezit după două ore de somn greu. Dimineață, m-am dus la facultate, la Grand Palais, crezând că mai găsesc pe cineva pe acolo ca să duc actele trebuitoare (certificatul de naștere și niște fotocopii), dar nu era absolut nimeni, ușile erau încuiate. M-am dus apoi, pe jos, și pe la Sorbona, dar și pe acolo era încuiat peste tot. Dacă tot eram în zonă, ce mi-am zis? Ia să contemplan puțin peisajul de pe aici! Și m-am plimbat prin zona cea mai veche a Parisului, între bulevardul Saint-Germain –des-Prés și L'Île de la Cité, unde este Notre-Dame. Am umblat în același timp și după cele mai bune prețuri la schimbatul mărcilor, cam unu pe doi ar fi media. Strada este, din nou, fascinantă. Foarte mulți turiști, în special japonezi, care se pare că sunt la ei acasă în toată Europa, cu banii lor mulți. Sunt bine îmbrăcați și nonșalanți cu toții, iar japonezele mi se par foarte elegante, și, unele dintre ele, extrem de frumoase, în fine.

(Va urma)

Scrisoare deschisă către un tânăr poet

Dragă Ioan,

A încerca să te scufunzi în „Anchilopoetică” nu ar fi ca și cum ți-ai pune ochelari digitali pentru a înțelege fragmentarea universului, unde până și Dumnezeu are propriul domeniu de internet: „dumnezeu.exe” (p. 51) și a intra astfel într-o nouă realitate poetică? Un puzzle de 69 de fragmente împrăștiat, a căror dispersie aparentă este orchestrată cu pricepere pe o rețea de o inteligență care nu are nimic artificial. 69 de secvențe cu geometrie variabilă care scapă logicii oricărui cititor uman și îi dau toată libertatea de a constitui și asambla la infinit diferitele fațete ale cubului său magic cu scopul de a-l elibera de o cămașă de forță mentală, poetul detașându-se de o altă cămașă de forță fizică și psihică printr-o manipulare în care ochii și urechile ar înlocui degetele unei jucării mecanice. Esteticii scriiturii i se alătură muzicalitatea textului, precum extracția sucului unei flori și osmoza dintre poet și cititor, iar oximoronul titlului „anchilopoetică” ar putea da tonul poeziei, văzută ca un balet în care gravitatea, greutatea macabră și lejeritatea dătătoare de viață a condiției umane se unesc și se resping într-un obsedant *pas de deux*.

Multe acțiuni mecanice se pretează la un exercițiu algoritmic care constă în descrierea unui proces de construcție în cele mai mici detalii. Acționând doar asupra reflexiei digitale a sistemului real, poetul disociază gândul prezent în permanență în fragmente, ca un paznic, (p. 27) „gândesc”, și chiar în ultimele versuri ale poemului (p. 59) „veghez asupra mea ca un salvamar deghizat”. Acest lucru îi permite să o controleze în permanență pe Marla, mașinaria infernală cu multiple fațete care îl codifică, și, în același timp, să se protejeze de ea: o protecție vitală împotriva anesteziei generale care îl înconjoară, precum spiritul care ar zbura deasupra mesei în timpul unei operații chirurgicale. Și, în consecință, asociațiile improbabile de cuvinte precum „strălucești ca o bucată de carne crudă” (p. 35) sau „ne vom costuma în oameni” (p. 19) subliniază discrepanța dintre eu și celălalt, dintre identitate și umanitate, jocul iluziilor, amintind de „Je est un autre” al lui Rimbaud, căutarea identității și a alterității în lumea lui 2020, relația cu celălalt.

Poemul este încadrat de două fragmente care par să conțină toată substanța textului: primul (p. 10) fixează pragmatic scena: „e ca o pledoarie a răsturnării în sine ... există un contract.../ se poate rezilia oricând / ... nu va dura mai mult de o cădere”.

Este anunțul planului de întoarcere în sine, rece și inexorabil. Procesul algoritmic a început deja: „nu va dura...” printr-un cod juridic, care va fi reluat mai târziu în poem: „... n-am găsit încă un avocat/ care să mă apere în fața osificării ...” (p. 21). Toate acestea sugerează o dinamică, ca o roată care se învârtă și care își va găsi deznodământul în ultimul poem, un fel de răspuns la primul fragment: „sunt un om simplu”, sfârșitul metamorfozei virtuale (pielea de șarpe de la p. 23: „dă-mi o secundă să probez pielea cea nouă de șarpe”), întoarcerea la condiția umană de bază după explo-

rarea sinelui, ca o clepsidră întoarsă la conținutul ei inițial, toate reprezentate de numărul 69, simbol al întoarcerii numărului 6 în sine.

Procesul algoritmic se regăsește și cu alte ocazii, odată aplicat timpului prezent: „astăzi ne vom costuma în oameni/ poate nu ne va recunoaște nimeni” (p. 19). Acesta este un proces colectiv. Interesantă este accentuarea acestui proces al decăderii fatale: „vom luneca... / nimeni nu va înțelege... nimic nu va răspunde sângelui nostru codat/ nimeni nu va controla degradarea” (p. 27)

Din fericire, un element echilibrează aspectul negativ al căderii, atenuat imediat de următorul fragment în care de la început se crede că poate tempera tactil cursul nefast al lucrurilor: „gândesc/ ca vom pune mâinile .../ vom ține în loc .../ gândesc că vom apuca să dăm *forward* vieții îmbrățișați”.

Procesul algoritmic, sistematic al datelor este realizat continuu: „îți voi da/ mașinile ne vor verifica.../ vom sta de partea răului.../ ne vom privi...” (p. 38). Un viitor evident, programat, un anti-vis, la fel de rece ca mașinile care dezvăluie un diagnostic nemilos prin proceduri medicale.

Gândul care rezistă exploziei cosmice ca un *firewall*, un zid de protecție, până la apoteoza finală a ultimului vers: „sunt un om treaz .../ veghez asupra mea ca un salvamar deghizat”. Acest ultim vers dezvăluie într-un fel sfârșitul călătoriei inițiatice a lui Ioan, amintește de sfârșitul călătoriei interioare a lui Rimbaud din „Corabia beată”, după atâtea peregrinări în locuri imposibile și viziuni furioase tulburătoare, după ce a navigat pe pânză, pe imensa rețea de lumi misterioase și și-a însoțit mintea în cele mai mari furtuni, poetul plonjează înapoi în realitatea cotidiană nepretențioasă, după o experiență violentă, „eu” veghind asupra sa ca un „salvamar deghizat” care ar putea spune: „astăzi / mă voi costuma...”.

Prin această operă care străbate toate momentele vieții umane, fie că e vorba de muncă, societate, joc, artă, război, rituri, psihologie, creație, împlinirea bine-lui, răul, deșertăciunea lucrurilor, sensul existenței, toate științele, Dumnezeu, se pune problema relației dintre artă și limbaj, a creării unui neolimbaj. Poate un limbaj de programare să redefină limitele operei de artă? Poate limbajul să reconstruiască realitatea în era digitală? Putem clasifica obsesia comunicativă drept o patologie modernă?

Fără a putea concluziona, atât de bogat și nelimitat este acest *pollux* poetic, la care am putea adăuga acum, la vasta sferă de *concepte M* cuprinse în această lucrare: *M* ca în *Magie*, ca în *Marla*, ca în *Magnetism*, ca în *Matematică*, ca în *Metafizică*, ca în *Mediumistică*, ca în *Mistic*, *M* ca în *Misterios*, ca în *Modern*, *M* ca în *Mateciuc*.

Dacă este foarte dureros ca cititor să încheie o misivă după o baie binefăcătoare în poezia deopotrivă revigorantă și liniștitoare, un lucru reconfortant rămâne cert: poezia are încă un viitor luminos în fața ei. Viață lungă, deci, dragă poetule!!!

Cu toată recunoștința, prețuirea și admirația unui neofit.

cartea străină

Flavius PARASCHIV

Hail Mary

Andy Weir (n. 1972) este un scriitor american de S.F-uri care a intrat cu adevărat în atenția publicului după ce romanul lui de debut din 2011 (*Marțianul*) a fost ecranizat în 2015 (filmul a fost regizat de Ridley Scott și a avut un succes enorm). În 2017 publică *Artemis*, un volum care a fost apreciat de cititori, în special pe Goodreads, o platformă dedicată cărților, unde a fost votat ca cel mai bun S.F. al anului respectiv. În 2021, prozatorul din Statele Unite a revenit pe scena literaturii cu romanul *Project Hail Mary*, un text care propune cititorilor o aventură dinamică și captivantă.

În *Proiectul Hail Mary* (Editura Armada, 2021) Pământul se află în pericol pentru că Soarele își pierde din putere, ceea ce ar putea declanșa, într-un final, o nouă eră glaciară. În tot acest timp, Irina Petrova, un om de știință (astronom), descoperă niște... puncte pe suprafața Soarelui, care, aparent, se hrănesc cu energia stelei. După alte calcule și investigații, cercetătoarea descoperă faptul că aceste puncte (care, de fapt, se vor dovedi a fi niște organisme) au lăsat o „urmă” către planeta lor de origine: Venus. Astfel, pentru a întreprinde niște analize amănunțite, Pământul va trimite o sondă spațială pe această planetă pentru a culege mostre din acest teribil devorator de energie.

Sonda își îndeplinește cu succes obiectivul, iar din acest punct intervine protagonistul Ryland Grace, un profesor de științe din ciclul preuniversitar, doctor în biologie moleculară, un (fost) specialist în domeniul lui, care este obligat să investigheze organismul descoperit pe Venus și să vină cu sugestii pentru a opri stingerea Soarelui. Acest organism, numit mai târziu „astrofag”, se hrănește cu puterea Soarelui și – mai mult decât atât – se reproduce foarte într-un ritm rapid. Totodată, nu după mult timp se descoperă că Tau Ceti, o stea similară cu Soarele, este rezistentă la astrofag. Pentru a cerceta de ce astrul respectiv are imunitate la efectele teribilului organism devorator de energie, omenirea construiește o navă spațială numită Hail Mary.

Acum debutează periplusul personajului principal. După ce o explozie ucide o parte din echipajul navei, Grace este obligat să participe la misiune, chiar dacă se opunea categoric acestei decizii.

Trebuie menționat faptul că textul este construit pe două planuri temporale. În primul rând, există o perioadă care cuprinde momentele petrecute înainte de lansarea navei spațiale Hail Mary, unde autorul american apelează la binecunoscuta tehnică a *flashback*-ului pentru a descrie cât mai convingător cum și în ce condiții profesorul de gimnaziu Ryland Grace devine astronautul care trebuie să salveze omenirea. În al doilea

rând, se poate identifica și un prezent al discursului narativ, care asigură și partea cea mai importantă a romanului.

Protagonistul, în primă fază, se trezește fără amintiri pe Hail Mary, pentru că înainte de începerea călătoriei este injectat cu un ser care-i va cauza o amnezie de scurtă durată. Treptat, își amintește ce s-a întâmplat și conștientizează faptul că de acum trebuie să ducă la bun sfârșit misiunea. Problema este că restul

echipajului a murit în timpul călătoriei către Tau Ceti, iar Grace trebuie acum să descopere singur de ce steaua nu este afectată de astrofag.

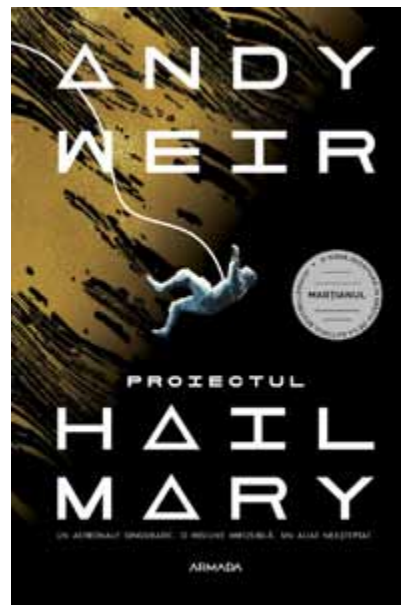
Cu toate acestea, tema salvării Pământului trece, într-o oarecare măsură, pe locul secund, pentru că textul mai introduce un personaj, unul care va aduce un plus de dinamism narațiunii. În timp ce nava se afla în orbita stelei Tau Ceti, Grace observă faptul că nu este singur: lângă

Hail Mary era o navă în care se afla o ființă extraterestră. Exact ca profesorul astronaut de pe Terra, Rocky, așa cum va fi botezat extraterestrul, a pornit într-o călătorie spre Tau Ceti pentru a afla cum și de ce steaua nu este afectată de astrofag.

Cum era de așteptat, dubletul Rocky-Ryland Grace asigură toată savoarea textului, dincolo de intriga mai mult sau mai puțin originală. Cu adevărat memorabil în *Proiectul Hail Mary* este modul în care se configurează relația de prietenie a celor doi astronauți. Dacă la început nu puteau să se înțeleagă, fiindcă nu aveau un sistem de comunicare comun, protagonistul deslușește, pas cu pas, cum funcționează limbajul noului său prieten de pe altă planetă. Într-un final, Grace va învăța singur cum să comunice eficient cu Rocky, iar cei doi își unesc resursele și cunoștințele pentru a salva de la distrugere atât Terra, cât și planeta extraterestrului.

Eforturile lor comune au un rezultat pozitiv, iar cele două personaje reușesc să identifice faptul că pe Tau Ceti există un soi de „prădător” care ține sub control numărul de organisme devoratoare de energie. După ce culeg o mostră din acest inamic natural al astrofagului, Rocky și Grace sunt nevoiți să găsească o modalitate prin care să se întoarcă acasă. Aventura nu se termină aici, iar la finalul cărții relația lor de prietenie va trece printr-o încercare notabilă...

Proiectul Hail Mary, chiar dacă nu este o scriitură foarte inovativă, atrage atenția prin naturalețea stilului și mai ales prin schimburile de replici dintre cele două personaje centrale ale textului. În câțiva ani apare și ecranizarea cărții și va interesant de urmărit cum va fi reprezentată cinematografic prietenia protagonistului pământean cu extraterestrul Rocky.

Christian W. SCHENK

Literatura exilului german

De-a lungul istoriei au existat întotdeauna scriitori care au fost nevoiți să plece în exil; chiar și în cele mai vechi timpuri, autori precum *Hippoxanax* și *Ovidiu* au fost supuși cenzurii și persecuției din partea statului. Unul dintre cei mai cunoscuți autori exilați este Dante Alighieri. Literatura din exil s-a dezvoltat ca un fenomen general în istoria literară al secolului al XVI-lea: războaiele religioase i-au forțat pe numeroși poeți protestanți să-și părăsească țările de origine catolice.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, literatura de exil politic a câștigat în importanță. Printre scriitorii cunoscuți din acest timp se numără *Heinrich Heine*, *Georg Büchner* și *Victor Hugo*. Literatura germană de exil a fost creată între 1933 și 1945, când mulți scriitori au fugit de național-socialism. Literatura exilului își formează propria epocă literară în istoria literară germană. Se conectează la *Noua Obiectivitate* a Republicii din Weimar.

Autorul alături de exilata Hilde Domin

Unde sunt eu este Germania. Îmi port cultura germană în mine. Trăiesc în contact cu lumea și nu mă vād ca un om doborât scrie Thomas Mann în 1938 în New York Times 1938!

Motivele religioase și politice au forțat scriitorii să părăsească Germania în timpul național-socialismului. Chiar înainte de venirea lui *Adolf Hitler* la putere, existau liste interzise de autori care pe motiv că scriu o literatură antigermană sau că sunt non-arieni. Aceasta era o literatură care nu se încadra în ideologia nazistă, propaganda discriminând public acești autori. Acest lucru a fost agravat de preluarea puterii de către neo-naziști pe 30 ianuarie 1933. Punctul de plecare al mișcării de exil este considerată ca fiind ziua arderii cărților din 10 mai 1933. Toate lucrările ne-ariene au fost interzise și arse. Drept urmare, mulți autori au părăsit țara.

Mulți autori au ales inițial țări europene precum Austria, Olanda sau Franța. Dar după începerea celui de-al Doilea Război Mondial în 1939, au fost nevoiți să fugă din nou spre alte destinații. Mulți și-au căutat refugiu la New York, Moscova sau Mexic. Dar nu toți autorii au părăsit Germania. Scriitori precum *Erich Kästner*, *Frank Thiess* sau *Gottfried Benn* au rămas în țară și s-au retras în așa-zisa *emigrare interioară*. Asta înseamnă că s-au opus regimului nazist, dar nu au emigrat. După încheierea războiului, între reprezentanții emigrației interioare și autorii exilați a apărut o dezbatere care a modelat epoca literaturii postbelice.

Spre deosebire de alte epoci, care au trăsături foarte caracteristice, de exemplu în ceea ce privește designul formal - adică în ceea ce privește metru, schema rimei sau utilizarea anumitor dispozitive retorice - literatura de exil nu se caracterizează prin trăsături formale specifice. Scriitorii din exil erau preocupați în primul rând de tratarea problemelor politice și sociale; nu erau interesați de experimente formale. Din punct de vedere stilistic, mulți autori au continuat drumul pe care l-au parcurs înainte de 1933 și s-au orientat către *Noua Obiectivitate* apărută încă în Republica din Weimar, care prezenta realitatea într-un mod cât mai obiectiv posibil.

Genul literar preferat al scriitorilor din exil a fost epicul, mai ales romanul. Acest lucru a avut un motiv foarte practic: romanele aveau cele mai mari șanse de a fi publicate, deoarece erau cele

mai populare printre cititorii internaționali. Pentru că autorii exilați nu puteau publica în Germania, și-au publicat lucrările la edituri străine, majoritatea în traduceri. Motivul acestor romane a fost îndreptat împotriva regimului național-socialist. Într-o măsură mai mică, a existat însă și literatură apolitică.

Situația era și mai grea pentru dramaturgi decât pentru poeți. Căci ei depindeau nu numai de publicarea lucrărilor lor, ci și de reprezentarea lor pe scenă. Au fost scrise în principal piese contemporane care criticau regimul nazist.

O formă specială de teatru care a fost stabilită în acest moment era teatrul epic. *Bertolt Brecht* și *Erwin Piscator* au dezvoltat acest gen deja în anii 1920. Teatrul epic combină genurile literare epic și dramă, adică narațiunea și forma teatrală a literaturii, de exemplu prin introducerea unui narator care prezintă evenimentele. În plus, intriga este întreruptă de comentarii și cântece. Prin

această așa-numită alienare sau „efectul V”, publicul a trebuit să adopte o distanță critică față de acțiune. Nu este vorba de efectul de divertisment, nu este vorba de compasiune sau de posibilitatea de identificare. Mai degrabă, publicul a trebuit să trateze critic ceea ce vedea. Această atitudine distanțată a fost o ruptură completă cu tradiția anterioară a teatrului.

Întrucât, spre deosebire de romane, nu existau aproape deloc oportunități de publicare, poezia a jucat cu greu un rol în literatura de exil. Multe poezii nu au apărut

decât după sfârșitul războiului în 1945. În general, poezia de exil a fost modelată de poeți precum *Else Lasker-Schüler*, *Hilde Domin* sau *Bertolt Brecht* - și aceștia erau autori care au apărut deja înainte de 1933 și, prin urmare, înainte de începutul exilului literar.

În general, au existat posibilități extrem de limitate pentru autorii din exil de a-și publica lucrările în limba germană. Din această cauză, cei mai mulți dintre ei au avut mari probleme în a-și câștiga existența. Au trebuit să se confrunte și cu probleme birocratice: cei mai mulți dintre ei au intrat cu pașapoarte falsificate sau aproape expirate și pentru că le-a fost revocată cetățenia germană, au trebuit să fie tolerați de autoritățile de imigrare. Viața lor în exil a fost astfel caracterizată de frica constantă de expulzare, ostilitate din partea populației și de grijile materiale. Acesta este un alt motiv pentru care mulți autori din exil s-au sinucis.

În poezia sa „Refugiu”, *Bertolt Brecht* ilustrează viu situația autorilor exilați. Poezia a fost scrisă în 1937. *Brecht* însuși a petrecut perioada 1933-1939 în exil în Danemarca. El descrie situația lui acolo în această poezie:

*O vâslă stă pe acoperiș. Un vânt răutăcios
Nu va duce cu el paiele.
În curtea pentru leagănele copiilor sunt
bătuți țepi.*

*Poșta vine de două ori acolo
Unde scrisorile ar fi binevenite.
Feriboturile coboară pe Sound.
Casa are patru uși pentru a putea fugi mai ușor.*

Pe de o parte, creatorul se află într-un loc sigur, la adăpost de vânturile răutăcioase - o metaforă a situației politice tulburi din Germania nazistă. Pe de altă parte, vâsla este pregătită pentru a fugi mai departe. Astfel, în prima strofă, *Brecht* reia sentimentul de nesiguranță resimțit de autorii exilați. Pentru că mai ales în țările învecinate Germaniei, amenințarea la adresa scriitorilor din exil creștea la acea vreme. În strofa a doua abordează singurătatea în exil și dorul de vești de acasă. În plus, tema evadării apare din nou aici. Prin aceasta, *Brecht* abordează unele dintre problemele autorilor în exil: **conștientizarea pericolului omniprezent și cel al singurătății.**

distanța focală

Ioan RĂDUCEA

Entuziasm al petalelor

Se recunosc, pe panourile împănate cu miniaturi care ocupă mijlocul expoziției de acuară *Petale de mai*, a conf. univ. Mihai Albu (1-10 mai 2022, Galeriile „N. Tonitza”), două tendințe. Una reprezentățională, mizând pe concentrarea impresiei într-un semn formal-colo-ristic și înaintind către estetica unei ideograme; a doua (cu mai puține piese) înclinând, dimpotrivă, către o asumare integrală a câmpului vizual, ceea ce angajează subiectul (pasăre, trandafiri, arbori în amurg) într-o contiguitate dilatatorie, care pare să facă parte din propria lor ființă.

La acuarelele, de format mai mare, de pe simeze, această dublă seducție este mult atenuată, căci se impune ideea de subiect definit (Mitropolia, Palatul Culturii, Păcurariul dar și un crîng cu ierburi înzăpezite, două cepe, un melc etc.) ce își subordonează compoziția. Se face totuși simțită, și aici, ezitarea între voluptatea utilizării extensive a spațiului plastic și dinamismul creării de centre de interes, din care se izvorască fondul ambiental. Cele mai reușite sinteze ale celor două sisteme reprezentăionale dau și lucrările cele mai bune, reconfirmând, cu strălucire, straniul realism de care este în stare tehnica acestor culori de apă, în fulgurantele sale accente cromato-tematice. *Palatul Culturii* - Iași, crescînd ca umbră în agitația de prim-plan a frunzișurilor scuturate de razele dimineții, reprezintă desigur una dintre marile așezări în duhul acuarelei a iconicalului edificiu.

Pe acest fond de entuziasm al rigorii tehnice a genului, scăderile (prin repetiții de motive, de pildă) sînt rare, „petalele de mai” trăind în tinerețea lor autosuficientă. În ceea ce privește portretistica, disonanțele nu lipsesc, căci se poate vorbi de schematism, de platitudinea comen-

zii de serie, combătute însă de percepția proaspătă, cu ricanări ironice, ca în memorabilul dublu portret, cu cățelul la mijloc, al unei perechi în vîrstă (*La Famiglia...*). Ni se propune și un tubist, cu precizarea exactă nu a figurii, ci a instrumentului purtat cu mîndrie pe pîntece, dar și un suficient de convențional peisaj rustic, *Amintiri*, personajul ținînd de funie o vițică pe imaș, pe fundal cu biserica satului. Deconectează oarecum și titlurile, candid, dacă nu anoste, prin exces de referențialitate (*Țîmpa - Brașov, Păcurari* etc.); unele dintre ele se dedau la glume, să le spunem nevinovate: *Fără grabă* - portretul unui melc în marș; *Trei* - grup de trei cireșe, dintre care două în pereche prin nodul comun al pețiolurilor, celalaltă cu pețiolul separat...

Așezat modest, în colțul din dreapta jos, la capătul parcurului expozițional, un autoportret, iarăși bun, de fapt cel mai bun dintre portrete (cu toată concurența viilor priviri ale copiilor reprezentați). Acuză și acesta orbenia luminii, care ocupă 1/3 din cadru, prelungită în lucirea frunții înalte, a nasului, a pomeților și chiar a firelor din barba încărunțită - memorabil semiprofil în monocromie, de pe vremea pandemiei, intitulat *La fereastră...*

De altfel, darul liniei lapidare și pline de forță (etalată recent, cu același umor al vigoriei expresive, în ilustrarea *Punguței cu doi bani*, a lui Ion Creangă) indică o mare deschidere către caricatură - al cărei control sistematic poate se va organiza cîndva într-o serie expozițională, aidoma celei realizate de Dan Hatmanu. În așteptarea unui asemenea eveniment, ca și a aprofundării liniilor de forță care definesc un mare acuarist, îndemnăm petalele acestei expoziții să se scuture în rodnicia realizărilor viitoare.

Teodor PRACSIU

Teatrul „Victor Ion Popa” – Bârlad Vasili Sigariov – „Guppy”

Scena bârlădeană și-a etalat în ultimii 2-3 ani predilecția pentru dramaturgia universală, clasică și modernă - fără a o ignora total pe cea românească - montând piese de Carlo Goldoni, Tennessee Williams, N. Ostrovski, Georges Feydeau, pentru ca acum să se oprească asupra unui dramaturg rus actual, Vasili Sigariov (n. 1977), oferta lui teatrală numindu-se „Guppy”, termen ce denumește un peștișor insignifiant într-un acvariu. Notorietatea autorului a trecut demult granițele țării sale și este una bivalentă, datorată, pe de o parte, valorii estetice a operei, pe de alta, tinereții aventuroase, chiar scandaluoase, consumate în „bandele care livrau droguri și prostituate”. Aceasta este desigur o etapă depășită în biografia scriitorului. Sigariov a mai fost prezent pe scena bârlădeană cu doar câțiva ani în urmă, cu o altă creație dramaturgică, intitulată insolit **Dureri fantomă**. Neîndoielnic autorul și-a demonstrat polivalența în planul artei: dramaturg, scenarist, regizor de film de lung și scurt metraj, producător, cameraman. Aflăm din surse virtuale că formarea sa intelectuală a fost sinuoasă, intersectată (ca să nu spunem scurtcircuitată) de opțiuni hazardate și renunțări intempestive sub semnul aleatoriului, pentru ca în cele din urmă să devină student la Institutul de Teatru din Ekaterinburg.

Montarea bârlădeană poartă semnătura tânărului regizor **Bogdan Hușanu**, scenografia fiind realizată de **Sandu Maftei**. Premiera se plasează în spațiul stagiunii 2021-2022, iar cronicarul semnat al acestor rânduri a văzut al treilea spectacol în ordine cronologică, joi, 5 mai 2022, în compania unui public juvenil (elevi și tineri), predominant feminin, disciplinat și generos în aplauze. Este publicul de azi și de mâine.

Dramaturgul precizează derutant sub titlul piesei sale că „Guppy” este „comedie sau tragedie în două acte”. Avem aici de a face aparent cu o contradicție în termeni, dacă judecăm prin prisma esteticii teatrale tradiționale, care împarte riguros și pedant genurile și speciile dramaturgiei. Ceea ce pare la prima vedere o provocare teribilistă se limpește la finele lecturii: suntem în ilustra paradigmă a lui Umberto Eco („opera deschisă”), iar cititorul este invitat implicit să opteze. El poate să nu gândească disjunctiv (sau - sau), ci să aleagă „mediana justă”, legitimată de istoria teatrului: tragi-comedie sau comedie tragică. Avem și un exemplu la îndemână din literatura română: Mihail Sorbul ne-a dat o comedie tragică, **Pătima roșie**, aflată, din păcate, de mai mulți ani într-o eclipsă persistentă. La suprafața scriiturii, în primul act, detectăm mărcile inconfundabile ale comediei, e drept, o comedie vătuită, în surdină, insolită, ca într-un joc de societate, ca un menueț executat grațios, de doi parteneri conștienți că rostesc două partituri premonitoare. Un lector avizat nu se va lăsa înșelat de aparente: mici semne subtile, replici cu scânteieri conotative îl avertizează că mai încolo piesa va aluneca ineluctabil în registrul grav. Vasili Sigariov este un postmodern lucid și bine temperat, pentru care granițele dintre genurile dramatice sunt fragile și permeabile. Construcția dramatică se sprijină pe aportul a doar trei personaje, pe care le menționează în ordinea indicată de autor: Tamara, 38 de ani; Pașa, 40 de ani; Leonid, soțul Tamarei, 40 de ani. Trei oameni aflați la jumătatea vieții, dacă judecăm lucrurile convențional, strict aritmetic (fără a introduce în ecuație imponderabilele nefaste ale destinului), despre al căror trecut nu aflăm nimic (exceptând-o pe Tamara, care face mici retrospective despre viața ei la țară), s-au întâlnit prin forța sorții și pe durata cătorva ore își devoalează miezul sufletească, fie candid, fie odios.

Indicațiile scenice din uvertura piesei sunt de un cert interes. În stilul lui Eugen Ionescu (la ilustrul dramaturg româno-francez totul era... englezesc), la Sigariov totul este **obișnuit**: universul, planeta noastră, țara, orașul, casa, apartamentul, atmosfera, situația și, desigur, un bărbat și o femeie, obișnuiți și ei. Singura notă deosebitoare, evident trăsniță: bărbatul are patru dungi la pantaloni, detaliu insolit, dar personajul nu se laudă cu așa ceva pentru simplul motiv că nu este conștient de existența dungilor. Iar dacă ar fi conștient, tot n-ar putea schimba nimic fiindcă aceasta este soarta lui. Cititorul înțelege că autorul are în vedere spectrul fatalității, sub care se află de altfel toate cele trei personaje. Tamara se particularizează și ea, fiind singura femeie care poartă la mână o brățară de cupru ce are darul să optimizeze circulația sanguină. Cel puțin așa se spune. Cei doi interlocutori sunt Tamara și Pașa, femeia și bărbatul, Ea și El, un posibil cuplu adamic, deși autorul nu gândește în cheie mitic-religioasă. Întâlnirea celor doi stă mai degrabă sub semnul hazardului existențial. Tamara și Pașa discută îndelung, pe toată întinderea actului I, debătând banalități cuminți și prudente, pe ton civilizat, stăruind asupra unor amănunte cu semnificație limitată: Pașa dorește să desfacă o sticlă de vin și are nevoie de un tirbușon; femeia, ușor buimăcată și distrasă, nu-l găsește și-i aduce un desfăcător de conserve, apoi o șurubelniță, apoi un baros (sic!) pentru a lovi în șurubelniță. Din mărturisirile Tamarei aflăm că este cusătoreasă: coase acasă cearșafuri și fețe de pernă, iar soțul ei le vinde colegilor de muncă. Pe când Leonid (cu numele de alint Lionea sau Lionecica) era student, a venit la țară la cules cartofi și acolo a cunoscut-o, i-a făcut curte, apoi ea a rămas gravidă, el a cerut-o de nevastă după o întrevedere contondentă cu tatăl ei. Apoi s-a născut Lizuca

și pe când avea trei ani fetița a fost mușcată de o căpușă în pădure și a murit. Pierzând copilul, femeia are sentimentul că este o ființă de prisos și se culpabilizează într-un mod mai puțin obișnuit, acceptând toate umilintele într-o căsnicie în care bărbatul i-a anulat personalitatea. În sat, la părinți, scria poezii pe un caiet, dar - fatalitate - mai târziu soțul l-a aruncat socotindu-l maculatură. Tamara este o soție de o inocență angelică, iar confesiunile ei în fața lui Pașa frizează sublimul. Lionea o ceartă pentru orice fleac și ea acceptă fără să crâcnească. El scutură scrumul de țigară în palma femeii. Înclinată spre autoflagelare, în fața oaspetelui este gata să primească în palme lichidul fierbinte al unei infuzii. Se consideră proastă. Lionea, care este deștept, e cel care a salvat-o și tot el i-a dăruit brățara de cupru. Ba chiar, odată, i-a adus în dar un săpun, pe care apoi... l-a luat cu el la serviciu. La spectacolul solistei Sofia Rotaru, Lionea a fost singur fiindcă exista un singur bilet; el uită sistematic ziua de naștere a Tamarei. În dialogul cu Pașa este evidentă capacitatea de autoiluzionare a Tamarei. Ei beau ceai. Femeia spune cu eternul ei aer serafic: „Ne vom imagina că-i vin”. Și continuă, evocând momente mai vechi: „Iau o bucătică de pâine și-mi imaginez că e ciocolată”. Și, desigur, pâinea devine dulce. E ziua. „Dar noi ne vom imagina că e seară”. Sau, aprinzând o lanternă: „Să ne-o imaginăm că e o lumânare”.

Crudul Lionea o alintă diminutivul „Gupita”. Este o ironie amară aici. Cândva au avut un acvariu cu pești, dar demoniul Lionea a băgat fierbătorul și i-a fier pe toți.

Subtextual, prin ricoșeu, așa cum rezultă din dialogul Tamarei cu Pașa, un bărbat cvasinecunoscut, un dialog al maximei inocențe, suntem de fapt în faimoasa ecuație dostoi-

Foto: „Guppy” de Vasili Sigariov. În fotografie, de la stânga la dreapta: Cristian Todica, Bogdan Manolache (Pașa), Oana Florea (Tamara), Simon Salcă-Jr. (Leonid)

evskiană: Lionea și Tamara, călăul și victima, demonul și ingerul. Tamara se consideră urâtă fiindcă așa a decretat Lionea. În antiteză, Pașa o consideră foarte frumoasă. Ea nu se socotește normală, ci „cu defect”, prin forța unui edict conjugal al entității masculine: „Întotdeauna eu sunt de vină!” - rostește sentențios Tamara, generalizând tragic: „Mie tot timpul mi se nimeresc lucruri cu defecte. Probabil că și eu sunt cu defect”.

Ambianța calm-sentimentală a actului întâi se schimbă brusc (cei doi tocmai voiau să se sărute) în momentul când din dulap apare Lionea. Treptat, un adevăr pe cât de crud pe atât de prozaic se devoalează: Lionea l-a convins pe Pașa, coleg de serviciu, să se autoinvite în domiciliul conjugal pentru a testa fidelitatea femeii. Soțul a estimat greșit posibilele consecințe ale dialogului Pașa-Tamara: cei doi și-au descoperit compatibilitatea sufletească („suflete pereche”, după judecata populară), buna lor credință și decizia lui Pașa e de a salva cumva femeia din acest supliciu conjugal.

Guppy este așadar **peștișorul din acvariu**. Orice acvariu reprezintă un spațiu închis și fiecare vietate găzduită/incarcerată îi resimte limitele, fie și instinctiv. În planul umanului, Tamara este „peștișorul”: claustrată în spațiul conjugal de un soț cinic și cu apetit demonic. Argumentul inatacabil al femeii - o „sclavă” devotată lui Leonid - Lionea - Lionecica, într-o contemporaneitate postmodernă, în care absurdul existențial este mai straniu ca oricând - este acela că bărbatul a luat-o de la țară și a adus-o la oraș.

În actul al doilea se reconstituie, formal, clasicul **triunghi amoros**. Ieșit din dulap, Lionea dă un savuros spectacol de cinism și cruzime. Își clamează teatral și fals disperarea: „Cum să trăiesc mai departe?” Adică încornorat de soția adulterină. Și începe să plângă. „Narcotizată”, Tamara vede în el un romantic, numai că bărbatul îi cere să părăsească domiciliul conjugal, iar ea nu are unde să se ducă. Lionea îi îndeasă lucrurile într-o valiză, îi bagă în buzunarele hainei cioburile unor pahare sparte, îi dă mașina de cusut precum și biletul de tren. Totul a fost deci planuit anticipat, cu o grijă pedantă. La replica melodramatică a femeii, „Ne iubeam!”, el răspunde brutal: „Eu pe tine? Ferească Dumnezeu! (își face cruce). N-a fost așa ceva. Nimeni nu te-a iubit. Nimeni niciodată nu te-a iubit!” Și mai încolo: „Ești o țărăncă. Proastă, slută și urâtă (...)

Nici măcar nu ești femeie, ești un Guppy! (...) Ești un șoarece-broască”.

Reîntors după o plecare precipitată, Pașa o cere pe Tamara de soție, spre hazul sardonice al soțului. Numai că împărțirea averii se va face la judecatorie, precizează ritos Pașa, ceea ce stârnește furia isterică a lui Lionea: „Ticălosule, libidinose, vierme, hybrid (...) mucos, putoare!...” Pașa, unealta lui Lionea în tentativa acestuia de a scăpa de nevastă, a avut o iluminare și a înțeles manevrele murdare ale colegului de muncă. Tamara este ezitantă, pe linia fragilă ce delimitează cele două opțiuni: să rămână cu Lionea sau să plece cu Pașa. Într-o clipă tensionată, îl lovește în cap cu sticla pe Pașa. Șansa ei la fericire s-a năruit. Lionea continuă să joace același teatru ieftin, fals declamativ, repetând ca un automat: „În numele fetei noastre”. Cercul se închide, vraja s-a risipit; soțul se întoarce la ecuația conjugală dintâi: „Ce-avem de nevastă?” Proba cinismului extrem: își va trimite soția la plimbare pentru o noapte. Cititorul înțelege că și va aduce o damă disponibilă drept consolare. Notațiile finale sunt revelatoare.

Sfîdând canonul dramaturgic tradițional, Vasili Sigariov pecetluiește, în stilul prozei, destinul personajelor sale: Tamara va lucra la atelierul „Alionușca”; se va înțepa la deget cu un ac și va muri în urma infecției. Autorul notează sarcastic: „În certificatul ei de deces, la cauza morții, vor scrie: infarct. Vor face asta ca să nu strice reputația județului în privința bolilor infecțioase”. Soarta lui Pașa a fost „mai puțin tristă”, notează laconic autorul. Despre Lionea nu merită să vorbim: „Dumnezeu să-l judece”. Iată „cheia” **operei deschise**. Cititorul/spectatorul vor evalua în deplină libertate de spirit caracterul și morală acestor personaje. Dramaturgul are în cuprinsul piesei și câteva referințe culturale: Pușkin, Sofia Rotaru, David Copperfield, Beria, Watson, „scutierul” lui Sherlock Holmes, Anna Karenina, mai de fiecare dată în contexte ironic-sarcastice.

Calitatea traducerii este bună, minus unele inadvertențe: **C.A.P.** în loc de **colhoz**, specific spațiului sovietic; județ, unitate administrativ-teritorială inexistentă în Rusia; oscilații ale persoanelor verbale în formulele de adresare: când pluralul politeții, când singularul familiar.

Scenografia satisface adecvat cerințele montării, în sensul economicității, eficienței și al expresivității. Preludiul, sugestiv, a constat într-o cortină semi-transparentă, pe care erau proiectați peștii dintr-un acvariu, aluzie la semnificativul titlului. Un interior auster, cu strictul necesar: o canapea, scaune, o masă, dulapul fatidic, încă o măsuță, un radio, plus alte obiecte benigne compun un interior banal și previzibil, adică **obișnuit**, cum zice autorul. Mă așteptam ca uvertura muzicală, pe fondul căreia intră în scenă Pașa, să ne inunde cu sunuri rusești, dată fiind originea dramaturgului, dar n-a fost să fie. Ritmul săltăreț sugera, dimpotrivă, occidentalul emancipat. Regizorul a operat incizii în text, mai cu seamă în prima parte, ceea ce s-a răsfrânt asupra întregului, spectacolul întinzându-se doar pe durata unei ore și zece minute. Este o opțiune pe care directorul de scenă o poate justifica estetic, în numele libertății de creație, ceea ce descurajează orice posibilă obiecție. **Bogdan Hușanu** a cântărit probabil cu atenție variantele de final și a optat pentru unul fericit: Tamara va pleca definitiv cu Pașa, lăsându-l singur pe veninosul cinic Leonid. Inevitabil a dispărut și epilogul propus de autor. Sigariov a socotit că femeia trebuie să-și poarte crucea până la capăt în aerul conjugal irespirabil. Modificarea regizorului este una importantă și ar fi fost interesantă opinia dramaturgului dacă acesta s-ar fi aflat în sală.

Oana Florea joacă rolul Tamarei și a reușit să întruchieze o femeie obișnuită, calmă, îndatoritoare, ce nu declanșează, din păcate, tensiune existențială și nu încarcă aerul cu nefericirea ei uriașă, pe care eroina nu pare s-o conștientizeze. Cu excepția caznelor lui **Bogdan Manolache** (Pașa) de a scoate dopul sticlei cu vin - moment supralicitat - dialogul Tamara-Pașa rămâne la cota medie de interes și nu prevestește nici posibila apropiere afectivă dintre cei doi, nici „explozia” de bătănie și cinism ale lui Leonid, ieșit brutal din dulap. Posibilul sărut s-ar fi cuvenit pregătit cu atenție, fiind vorba de compatibilitatea sufletească a ineditului cuplu, de comuniunea de gândire și simțire. **Bogdan Manolache** are iteli adolescentine, nu toate în consens cu rostul său scenic, dar punctează de multe ori expresiv, „acoperindu-și” estetic eroul. **Simon Salcă-Jr.** (Leonid) este când grosier și pătimaș, când ironic și insinuant, izbutind până la urmă să contureze un soț fals ultragiatic, fals atins de șocul presupusei infidelități a soției lui.

Dacă spectacolul pierde în nuanțe și estompează antitezele caracterologice, câștigă întrucâtva prin fluentă și coerență. Regizorul - simplă sugestie cronicărească - trebuie să ceară mai mult de la actorii săi, pentru ca aceștia, asumând sensurile-cheie ale textului, să poată juca adânc, tensionat, sfâșietor, suav, sensibil, vehement, ritos, tulburător, drama omului modern, tradusă prin înșingurare, alienare, absurd, incomunicare, neliniște, angoasă, în conformitate cu piesele verticalizate. Este singura șansă a instituției teatrale de a ieși din penumbra anonimatului cumințe în lumina seducătoare a succesului durabil.

Victor DURNĒA

C. Stere „în literatură și artă, în filosofie și morală...”

(urmare din numărul precedent)

Confesiunea se încheie cu o impresionantă, patetică profesiune de credință, ce conține accente critice la adresa socialismului „de flașnetă”¹.

Dar „Observatorul ipocondric” pune pe hârtie și „notițe” ce sapă la temelia eșafodajului. Așa, de pildă, unele exagerări duc în vecinătatea neadevărului (politicieni de vază și toți profesorii de economie politică din Anglia ar fi socialiști, iar în Rusia „întreaga literatură e *poporanistă*”, începând de la oameni ca prințul A. Vasilciov [...]), ca celebrul romanțier Leon Tolstoi și încheind cu cel din urmă redactor al vreunui ziar provincial²). Consecințe mai grave are observația potrivit căreia nici mișcarea din Anglia, nici poporanismul rusesc nu se datorează calităților morale ale persoanelor ori ale națiunilor în cauză, ci doar condițiilor social-politice locale, ceea ce conduce la concluzia că în România nu există acele condiții „care au silit pătura cultă în Englitera și Rusia să-și însușească chipul și asemănarea mai omenești”, concluzie ce contrazice atât articolele anterioare, cât și pe altele ce vor urma.

Apariția „Evenimentului literar” și participarea lui C. Stere la conducerea sa fac ca el să devină, am zice, publicist profesionist³, dar îi va impune și o luptă pe baricade ce nu erau cu totul ale sale.

Pilduitor este chiar articolul *Arta socială*⁴. Rostul lui – se declară de la început – este doar să completeze programul *Calea noastră*, citând opinii similare venind de la occidentalii Charles Letourneau, Paul Ernst, P. Landauer, Emil Reich ori de la un redactor al oficiosului partidului socialist german. Selecția însă derutează, căci, de exemplu, arătând poziția lui Emil Reich, considerat „luptător pentru *arta socială*” („*problema artei* este să se ocupe cu luptele sociale ale momentului”), i se opune o replică din „Die Neue Zeit”, ce neagă existența pentru artă a unor „probleme” (sarcini, misiuni) și afirmă că, dacă „arta e strâns legată de viața socială și trece prin aceleași schimbări”, totuși „societatea nu cunoaște țintă, tot astfel și artă”. (Ceea ce socialiștii ortodocși nu ar fi subscris.)

Pasul următor este propovăduirea poporanismului în chip mai direct. Cel dintâi articol în acest sens, *Un Maupassant rus*, e o scurtă prezentare a lui Gleb Uspenski, pomenit ca scriitor poporanist în „notițele Observatorului ipocondric”. Nu se insistă însă asupra operelor sale literare, ci asupra ideilor lui politice. (Faptul că „el începu lupta contra capitalismului, în numele intereselor țăranilor...” nu spune totuși prea multe, iar ceea ce s-ar fi silit să dovedească în *Puterea pământului*, anume că există „forme ale vieții țăranului rus așa de înaintate, încât poporul rus ar putea trece la un grad superior de civilizațiune, fără ca Rusia să fie nevoită să treacă prin perioada capitalistă, trecută deja de țările Europei occidentale” fusese pus în circulație de teoreticienii mișcării, precum Mirtov – P. Lavrov.)

Mai amplu (în două părți), *Limba literară* (primul articol semnat cu pseudonimul C. Șărcăleanu) abordează o problemă ce preocupase și pe cei de la „Contemporanul”, care, așa cum va arăta G. Ibrăileanu în *Spiritul critic în cultura românească*, pentru a se face înțeleși de „masele populare”, optaseră pentru un fonetism lărgit, dând larg „drept de cetate” regionalismelor. Nu este exclus ca aici să se ia atitudine chiar împotriva acelor exagerări, întrucât C. Șărcăleanu cere ca „purificarea limbii literare să nu fie un rezultat al născocirilor dibace ale unei pături subțiri de oameni culti și literați, ci a unei încurcări îndelungate a[le] înrăuririlor culturale din sus în jos și din jos în sus, un rezultat al lucrării împreună pe terenul social, cultural și intelectual a maselor muncitoare, dintr-o parte, și a păturei culte *poporaniste*, în înțelesul cel mai nobil al cuvântului, dintr-alta.”

Mai departe merge C. Șărcăleanu în articolul *Ce cerem de la artiști?* Aici sublinierea caracterului social al artei (cu recurs la autoritatea lui J.-M. Guyau) conduce la negarea teoriei „artei pentru artă” (ceea ce făcuse mai demult „Contemporanul”), dar și la formularea unor condiții minime, „datorii”, impuse de nivelul scăzut al „mediului” românesc. „Conștiința acestor datorii – scrie C. Șărcăleanu – ne va călăuzi în activitatea noastră pur literară, în aprecierile și judecățile noastre. [...] Acesta e *minimul* de cereri pe care-l putem face artiștilor.” În acest *minim* intră: „iubirea sinceră pentru popor, apărarea intereselor sale, lucrarea cinstită spre a-l ridica la nivelul unui factor social și cultural conștient și neatârnat”... „Cererile” făcute artiștilor constituiau programul săptămânalului, care putea fi rezumat prin „eticheta” sau cuvântul susceptibil să fie „înscris pe steaguri” – *poporanism*. Înlesul acestuia – se promitea în final – „va fi explicat mai larg într-un alt articol”.

„Explicația” va întârzia o vreme, venind abia prin articolele *Poporanismul* și „*Popor[anism]ul în artă și literatură*”. Cel dintâi dezvăluie chiar de la început că poporanismul e un „fenomen social mai întins și mai însemnat [...] născut

în Rusia”, de unde autorul găsește „de cuviință a[-l] *răsădi la noi*”. [subl. n]

Spre a-și justifica inițiativa, C. Șărcăleanu relatează pe scurt nașterea „fenomenului” rus (așa cum o făcuse și „Observatorul ipocondric”), accentuând însă faptul că „idealul” primilor poporanisti fusese socialist, că ei au fost „apostoli ai socialismului” în „masele muncitorilor inerte și nepăsătoare”, pe care „încearcă să le lumineze și să le organizeze” cu „un entuziasm și un devotament” ce „au creat acolo o atmosferă cu totul deosebită mai în toată pătura cultă și toată literatura de admirațiune și dragoste pentru popor”. „Acesta – continuă el – și este *poporanismul*. El e mai mult un sentiment general, o atmosferă, cum am zis, intelectuală și emoțională decât o doctrină și un ideal bine hotărât”. Din analiza lui sunt identificate „elementele constitutive”, care nu sunt altele decât „cererile” făcute artiștilor, și anume: „*iubirea nemărginită pentru popor* – sub care se înțelege totalitatea concretă a maselor muncitoare și producătoare –, *apărarea devotată a intereselor lui, lucrarea entuziastă și sinceră spre a-l ridica la înălțimea unui factor social și cultural conștient și neatârnat*”. La aceasta se adaugă și un „substrat teoretic” ce constă în câteva „idei”, preluate din *Scrisorile istorice* ale lui Mirtov (P. Lavrov): „1) că poporul *numai el singur are dreptate*, că el, veșnicul martir, veacuri întregi a muncit și a vărsat sângele său pentru a rădica pe umerele sale întreaga clădire socială, și 2) că toate păturile superpuse au, din pricina aceasta, față cu poporul o *datorie atât de mare, că, dacă ar dori sincer să o plătească, n-ar putea, cu toate jertfele, cu tot devotamentul și abnegația lor, să plătească măcar procentele*.”

În final, se trag concluzii, dintre care interesează mai mult cea care lămurește raporturile dintre socialism și poporanism. „Poporanismul, ca fenomen social, – spune C. Șărcăleanu – e și mai îngust, și mai larg decât socialismul. *Mai îngust*, pentru că cuprinde numai pătura cultă; muncitorii și țăranii socialiști vădit că nu pot fi și nu-s poporanisti; și *mai larg*, pentru că, dacă toți socialiștii din pătura cultă sunt poporanisti, nu toți poporanistii sunt socialiști, deoarece, pentru a fi socialist, un poporanist, pe lângă elementele arătate mai sus, ar trebui să aibă încă ceva: o teorie istorico-socială și un ideal foarte bine hotărât”. (E de notat pasul înapoi față de „Observatorul ipocondric”, indignat de ostilitatea socialiștilor ortodocși față de țăranii „mici burghezi”!) Rămăs dator cu justificarea inițiativei sale de „a rădădi” poporanismul rus în România, C. Șărcăleanu o abordează chiar în incipitul articolului „*Popor[anism]ul în artă și literatură*, afirmând că „e multă asemănare în această privință între Rusia și România”. După ce le detaliază⁶, publicistul conchide că ele trebuie „să producă și un rezultat asemănătoriu”. În acest sens, continuă el, „de fapt, avem și noi un *poporanism*, deși mai puțin energic și mai puțin pronunțat ca în Rusia”. Prin urmare, el nici nu trebuia „răsădit”, ci doar mai bine nutrit.

După ce reia „elementele constitutive” ale poporanismului, C. Șărcăleanu definește principiile lui „în ordinea politică”, pentru ca apoi să treacă la „rolul” lui în artă și literatură. Reamintind „minimul de cereri făcute artiștilor”, subliniază cele „două manifestări principale” ale poporanismului în literatură, și anume: „1) el ne face pe noi să *iubim* poporul și să-l cunoaștem mai bine; [2]) el contribuie direct la *luminarea și ridicarea* poporului, prin o literatură adevărat *populară*”.

Cu micile lor inexactități și contraziceri, cele două articole puneau temeliile unui curent deosebit de cel al cărui exponent era C. Dobrogeanu-Gherea. La aceasta contribuie și eseurile „*Omul perfect*” (cu ideea paradoxală a modernului și citadinului „om unilateral”, căruia i se opune țăranul din poezia lui G. Coșbuc sau din proza lui I. Slavici – om multilateral, „perfect”) și *Palissot și palissotism*, un medalion caricat al criticului invidios.

Din păcate, la „Evenimentul literar” nu s-a mers mai departe. Iar forța de percucie a acestor texte programatice a fost diminuată, tot grupul intrând în menționata polemică dintre „Adevărul” și „Vieața”. C. Stere dă astfel mai întâi articolele „teoretice” *Filosofia tendințelor sociale în artă*, „*Motivele în artă și Omul și natura*. În fapt, părți largi din primul și din al treilea articol sunt preluate din mai vechile „încercări filosofice” scrise în închisoarea din Tobolsk în anii 1889–1890. Deși se pornește de la idei formulate nu de „clasicii” „socialismului științific”, ci de Auguste Comte, A. Fouillée, A. Riehl, Lester F. Ward („utilitarismul social al Științei”, în analogie cu care ar fi și acela al Artei), deși se evită termeni esențiali din limbajul marxist (proletariat, luptă de clasă), *Filosofia tendințelor sociale în artă* se circumscrie practic „criticii socialiste”. (Definiția „artei celei mai înalte și mai înălțătoare” drept artă „tocmai cu acele tendințe ce servesc idealului omenirii fericite” amintește fără greș pe cea a lui Gherea. La fel afirmația conform căreia „cele mai nobile tendințe ale veacului nostru le putem găsi numai în rândurile celor cari, pentru

momentul de față, ne reprezintă omenirea conștientă de sine, în rândurile muncitorimii deșteptate, în rândurile mulțimei dezmoștenite și obijduite”, precum și încrederea nedezmîntată în victoria finală a acestei „mulțimi”).

Articolul „*Motivele în artă*” răspunde direct unor critici aduse în „Vieața” cronicilor consacrate (în „Evenimentul literar”) de G. Ibrăileanu și Raicu Ionescu-Rion unor cărți ale lui Traian Demetrescu. Va urma un lung șir de riposte ale lui C. Stere, unele scrise împreună cu G. Ibrăileanu și semnate Ș-V sau Verax, precum *Rătăcirile d-lui Vlahuță sau Jalnica poveste unde se poate vedea cum un artist poate să iasă din propria piele, Cum rămâne?, Cum a rămas? Ultimul cuvânt, Ce cădere!* și alte numeroase articole ori note.

În genere, intervențiile lui C. Stere (singur ori în colaborare) deplasează discuția de pe terenul fixat de A. Vlahuță pe cel al teoriilor, cu proclamarea adevărului absolut al tezelor socialiste (autorități invocate fiind A. Comte și W. Wundt!). Sunt speculate contrazicerile directorului revistei „Vieața” – „ieșirea din propria sa piele” (adeziunea sa anterioară la socialism, admirația față de Gherea, cererea adresată confrăților de „a cânta suferințele românilor subjugăți”, așadar de a face „artă cu tendințe naționaliste”), se încearcă a-i minimaliza demersul, reducându-l la „vorbărie goală” sau la „baterea apei în piua”. Se adaugă apoi fabricarea unor vini și recursul la o multitudine de cuvinte și expresii jignitoare, susținând însă mereu că tabără opusă se dedă la insulte. Astfel, Vlahuță ar recurge la incitări – „strigăte de «săriți, pă ei»”, caută „sprijin în așa-numitul «bun simț» al turmei burgheze ... cu băta în piept și vociferări nearticulate, cu insulte grosolane și nesărate la adresa muncitorilor”, vrea să bareze drumul socialismului universal („doi literați români se [cred] în stare prin pornografia și *jocuri de cuvinte* să puie o stavilă curentului măreț al regenerării ce zguduie acuma întreaga lume”, „îndrăzneț plan de-a pune o cruce peste tot ce s-a făcut și se face de milioanele de luptători ai proletarietului conștient și dornic de dreptate și fericire”), „nu s-a sfîșit, spre a combate socialismul, întâi să împrăștiie în public, cu ajutorul nevastei și al altor femei, niște obscenități nemaipomenite, tipărite cu litere ebraice, iar când a fost prins cu mâna în sac, a luat o poziție eroic de nerușinată și cinică”, face „opinteli necuviincioase și copilărești”, face parte dintre „oamenii cari nu se opresc înaintea unor astfel de murdării și, pe urmă, ca să se eschiveze de la răspundere, nu se opresc înaintea unei *minciuni* atât de grosolane și unui *falș* atât de ordinar”, este „pornograf, calomniator, mincinos, falsificator...”, „grandomania [sa] *prefăcută* este pur și simplu un caraghiozlaş”, revista sa este „pornografică”, „o manifestare de decădere morală și de generare” etc. etc.

Astfel C. Stere și G. Ibrăileanu și-au făcut renume de polemisti redutabili, dar promovarea poporanismului a stagnat, dacă nu chiar a regresat. Este ceea ce relevă și un lung articol al lui C. Șărcăleanu, în patru părți, al cărui titlu, *Arta și poporul*, făgăduia o revenire la tema propovăduită inițial. Sub el stătea însă doar o detaliată dare de seamă asupra lucrării *Panem et circenses*, în care autorul, Emil Reich, urmărea imaginea „claselor dezmoștenite” în artă de-a lungul secolelor.

În aceeași notă sunt și colaborările lui C. Stere la „Lumea nouă” din noiembrie 1894. Dacă *Basmul cocoșului roș* punctează din nou fazele polemicii în jurul „artei socialiste”, în schimb „foiletoanele” sub genericul *Din carnetul unui vizitor* reiau și ele fragmente din mai vechile „încercări filosofice” (acum axate pe „venirea”proletariatului” sau pe ideea că știința este „ireligiunea” viitorului).

Ulterior, C. Stere se manifestă cu totul rar ca publicist pe teme culturale: în 1897, dă la iveală în revista „Arhiva” o mare parte din vechile „încercări filosofice”, iar mai târziu, în 1902, cele șase „caracteristici literare”, în care însușirile scriitoricești ale „Observatorului ipocondric”, precum și cunoștințele relativ bogate asupra literaturii franceze sunt utilizate pentru a arunca blamul asupra unor adversari politici.

(va urma)

¹ Confesiune pe care nu o reproducem pentru a economisi spațiul.

² Pentru C. Stere, așadar, termenul *literatură* nu desemnează acum doar beletristica!

³ El dă din ianuarie 1894, număr de număr, editoriale, articole și note, eseuri etc.

⁴ Nu este semnat, dar foarte probabil este al său.

⁵ G. Ibrăileanu, *Opere*, vol. I, ediție îngrijită de Victor Durnea, București, Academia Română - Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2014, *passim*.

⁶ „Toată viața noastră culturală și socială e determinată de curentele intelectuale și sociale ale Apusului”, „elementele sănătoase ale păturei culte [...] n-au alt punct de reazăm decât în muncitorimea batjocorită și prăpădită [care] e cât se poate de inapoiată”.

⁷ El „se manifestă prin aplicarea vechiului adevăr că «nu omul e făcut pentru sâmbătă, ci sâmbăta pentru om»; factorul determinant devin masele *concrete* ale muncitorimei, cu toate interesele ei culturale, economice și sociale – de care trebuie să țină seamă toate programele politice – și nici într-un caz aceste mase nu se pot considera ca un simplu material de experimentație pentru aplicarea formulelor abstracte a[le] vreunui program, oricare ar fi el: *program pentru popor și nu popor pentru program*”.

⁸ Cu sensul fr. *l'avènement*.

Rabindranath Tagore

– Păsări rătăcitoare (1916) (II)

(continuare din nr. 9, septembrie 2021)

„Tocmai această căutare a lui spre a descoperi adevărata relație dintre credință și gândire îl face pe Tagore să se distingă ca un poet cu o bogată înzestrare, caracterizat printr-o mare profunzime de gândire, dar mai ales prin căldura sentimentelor și prin puterea tulburătoare a limbajului său figurativ. Rar de tot se ajunge în domeniul literaturii imaginative la o gamă și o diversitate atât de mare de note și culori, capabile să exprime cu egală armonie și grație emoțiile fiecărei stări de spirit, de la chemarea sufletului către veșnicie până la bucuria poznașă trezită de un copil nevinovat care se joacă.”*

182

SUNT ca drumul la vreme de noapte ascultând în tăcere pașii amintirii.

183

CERUL înserării îmi apare ca o fereastră, ca o lampă aprinsă și ca așteptarea care o însoțește.

184

CEL care e prea ocupat să facă bine nu găsește timp să fie bun.

189

CÂINELE de companie suspectează universul că ar complota să-i ia locul.

190

STAI liniștită, inima mea, nu îți ridica în aer praful
Lasă lumea să-și găsească drumul către tine.

192

FEMEIE, în râsul tău răsună muzica fântânii vieții.

193

O minte articulată doar pe logică e ca un cuțit numai tăiș.
Face că mâna care-l folosește să sângereze.

194

DUMNEZEU iubește luminile lămpilor oamenilor mai mult decât propriile lui stele.

195

LUMEA aceasta e lumea furtunilor năprasnice ținute în frâu de muzica frumuseții.

197

ATINGÂND poți ucide, ținându-te deoparte poți lua în stăpânire.

198

ȚĂRĂITUL greierului și susurul ploii se strecoară către mine prin întuneric, ca foșnetul viselor din tinerețea mea apusă.

203

ZIUA, cu zarva acestui neînsemnat Pământ, înăbușă tăcerea tuturor lumilor.

206

FĂ să nu mă așez greșit în lumea mea ca să nu o stănesc împotriva-mi.

208

FIE ca vremea când stau fără a face ceva, atunci când nu am nimic de făcut, să ajungă să fie senină în adâncurile sale de calm ca o seară la țărmul mării când apele sunt tăcute.

211

MÂNA dreaptă a lui Dumnezeu e blândă, îngrozitoare e însă mâna sa stângă.

213

ÎNTUNECIMEA nopții e un sac ce dă pe dinafară cu aurul zorilor.

214

DORINȚA noastră împrumută culorile curcubeului bietelor ceturi și aburi ai vieții.

215

DUMNEZEU așteaptă să își recâștige propriile flori în chip de daruri din mâinile oamenilor.

216

GÂNDURILE mele triste mă tachinează întrebându-mă care le e numele.

219

OAMENII sunt cruzi, dar Omul este bun.

221

FURTUNA e ca strigătul vreunui zeu îndurerat a cărui dragoste e refuzată de Pământ.

222

LUMEA nu se scurge fiindcă moartea nu e o fisură.

223

VIAȚA e devenit mai plină prin iubirea pierdută.

226

CEI care au totul în afară de tine, Doamne, râd de cei care nu au nimic în afară de tine.

238

GÂNDURI sfoase, nu vă fie frică.
Sunt un poet.

242

VIAȚA aceasta e traversarea unei mări unde ne întâlnim pe aceeași corabie îngustă.
Prin moarte ajungem la țărm și ne îndreptăm către lumile noastre diferite.

245

CÂNTECUL păsărilor este ecoul luminii dimineții revărsat de Pământ.

247

„O, Soare, cum aş putea să-ți cânt și să mă închin în fața ta?”, întrebă micuța floare.
„Prin simpla tăcere a purității tale”, răspunse soarele.

248

OMUL e mai rău decât un animal atunci când e un animal.

249

NORII întunecați devin flori ale raiului când sunt sărutați de lumină.

255

GĂSEȘTE-ȚI frumusețea, inima mea, prin mișcarea lumii, ca luntrea ce are grația vântului și a apei.

263

ACEASTĂ tristețe a inimii mele e ca voalul ei de mireasă.
Așteaptă ca noaptea să îi fie îndepărtat.

269

AM aflat rosturile simple ale șoaptelor tale în flori și în lumina soarelui – învăț-mă să deslușesc cuvintele tale în dure și moarte.

273

CÂND voi fi plecat, lasă gândurile mele să vină la tine, asemeni luminii care stăruie după asfințit la marginea tăcerii înstelate.

278

PĂSTREAZĂ-MI un cuvânt în tăcerea ta, o, Lume, atunci când nu voi mai fi, „Am iubit”.

279

TRĂIM în această lume când o iubim.

280

LASĂ-I pe morți să aibă veșnicia faimei, dar pe cei vii lasă-i să o aibă pe cea a iubirii.

286

DU-MĂ către miezul tăcerii tale pentru a-mi umple inima de cântec.

292

NORI vin plutind în viața mea din alte vremuri nu spre a mai aduce ploaia ori a mai vesti furtuni, ci pentru a da culoare cerului meu la asfințit.

293

ADEVĂRUL stârnește împotriva sa furtuna care îi împrăștie semințele în lung și-n lat.

294

FURTUNA de azi-noapte a încununat această dimineață cu o pace aurită.

296

BINECUVÂNTAT este cel a cărui faimă nu strălucește mai tare decât adevărul său.

300

DUMNEZEU așteaptă ca omul să-și recapete copilăria prin înțelepciune.

302

LUMINA ta de soare surâde zilelor de iarnă ale inimii mele, neîndoiindu-se vreodată de florile ei de primăvară.

303

PRIN dragostea lui, Dumnezeu sărută finitul, iar omul, infinitul.

„Pentru a duce cu bine la capăt misiunea vieții sale, Tagore s-a perfecționat printr-o cultură cu multe fațete, atât europeană, cât și indiană, extinsă și desăvârșită prin călătorii în străinătate și prin studii avansate la Londra. În tinerețe, a străbătut în lung și-n lat propria sa țară, însoțindu-și tatăl chiar până în Himalaya. Era încă destul de tânăr când a început să scrie în bengaleză încercându-și meșteșugul în proză și poezie, versuri și drame. Pe lângă descrierea vieții oamenilor obișnuiți ai țării sale, s-a ocupat în lucrări separate de chestiuni de critică literară, filozofie și sociologie. Într-o anumită perioadă, acum câțva timp, a făcut o pauză în programul aglomerat al activităților sale, simțindu-se obligat, potrivit practicilor imemorabile ale neamului său, să urmeze o viață de pustnic contemplativ într-o luntre ce plută pe apele unui afluent al fluviului sacru Gange. După ce s-a întors la viața obișnuită, reputația lui de om cu o înțelepciune rafinată și mare evlavie a sporit de la o zi la alta printre ai săi.”*

306

VEI găsi, Călătorule Etern, urme ale pașilor tăi peste tot în cântecele mele.

307

NU mă lăsa să te fac de rușine, Tată, tu cel ce-ți arăți slava prin copiii tăi.

309

ÎN noaptea asta este un freamăt printre frunzele de palmier, un neastâmpăr al mării, Luna plină, ca palpitul inimii lumii. Dinspre ce tainic cer ai purtat în tăcerea ta secretul dureros al iubirii?

311

MIREASMA pământului umed în ploaie se ridică asemeni unui minunat cântec de laudă din mulțimea fără glas a celor neînsemnați.

312

CĂ dragostea poate vreodată să piardă este un fapt pe care nu-l putem accepta ca adevăr.

313

VOM afla într-o bună zi că moartea nu ne poate niciodată deposeda de ceea ce sufletul nostru a câștigat, pentru că acele câștiguri sunt una cu el.

„[Rabindranath Tagore] nu este cătuși de puțin frământat de dorința de a străluci în fața oamenilor ca un geniu sau ca un inventator al vreunui lucru nou. În contrast cu acel cult al muncii, care este produsul vieții în orașele îngrădite din lumea occidentală, ce încurajează un spirit neliniștit și gâlcivitor; în contrast cu strădaniile de a cuceri natura seducși fiind de câștig și profit, «de parcă am trăi», spune Tagore, «într-o lume ostilă în care trebuie să smulgem tot ce ne dorim dintr-o ordine refractară și străină a lucrurilor» (*Sâdhanâ*, p. 5); în contrast cu toata acea vânzoleală enervantă, el pune în fața noastră cultura care în pădurile vaste, liniștite,enerate ale Indiei își atinge perfecțiunea, o cultură care caută în primul rând pacea netulburată a sufletului în armonie din ce în ce mai mare cu viața naturii însăși. Este o imagine poetică, nu istorică, pe care Tagore ne-o dezvăluie aici pentru a întări ceea ce el ne făgăduiește: că o pace ne așteaptă și pe noi. În virtutea dreptului asociat cu darul clarviziunii, el descrie cu dezinvoltură scenele care se profilează în imaginația sa creatoare la orizontul unui ev contemporan cu începutul timpurilor.”*

315

CÂND toate strunele vieții mele vor fi acordate, Stăpâne, atunci la fiecare atingere a ta se va ivi muzica iubirii.

318

ÎȚI simt privirea în inima mea în această clipă precum tăcerea însorită a dimineții peste câmpul singuratic a cărui recoltă a fost strânsă.

320

PRELUDIUL nopții începe în muzica asfințitului, în solemnul lui imn către întunericul inefabil.

323

AM cunoscut suferința, disperarea și moartea și sunt bucuros că există în această lume măreață.

325

ELIBEREAZĂ-MĂ de neîmplinirile trecutului, care venind din urmă se agață de mine îngreunându-mi moartea.

326

FIE ca acesta să fie ultimul meu cuvânt, cred în dragostea ta.

* Din discursul lui Harald Hjärne, președintele Comitetului Nobel al Academiei suedeze, la acordarea Premiului Nobel pentru Literatură lui Rabindranath Tagore, 10 decembrie 1913

Selecție și traducere de Adina Bardaș

Construite sociale și sisteme istorice majore

În *Procesul civilizației*, lucrare intens comentată, citată, adnotată etc - atât în lumea academică cât și într-un cerc larg de cititori din afara acesteia -, Norbert Elias descrie etapele prin care a trecut, în evoluția ei, lumea occidentală. Un proces de durată pînă la accesarea la ceea ce numim astăzi civilizația modernă. Nivelul la care au ajuns societățile occidentale a devenit, în timp, reperul la care, vrînd-nevrînd se raportează astăzi întreaga umanitate. Nucleele genetice ale acestui mod de a gândi, de a exista social ș.a.m.d. se află în Renaștere, Umanism și sînt formulate în termenii zilelor noastre în epoca Luminilor. Oricît de clare pot să apară acestea astăzi noul mod de a fi s-a impus lent, într-un timp îndelungat, după depășirea unor contradicții dramatice. Nu a fost vorba nici pe departe de o ruptură categorică, de o renunțare spontană la un mod de existență pentru un altul. Ceea ce era condamnat în viața colectivă și trebuia depășit n-a dispărut deodată și a continuat să fie prezent pe durata procesului civilizației. Timpul Renașterii este începutul erei marilor descoperiri geografice. Perspectiva asupra lumii se modifică, aceasta devine mai... mică; se ajunge treptat la conștiința capacităților omului de a cunoaște și de a supune lumea materială. Dar cucerirea Terrei este însoțită de brutală acțiune a impunerii civilizației europene în lume. În numele creștinismului (religie a... iubirii) sînt măcelărite populații întregi din noile continente descoperite și anexate. Epoca Luminilor aduce în conștiințe valoarea omului ca individ, ca personalitate distinctă de masele uniforme supuse puterii laice și bisericii; este pusă în evidență capacitatea individului de a gândi independent, de a-și valorifica personalitatea conducîndu-se cu propria minte; și necesitatea respectării drepturilor omului. În același timp se continuă colonizările, ignorarea drepturilor indigenilor. Crescută în urma seismului politic/social produs de revoluția de la 1789, ideea de națiune, din care s-a distilat naționalismul va compromite tocmai ideile care îl făcuseră posibil. Se încheagă și se amplifică mentalitatea naționalistă. Libertatea individuală și credința în existența unui adevăr, a unui bine și a unui frumos cu valoare universală sînt înlocuite treptat cu un adevăr, un bine, un frumos de folosință strict locală. Naționalul devine singurul criteriu, iar inevitabilele conflicte între națiuni - inevitabile doar din această perspectivă! - conduc la atrocități, la războaie de exterminare (doar națiunea ta merită să... existe... - nu-i așa?). Ideea de națiune (imposibil de definit ca omogenitate etnică, așa cum au vrut mereu naționaliștii, ci doar ca identitate culturală - ceea ce practic anulează pretențiile de unicatitate înăscută ale acelora), de sorginte europeană, a condus la cele două măceluri mondiale, a căror origine s-a aflat, din aceleași motive, pe continentul nostru... Naționalismele dau naștere și întrețin marile mituri (națiunea ta înaintea oricăror altora, destinul națiunii, dușmanul națiunii care e întotdeauna *străinul* șamd) și ranforsează apartenența religioasă atașată naționalismului (de care Umanismul începuse să se delimiteze). Doar după ce gîndirea s-a eliberat de prejudecăți, după ce spiritul a depășit jertfele și cruzimile celor două conflicte mondiale valorile și principiile iluministe, care definesc istoria post feudală s-au impus în mod decisiv și au început să domine lumea...

*

Lumea occidentală (care nu se limitează doar la Europa continentală) își impune luciditatea ca linie de conduită generală. Milioane de oameni din țările evolute o acceptă - dar, încă o dată, nu este o consacrare totală, definitivă. Oamenii au nivele de dezvoltare diferite, variate nivele de educație. Trebuie spus din nou că nu a fost vorba de o accedere rapidă și bine determinată la formele de conviețuire care asigură pacea și o viață convenabilă milioanei de oameni. Cele mai prețioase idei privind drepturile individului se impun prin continue eforturi solidare, motiv pen-

tru care au devenit esențiale și sînt cu atît mai prețioase pentru cei care le înțeleg. Devieri, refluxuri, reacții la ideile, la principiile, la valorile lumii civilizate există în permanență, chiar în interiorul acelei lumi. Ca orice lucru la care se ajunge prin eforturi trebuie susținut prin eforturi... Dar cei care fac parte din aceste societăți - și mulți alții, din întreaga lume, care beneficiază de condițiile create de o coexistență civilizată - s-au obișnuit să trăiască în spiritul acestor valori și li se pare normal ca o asemenea condiție să le fie asigurată în permanență. Motivul pentru care aceste convingeri - care nu se impun fără eforturi, care nu sînt împărtășite nici astăzi de o majoritate absolută - constituie esența civilizației moderne este acela că principiile și valorile care definesc civilizația modernă corespund aspirațiilor legitime ale individului. Nimeni nu le-ar putea impune pentru un timp îndelungat dacă ele nu ar satisface un mod firesc de existență. Cît privește relația aspirațiilor individuale cu interesele generale, ale grupului, societății ș.a.m.d. - aceasta este, deja, o altă poveste...

*

Principiile civilizației moderne nu sînt respectate în întreaga lume. Nici pe departe. Există state care și-au construit programe dedicate combaterii acestora. Dar în afara plasării în prim-plan a omului și a drepturilor sale cel mai important rezultat al civilizației moderne a fost stabilirea unui context mondial în care aceste aspirații <https://spotmedia.ro/stiri/educatie/42-din-elevii-din-romania-au-obtinut-scorul-nefunctional-la-testele-de-literatie> să fie funcționale. În care marile puteri, capabile să asigure stabilitatea lumii, să garanteze și țărilor mici drepturi egale. Nu în toate societățile există aceleași condiții, nu toate funcționează după aceleași principii. Tipul occidental de viață colectivă nu a fost acceptat și preluat în întreaga lume. În anumite zone nu este îngăduit nici astăzi. În altele se manifestă o constantă ostilitate față de acest model - cei care... dictează acolo ar vrea să-l facă să dispară. Ideile umaniste și iluministe sînt privite în anumite părți ale lumii ca o adevărată blasfemie. Nimeni nu poate contesta că există o diversitate mai mult sau mai puțin evidentă între sisteme. Dar realizarea importantă a civilizației moderne este o coexistență acceptată. Este evident că nici aceasta nu este absolută - dar după al Doilea Război Mondial s-a menținut o stabilitate relativă în ce privește antrenarea puterilor majore în conflicte. Iar convențiile

internaționale, la care unii acced mai mult de nevoie decît de voie sînt cele care coordonează această lume - de tip occidental. Efortul de a stabili un echilibru în lume care să asigure respectarea unor drepturi fundamentale ale omului sînt datorate civilizației moderne, care caută să îl mențină activ.

*

În actualele condiții apare, inevitabil, întrebarea: dacă ordinea acestei lumi e atît de binecuvîntată, de ce apar dușmani ai acestor principii și valori, de ce unele state ar vrea să domine lumea încă o dată prin violență, brutalitate, crime de război, prin distrugere, prin înșelătorie, prin minciună? De ce modul de gîndire medieval iese mereu la suprafață, schimbate fiind doar tipurile de... echipamente militare, doar mijloace de distrugere? Ce deosebire este între hoardele primitive a căror rațiune de a fi era crima și trăiau din jafuri și armatele moderne care, în afara armelor, produse după ultimele cuceriri ale tehnicii, funcționează conform acelorași instincte?

*

Deosebirile apar din diferența enormă dintre ceea ce este acceptat la suprafață, ca... decor și este practicat doar ca limbaj, și esența educației în care au fost formate (mai bine zis... deformate) conștiințele celor care fac parte din acele colectivități. Dacă ne-am rezuma doar la nivelul declarațiilor, doar la principiile afișate pe ambalaj, toate societățile respectă, în mare, aceleași valori și funcționează după aceleași principii. Dacă punem în ecuație faptele, ceea ce este acțiune și rezultat al acestei acțiuni, lucrurile se schimbă fundamental.

*

Este de urmărit deci cum aceleași formulări verbale acoperă fapte cu totul contradictorii. Se spune de multă vreme în vorbirea de fiecare zi că rostul cuvintelor este acela de a... ascunde gîndurile, nu de a le dezvălui, că minciuna e un mijloc folosit în mod obișnuit în politică, că interpretarea poate face din alb negru și invers... Este vorba aici de mijloace de măsliure a adevărului exercitate asupra maselor, asupra unor societăți întregi - care pot fi induse în eroare. Propaganda presupune un număr de practici cunoscute de cei care o practică (Jacques Ellul a scris convingător pe marginea acestui subiect). Germanii au căzut victimele propagandei lui Hitler. Cei care au crezut în comunism sînt un alt exemplu de inducere a unor credințe prin propagandă. Susținerea războiului din Ucraina de către o majoritate a rușilor un altul. Nu mai este vorba de simple neadevăruri prezentate ca adevăruri. În toate aceste cazuri au existat persoane care au subliniat în permanență falsul, minciuna propagandistică. Dar aceștia au rămas oameni cărora societatea nu le-a acordat credit. Sau doar într-o măsură insuficientă. Care au rămas niște marginali. Colectivitatea a mers, în corpore, pe altă direcție. A funcționat în virtutea unor convingeri. A unor construite care se formează și funcționează, pe care colectivitatea le consideră adevăruri, care sînt, în fond, adevărurile sociale ale acesteia. Societățile își construiesc realitatea din construitele care o alcătuiesc; iar acestea nu au de multe ori nimic în comun cu înțîmplările, acțiunile, rezultatele din colectivitățile în care viețuiesc. Germanii erau convinși de „adevărurile” lui Hitler, comuniștii de cele ale lui Lenin, rușii de azi de ceea ce le livrează ca adevăr Putin.

Construitele sociale funcționează pînă cînd societatea trece prin răsturnări radicale. Catastrofele războaielor, falimente ale sistemelor, decăderi din rangul de mare putere... Prilejuri cu care vechile construite vor fi înlocuite de noi construite... Este adevărat că realitatea socială pe care o susțin construitele poate fi remodelată și cu alte mijloace. Dar în mod radical și ireversibil este schimbată de accidente istorice majore.